

România literară

SCRIITORUL — CARTEA — CITITORUL

(Paginile 12-13)

PLENARA LĂRGITĂ A COMITETULUI CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Expunerea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU

Cu privire la stadiul actual al
edificării socialismului în țara
noastră, la problemele teoretice,
ideologice și activitatea politică,
educativă a partidului

● Sub președinția tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, în zilele de 1 și 2 iunie, la Ateneul Român, s-au desfășurat lucrările Plenarei lărgite a Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Întimpinat cu vii și puternice aplauze, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a luat cuvântul în prima parte a lucrărilor plenarei lărgite, prezentând o amplă expunere — apărută, miercuri 2 iunie, în presa cotidiană — expunere din care redăm capitolele I—II—VI—VII—VIII—IX—X—XI—XII.

Stimați tovarăși,

Plenara Comitetului Central al partidului dezbate problemele teoretice, ideologice și ale muncii politice, educative de formare a omului nou, făuritor conștient al socialismului și comunismului. În abordarea acestor probleme trebuie să pornim de la profunde transformări revoluționare care s-au produs în societatea românească, precum și de la marile schimbări sociale și naționale, ale raportului de forțe din viața internațională contemporană.

În spiritul concepției revoluționare despre lume și viață, al socialismului științific și materialismului dialectic și istoric este necesar să analizăm drumul parcurs de patria noastră în făurirea noii orânduiri sociale, în victoria socialismului, etapele procesului revoluționar, precum și stadiul actual în care se găsește România.

În mod deosebit trebuie să analizăm cum s-au dezvoltat forțele de producție,

care este stadiul actual al economiei românești și locul ei în economia mondială.

În același timp, este necesar să analizăm structura și relațiile sociale, proprietatea asupra mijloacelor de producție, modul de producție și de repartitie a produsului social și a venitului național.

Se impune să avem permanent în vedere că modul de gândire, conștiința socială, gradul de dezvoltare a științei, învățămîntului și culturii sint determinate de baza materială a societății, de modul de producție și de repartitie a bunurilor materiale.

În același timp, conștiința socială, știința, învățămîntul și cultura, activitatea ideologică și politico-educativă au un rol important în dezvoltarea forțelor de producție. Ambele laturi de activitate condiționându-se reciproc și într-o unitate dialectică, asigură progresul continuu al societății, ridicarea bunăstării poporului, întărirea independenței și suveranității patriei. (Aplauze puternice).

Rolul forțelor de producție și al concepției revoluționare despre lume și viață în perfecționarea organizării vieții sociale

După cum se știe, istoria omenirii, deci și istoria poporului român, este istoria dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor sociale, istoria luptelor de clasă, a luptelor împotriva asupririi și dominației străine, pentru eliberare națională și dezvoltare de sine stătătoare, istoria înfruntării continue între vechi și nou. În același timp, istoria omenirii este jalona-tă de relațiile dintre diferite popoare și state, de formarea și apoi dispariția unor imperii, de lupta popoarelor pentru apărarea ființei proprii, a ființei lor naționale.

De-a lungul mileniilor s-au succedat mai multe moduri de producție, mai multe orânduiri sociale. În toate aceste

orânduiri, lupta de clasă și — în formele corespunzătoare fiecărei etape — lupta împotriva subjugării străine, pentru eliberarea națională, deci lupta împotriva exploatării sociale și a asupririi naționale a constituit forța motrice a transformărilor revoluționare, a progresului omenirii.

Fiecare mod de producție și orînduire socială își are modul său de gândire și conștiință socială. După epoca comunismului primitiv, de la orînduirea sclavagistă și pînă la capitalism, concepțiile despre lume și viață ale claselor dominante au urmărit totdeauna să justifice

(Continuare în pagina 3)

România literară

DIRECTOR: George Ivaşcu, Redactor
şef adjunct: G. Dimisianu, Secretar
responsabil de redacţie: Roger Cămpăneanu

Din 7 în 7 zile

„Tineretul anilor '80”

A devenit tradiţie ca frumoasa staţiune tinerească de la Costineşti să găzduiască la începutul fiecărei veri o reuniune internaţională având ca temă problemele contemporane ale tinerelor generaţii. Anul acesta, însă, sintem în prezenţa unei manifestări de anvergură, consacrată pregătirilor pentru Anul Internaţional al Tineretului, marele proiect adoptat de O.N.U., din iniţiativă românească, pentru anul 1985. Inaugurată luni, 31 mai, „Masa rotundă” organizată de UNESCO, împreună cu Centrul de cercetări pentru problemele tineretului din ţara noastră, reuneşte reprezentanţi şi observatori din partea O.N.U. şi UNESCO, ai unor organisme guvernamentale şi neguvernamentale, organizaţii de tineret la nivel naţional, regional şi internaţional, cercetători şi specialişti din circa 40 de ţări, având în preocupările lor viaţa şi aspiraţiile tinerilor.

Adresind din partea tineretului român un călduros salut şi cele mai sincere urări de succes participanţilor la lucrările mesei rotunde, tovarăşul Nicu Ceauşescu, secretar al C.C. al U.T.C., preşedintele Comitetului Consultativ O.N.U. pentru Anul Internaţional al Tineretului, a apreciat această reuniune ca o contribuţie valoroasă la elaborarea unor recomandări şi sugestii pertinente, menite să determine afit impulsivitatea şi perfecţionarea acţiunilor social-politice, economice şi educaţionale ale diferiţilor factori în favoarea tineretului, cit şi formarea conştiinţei unor mase tot mai largi de tineri de pretutindeni în legătură cu rolul şi răspunderea ce le revin pe plan naţional şi internaţional. În acest context — a arătat vorbitorul —, proclamarea anului 1995 drept An Internaţional al Tineretului sub deviza „Participare, Dezvoltare, Pace”, reprezintă o încercare a comunităţii internaţionale, prin intermediul Organizaţiei Naţiunilor Unite, de a crea un cadru propice pentru înlăturarea aspiraţiilor şi preocupărilor tinerei generaţii, referitoare la asigurarea condiţiilor de muncă şi viaţă, la educarea şi formarea sa multilaterală, şi, totodată, pentru intensificarea eforturilor, la nivel naţional, regional şi internaţional, de identificare a celor mai adecvate căi şi mijloace de sporire a aportului tineretului la dezvoltarea şi soluţionarea problemelor sale majore, care nu sînt altele decît problemele lumii în care trăim.

Aşa cum au relevat oaspeţii de seamă ai „Mesei rotunde” de la Costineşti — doamna Leticia Shahani, secretar general adjunct al O.N.U. pentru problemele sociale şi umanitare, şi dl. Nicolas Bodart, reprezentant special al directorului general al UNESCO, — contribuţia ţării noastre la organizarea acestei importante reuniuni ca, de altfel, în general, la abordarea foarte constructivă, prin cooperare internaţională, a problemelor tineretului se situează printre cele mai pozitive. Alegerea tovarăşului Nicu Ceauşescu ca preşedinte al „Mesei rotunde” — vicepreşedinte fiind Pallato Corpus din Filipine şi Antonio Cabral de Andrade din Brazilia, iar raportor Ly Boubacar din Senegal — a subliniat aprecierea rolului jucat de România în reliefaarea locului şi rolului tinerelor generaţii în societatea contemporană şi în viaţa internaţională.

REUNITĂ pentru a dezbate probleme esenţiale ale vieţii actuale şi ale evoluţiei viitoare a tinerei generaţii, „Masa rotundă” de la Costineşti — ultima dintr-o serie de reuniuni regionale organizate în ultimii ani de UNESCO pentru Europa, Asia, America Latină şi zona Caraibilor — reprezintă o finalizare a discuţiilor şi abordare aprofundată, specializată a ideilor Anului Internaţional al Tineretului — Participare, Dezvoltare, Pace — în legătură cu sferile de competenţă ale UNESCO: educaţie, ştiinţă şi cultură. Confrunţi cu creşterea pericolului unui război nuclear, alimentat neîncetat de cursa înarmărilor, cu dificultăţile materiale ce nu pot fi soluţionate din cauza risipei de resurse în scopuri militare, implicaţi în acelaşi timp în efectele crizei prelungea a economiei mondiale, în dificultăţile crescînde decurgînd din gravele decalaje economico-sociale dintre naţiunile lumii, — tinerii zilelor noastre sînt în mod îndreptăţit nevoia să participe direct proporţional cu ponderea lor numerică, intelectuală şi socială, la abordarea şi rezolvarea tuturor acestor probleme. Pentru că de soluţia pe care le-o vor găsi va depinde exercitarea drepturilor astăzi larg recunoscute dar nu la fel de larg înlăptuite ale tinerilor la viaţă, muncă, educaţie, învăţămînt, informaţie, cultură.

Masa rotundă „Tineretul anilor '80” precede cea de a doua sesiune a Comitetului Consultativ al O.N.U. pentru Anul Internaţional al Tineretului, care va avea loc în iulie la Viena. Venind cu sugestii şi recomandări, pe baza situaţiei actuale şi a dezvoltărilor probabile în anii următori, reuniunea de la Costineşti este de natură să contribuie efectiv la succesul sesiunii de la Viena, al cărei mandat constă în formularea de recomandări în legătură cu punerea în aplicare a programului de măsuri şi activităţi privind pregătirea Anului Internaţional al Tineretului, elaborat de Comitetul Consultativ şi aprobat de Adunarea Generală a O.N.U. În interviul dat „Ştiinţei” săptămîna trecută, preşedintele Comitetului Consultativ a amintit de importante puncte de discuţie cum ar fi elaborarea unei Carte a tineretului, precum şi crearea unui organism al O.N.U. pentru problemele tinerei generaţii, instituţie menită să promoveze colaborarea internaţională şi să coordoneze acţiunile Naţiunilor Unite şi ale instituţiilor lor specializate în acest domeniu.

Faptul că România, iniţiatoră şi promotoare a unor asemenea idei, este astăzi gazda unei reuniuni ca aceea de la Costineşti are semnificaţii multiple şi profunde. Ele ţin de faptul că discuţiile sînt purtate în această ţară al cărei popor, inclusiv tineretele sale generaţii, îşi exprimă hotărît şi perseverent dorinţa de a trăi în pace, bună înţelegere şi colaborare cu toate popoarele lumii.

Cronicar

Viaţa literară

Festivalul-concurs interjudeţean de creaţie literară „Marin Preda”

■ În cadrul Festivalului naţional „Cîntarea României”, Comitetul judeţean de cultură şi educaţie socialistă Teleorman şi Uniunea Scriitorilor au organizat, în zilele de 28—29 mai 1982, prima ediţie a Festivalului-concurs interjudeţean de creaţie literară „Marin Preda”.

La acţiunile iniţiate au participat preşedintele Uniunii Scriitorilor, Dumitru Radu Popescu, şi un mare număr de scriitori — poeţi, prozaatori, critici şi istorici literari, dramaturgi.

Oaspeţii au fost primiţi de Gheorghe Olteanu, secretar al Comitetului judeţean de partid — Teleorman, şi de Ion Huidumac, preşedintele Comitetului judeţean de cultură şi educaţie socialistă.

În cuvîntul lor, organizatorii au arătat că manifestările dedicate lui Marin Preda urmăresc punerea în lumină a personalităţii marelui scriitor, fiu al acestor meleaguri pe care le-a imortalizat în opere de înaltă valoare intrate în conştiinţa întregului nostru popor. Scopul lor de perspectivă este stimularea şi îmbogăţirea continuă a vieţii culturale din judeţ, încurajarea şi afirmarea tinerelor talente. În acelaşi context, organizatorii au subliniat contribuţia deosebită adusă la desfăşurarea acestei ample acţiuni de către prozatorul Ion Lăncrăjan, deputat în Marea Adunare Naţională.

După vernisajul expoziţiei de fotografii „Marin Preda”, realizată de Vasile Blendea şi prezentată la Casa de cultură a sindicatelor din Alexandria, scriitorii, veniţi din mai multe zone ale ţării, au participat la manifestările dedicate marelui romancier român.

La Casa de cultură din oraşul Zimnicea a avut loc o masă rotundă sub genericul „Marin Preda — astăzi” urmată de constatarea cenzurilor şi cercuiri literare din întreg judeţul Teleorman: „Gala Galaction” (Roşiori de Vede), „Zaharia Stancu” (Alexandria), „M. R. Paraschivescu” (Zimnicea). Au participat: Dumitru Radu Popescu, Eugen Simion, Burjor Nedeleovici, Traian Iancu, George Bălăiţă, Petre Sălcudeanu, Florin Costinescu, Sorin Preda şi Titus Vişeu. Cu acest prilej, oaspeţii oraşului Zimnicea i-au ascultat

citind din lucrările lor pe: Alexandru Popescu Tair, Domnița Neaga, Cornel Băsarabescu, Ilie Costea, Anghel Gădea (cenaclul „Gala Galaction”), Valentin Dobrescu, Ion Manolescu, Nicolae Turcea, Marin Casapu, Gheorghe Bănescu (cenaclul „Zaharia Stancu”), Marin Cazacu, Marin Cărmădaru, Irinel Surugiu, Lemerdu Teodoru, Nicolae Haret (cenaclul „M. R. Paraschivescu”). De asemenea, s-au desfășurat întilniri cu cititorii la întreprinderea de rulmenți din Alexandria, la Liceul agricol din acest municipiu, la Stațiunea de cercetări experimentale și la cooperativa agricolă de producție din Drăgănești-Vlașca, la Șcheia de extracție din orașul Videle, la clubul „Textila” din Roșiori de Vede.

La Alexandria, muncitorii de la întreprinderea de rulmenți s-au întilnit cu scriitorii: Ion Lăncrăjan, Ion Rotaru, Constantin Stănescu, Ilie Purcaru, Ion Mariș și Nicolae Oprea. Profesorii și elevii de la liceele de matematică-fizică și agricol au avut ca oaspeți pe Alexandru Oprea, Emil Manu, Stancu Ilia, Radu Bagdasar. La Roșiori de Vede au participat Cornel Popescu, Mircea Ciobanu, Vasile Băran, Petre Anghel, Mihaela Albu și Dobre Burcea. La Drăgănești-Vlașca, cititorii i-au avut ca oaspeți pe Ioan Alexandru, Daniel Tel, Dumitru Frunză, Ion Măreș, Aureliu Goci, Ion Cloties. La Videle — Ion Potopin și Olga Micu.

În cea de a doua zi a Festivalului-concurs de creație literară „Marin Preda”, în prezența a sute de profesori de limba română din jude-

țul Teleorman, la Casa de cultură a sindicatelor a avut loc sesiunea de comunicări „Istorie și realități naționale în opera lui Marin Preda”. Lucrările acestei sesiuni au fost conduse de Traian Iancu, director al Uniunii Scriitorilor. A participat Elena Marin Preda — soția scriitorului.

Oaspeții au vizitat apoi, în comuna Siliștea Nouă, expoziția muzeală „Marin Preda”. A urmat un moment solemn „Siliștenii despre Marin Preda”, în cadrul căruia foștii profesori, prieteni, rude, colegi de școală au evocat momente din viața scriitorului.

Festivalul-concurs interjudețean de creație literară „Marin Preda” s-a încheiat cu decernarea premiilor pentru proză scurtă (președintele juriului: prof. univ. Ion Rotaru). Premiile acordate de Uniunea Scriitorilor: Anghel Gădea din Roșiori de Vede și Ion Huidumac, Alexandria; premiul revistei „România literară”: Gheorghe Filip din Alexandria; premiul revistei „Luceafărul”: Violeta Miron din București; premiul Muzeului literaturii române: Popa Cohnu din Iași; premiul revistei „Contemporanul”: Dorina Bădescu din Giurgiu; premiul revistei „Convorbiri literare”: Mircea Cavadiu din Brăila; premiul revistei „Familia”: Ioan Evu din Hunedoara; premiul revistei „Argeș”: Laurențiu Grădîște din Călărași; premiul revistei „Albina”: Marin Mateescu din Rm. Vilcea; premiul revistei „Cîntarea României”: Florin Săvoiu din Alexandria; premiul ziarului „Teleormanul”: Lucian Strohici din Alexandria; premiul Bibliotecii județene Teleorman: Doina Jelea din Medgidia; premiul Casei de creație a județului Teleorman: Ștefan Hoanță din Zalău; premiul Consiliului județean al sindicatelor Teleorman: Monica Livia Corleanca din Bolintin; premiul Consiliului județean al U.T.C.: Florin Smarandache din Vilcea; premiul „Casei Corpului Didactic” a județului Teleorman: Gheorghe Bogorodea din Tulcea.

La concursul de creație au participat 280 de autori.

După festivitatea de premiere, oaspeții și un mare număr de locuitori au vizitat școala în care a studiat Marin Preda, precum și casa sa din comuna Siliștea Nouă.

Manifestări în județul Vaslui

● Între 26 și 28 mai a.c., în județul Vaslui a avut loc o suită de manifestări la care au participat Constantin Chiriță, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, Ion Hobana, secretar al uniunii, Mircea Radu Iacoban, secretar al Asociației scriitorilor din Iași, Andi Andrieș, Adrian Beldeanu, Radu Cărneci, Virgil Chiriac, Dumitru M. Ion, George Nistor, Pop Simion.

În municipiul Birlad, scriitorii au făcut o vizită de documentare la întreprinderea de elemente pneumatice și aparate de măsură, s-au întilnit cu elevii Liceului „Alexandru Vlahuță” și ai Liceului „Gheorghe Roșca Codreanu”, cu membrii cenaclului municipal. A avut loc, de asemenea, o vizită la Stațiunea centrală de cercetări pentru combaterea eroziunii solului de la Perieni.

În municipiul Vaslui s-a participat la deschiderea Tirgului de carte, la o sezoătoare literară și la o ședință de lucru cu membrii ce-

naclului județean Vaslui al Asociației scriitorilor din Iași, condus de poetul Ion Alexandru Angheluş.

La Huși, au avut loc o întilnire cu tovarăsa Aneta Sliveanu, prim secretar al Comitetului oraşenesc de partid, o sezoătoare literară, vizite la Liceul agro-industrial și în comuna Pădureni, unde discuția cu publicul s-a încheiat cu un reusit spectacol al ansamblului artistic „Stejarul”.

Scriitorii s-au întilnit cu tovarăşul Ion Frăţilă, prim secretar al Comitetului judeţean de partid. El au fost însoţiţi, de-a lungul celor trei zile de tovarăşa Elena Condrea, preşedintele Comitetului de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Vaslui, de alţi activişti ai comitetului.

În spiritul colaborării

● Ne-au vizitat ţara Adrian Bagajati, Faleh Fallouh, Zouhair Jabbour, reprezentanţi ai Uniunii Scriitorilor Arabi din Republica Arabă Siria.

În cadrul schimburilor cu Uniunea Scriitorilor din R.P. Ungară, a sosit în ţara noastră Jeno Illes.

În cadrul programului cultural româno-englez ne vizitează Brodrick Sawdou, din Marea Britanie.

Potrivit schimburilor cu Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S., a sosit în ţara noastră Diana Tevekelian.

La invitația Uniunii Scriitorilor, a sosit la București Bojin Pavlovski, directorul Organizației editoriale MISLA din Skopje, R.S.F. Iugoslavia, care a publicat mai multe lucrări din literatura română.

La Liceul „Ion Creangă”

● La Liceul „Ion Creangă” din București a avut loc un recital de fabule susținut de epigramistul Ionel Gologan și de actorii Margareta Pogonat, Paul Nadovski și I. Ardeanu. Epigramistul a fost prezentat de prozatorul Vasile Băran.

SEMNAL

● Victor Torynopol — CINEPA IUBIRIL. Versuri, rep ezintind al șasele volam al autorului: Cartea cu sînge, pîine și cocs, Viscolul și armonia, Zbor pîn subcuvînte, Artere de taină, Franța în paltu anotimpuri. (Editura Cartea Românească, 1932, 82 p., 8 lei).

● Nicolae Tîc — SUPLINITOR. Un nou roman al prozatorului. (Editura Cartea Românească, 1982, 334 p., 16 lei).

● Rodica Braga — ETERNITATI DE O CLIPA. Cincisprezece scurte povestiri (Editura Eminescu, 1982, 214p., 8 lei).

● Valeriu C. Neştian MITODICA PREDĂRII TEXTULUI LITERAR ÎN LICEU. Lucrare avizată de Comisia de limba și literatura română a Ministerului Educației și Învățămîntului. (Editura didactică și pedagogică, 1982, 176 p., 10 lei).

● *** — CU PACEA ÎN ARIPI. Antologie de versuri ale cenaclurilor literare ale sindicatelor în cadrul Festivalului Național „Cîntarea României”. Printre semnatori: Valeriu Gorunescu, Barbu Alexandru Emandi, Petre Marinescu, Oct. Berindei, Victor Hilmu. (Volum editat sub egida Consiliului Municipal al Sindicatelor București, 1982, 128 p.).

● Pompiliu Eliade — INFLUENȚA FRANCEZA ASUPRA SPIRITULUI PUBLIC ÎN ROMANIA. ORIGINILE. Traducere în română a primei cărți de literatură comparată din cultura noastră, apărută la Paris în 1988. Traducerea este semnată de Aurelia Creția și prefata și notele de către Alexandru Duțu. (Editura Univers, 1982, XXV + 433 p., 24 lei).

● Ioana Cloancăș — PASUL CLIPELOR. Volum de poezii, reprezentînd debutul autoarei. (Editura Facla, 1982, 42 p., 5,75 lei).

● Iulian Negrău — ORA PLECĂRII. Versurile din a doua plachetă a autorului (urmînd „poemulul antirăzboinic” Păuș 944) sînt grupate în Redute ne-învine, Anotimpuri, Culori, Portret în doi, Ora plecării. (Volumul apare sub auspiciile Societății literare „Relief românesc” 1982, 56 p., 8 lei).

● Len Deighton — BOMBARDIERUL. Romanul apărut la Londra în 1970, activ militînd pentru pace, este tradus de Daniela Părau-Staicu; postfață (Len Deighton și absurdul războiului) de Ioan Grigorescu. (Editura Meridiane, 1982, 350 + 382 p., 26 lei).

LECTOR

● Pentru o și mai promptă reflectare în cadrul acestei rubrici a noilor apariții, rugăm editurile și autori să ne trimită exemplare de semnal.

Expunerea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU

(Urmare din pagina 1)

formele de proprietate, de producție și repartiție bazate pe împărțirea societății în clase de proprietari și clase lipsite de mijloace de producție, în asupritori și asupriți, să justifice exploatarea și asuprirea maselor populare.

În același timp, clasele asuprite și-au elaborat propriile concepții teoretice și ideologice despre lume și viață, care, corespunzător fiecărei orinduirii sociale, le-au luminat calea în lupta revoluționară pentru înlăturarea nedreptăților sociale, pentru o societate nouă, mai dreaptă și mai bună.

După cum este bine cunoscut, în toate orinduirile sociale de până acum au existat și s-au manifestat o serie de legități generale valabile pentru întreaga societate, care au contribuit la dezvoltarea și afirmarea conștiinței comune a popoarelor, a națiunilor, la dezvoltarea generală a științei și culturii, a conștiinței umane. Dar întotdeauna acestea au fost folosite de clasele exploatare în scopuri proprii, pentru a-și întări și menține dominația asupra celorlalte clase sociale, asupra maselor populare.

Odată cu apariția clasei muncitoare pe scena istoriei s-a dezvoltat o concepție nouă, revoluționară, privind organizarea societății, a relațiilor sociale, trecerea la o orinduire fără clase asupritoare, a dreptății sociale și naționale.

Se poate spune că, pentru prima dată, în orinduirea socialistă, îndeosebi în comunism, se creează condiții pentru formarea unei concepții teoretice și ideologice unitare despre lume și viață. Dar și în socialism, probabil și în comunism, concepția teoretică și ideologică va fi în continuă transformare, în raport de dezvoltarea forțelor de producție, a nivelului de cunoaștere științifică. Dispariția claselor sociale, a inegalității sociale și naționale, realizarea unei societăți a egalității sociale și naționale asigură baza materială și socială pentru o concepție unitară despre lume și viață. Dar această posibilitate trebuie transformată în realitate prin dezvoltarea economico-socială și prin activitatea ideologico-teoretică a partidului revoluționar pentru înlăturarea vechilor stări de lucruri, ca și a concepțiilor teoretice, ideologice, care s-au dezvoltat de-a lungul mai multor orinduirii sociale. Trebuie să avem permanent în vedere că lupta împotriva vechilor concepții despre lume și viață și afirmarea concepției revoluționare materialist-dialectice presupun un proces de lungă durată. Activitatea teoretică,

ideologică și politico-educativă a partidului se desfășoară în condițiile înfruntării aprige dintre noua concepție și vechile stări de lucruri. Partidul revoluționar, forțele progresiste, clasa muncitoare — în calitate de clasă conducătoare a societății — trebuie să-și îndeplinească în cele mai bune condiții răspunderea istorică atât în dezvoltarea forțelor de producție, în făurirea relațiilor de producție, cât și în afirmarea în întreaga societate a concepției revoluționare materialist-dialectice despre lume și viață.

Lupta permanentă dintre vechi și nou va continua să se manifeste și în comunism și va constitui forța motrice a progresului societății omenești. Legea dialectică a luptei contrariilor, contradicțiilor se manifestă și în socialism și se vor manifesta, fără îndoială, într-o formă sau alta, și în societatea comunistă. Contradicții există și vor continua să apară în orice societate. Ele nu se pot soluționa printr-o atitudine de negare, ci prin studierea și înțelegerea cauzelor ce le generează și, pe această bază, prin acțiunea conștientă pentru înlăturarea vechilor stări de lucruri și promovarea cutezătoare a noului. Numai astfel se poate asigura crearea societății comuniste, numai astfel omenirea va putea merge spre o societate fără asupritori. (Aplauze puternice). Cu totul nou în comunism este faptul că dispar clasele antagoniste, clasele sociale în vechiul înțeles, se creează condițiile soluționării contradicțiilor prin activitatea conștientă a forțelor sociale, a oamenilor, în interesul întregii societăți, al libertății și dreptății sociale, al bunăstării materiale și spirituale a tuturor membrilor societății.

Crearea condițiilor pentru afirmarea unei concepții unitare teoretice, ideologice, despre lume și viață nu trebuie înțeleasă în sensul îngust al uniformizării, al acceptării fără discuție a unei teze sau alteia. Afirmarea unei concepții unitare presupune neapărat o luptă permanentă între diferite teze și concepții despre organizarea mai bună a forțelor de producție, a relațiilor sociale, a vieții maselor populare; desigur, aceasta va fi o luptă bazată pe relații de producție unitare, precum și pe dezvoltarea științei și culturii, a cunoașterii umane, care va deschide permanent noi și noi căi de perfecționare a vieții și relațiilor sociale.

În această concepție revoluționară, materialist-dialectică și istorică, trebuie să privim și dezvoltarea poporului român și stadiul actual în care se găsește patria noastră socialistă.

II

Cunoașterea istoriei milenare a poporului român, a luptei sale pentru afirmarea ființei proprii, pentru libertate socială și națională, pentru independență și unitate — fundament al activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a maselor

Stimați tovarăși,

Istoria milenară a poporului român, ca de altfel a tuturor popoarelor, este istoria dezvoltării forțelor de producție, a producerii și perfecționării uneltelor de muncă, ce au determinat unirea și organizarea oamenilor în grupe și formațiuni statale, până la statul centralizat al dacilor, sub Burebista, și apoi, corespunzător diferitelor epoci, până la orinduirea capitalistă și trecerea la făurirea societății socialiste.

După cum se știe, civilizația dacilor a cunoscut o puternică înflorire timp de sute de ani. Cu doi ani în urmă, am aniversat 2050 de ani de la formarea primului stat centralizat dac, dar organizarea vieții comune a dacilor a început cu multe secole înainte. Pentru acele vremuri, diferitele formațiuni statale ale dacilor au cunoscut o viață materială și spirituală avansată. Ele au întreținut relații cu alte popoare și civilizații din vecinătate. În timpul statului centralizat, alături de agricultură s-au dezvoltat minierul, prelucrarea metalelor și alte meserii, care reflectă gradul înalt de civilizație al dacilor. Contactele și conlucrarea cu civilizațiile greacă și romană au exercitat o influență puternică asupra modului de viață și gândire al dacilor. Însăși durată îndelungată a războaielor dintre daci și romani constituie o mărturie a forței și trăiniciei statului și poporului dac. Victoria romanilor a deschis o perioadă lungă de conviețuire, în care s-a accentuat împlinirea civilizației dace și a romane. După cum atestă scrierile vremurilor respective, cercetările arheologice, datele științifice, în această perioadă s-a realizat simbioza daco-romană și a început formarea unui nou popor bazat pe cele mai înalte virtuți ale dacilor și romanilor. Așa s-a născut poporul român. După retragerea armatelor romane din fața năvălirii popoarelor migratoare, noul popor în formare a rămas să-și apere glia și comunitatea de interese. Treptat, el a trecut la organizarea de noi formațiuni, de voievodate, care au dus lupte grele împotriva năvălitorilor, pentru apărarea ființei proprii.

Au trecut sute de ani în care s-a încheiat și cimentat comunitatea de interese economice, de teritoriu, de cultură și limbă ale poporului român. În această

perioadă s-au creat condiții, deși cu o anumită întârziere, pentru trecerea la o organizare superioară — formarea celor trei principate românești: Țara Românească, Moldova și Transilvania. După cum este cunoscut, ele s-au născut și dezvoltat în lupta împotriva dominației străine, pentru unirea într-un stat puternic, în stare să facă față invaziilor străine, să-și asigure o dezvoltare de sine stătătoare.

Neplăcut va rămâne în memoria poporului nostru epopeea luptelor duse de Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și alții alții, care s-au ridicat cu hotărâre împotriva dominației străine, pentru apărarea ființei proprii, pentru afirmarea identității poporului român.

Este deosebit de semnificativ faptul că, de la început, între cele trei principate s-au dezvoltat legături strânse. Într-o formă sau alta exista conștiința originii comune, dorința de unire într-un singur stat, realizat de altfel — este drept, pentru vreme scurtă — în timpul lui Mihai Viteazul. Unirea făurită sub domnia lui Mihai Viteazul exprima voința românilor de a-și avea un stat unitar propriu, prevestind formarea statului național unitar român de mai târziu, în 1918. (Aplauze puternice).

Unii istorici încearcă azi să susțină teoria existenței, într-o anumită perioadă, a unui vid în spațiul carpato-dunărean. Cred că răspunsul l-au primit demult. În primul rând, înșiși oamenii mai înaintați și de cultură din acele vremuri au răspuns la aceasta vorbind despre locuitorii și voievodatele existente în spațiul carpato-dunărean — și cred că erau mai în cunoștință decât unii istorici de astăzi care încearcă să se facă atotștiutori și să nege realitățile, să nege ceea ce este rezultatul dezvoltării istorice. Răspunsul la aceasta l-au dat Mircea, Ștefan cel Mare, Ioan de Hunedoara, Mihai Viteazul. Cel care l-au învins pe Baiazid, care au ținut piept atîtor cuceritori, care au realizat primul stat centralizat al românilor din Țara Românească, Moldova și Transilvania. Ei nu au venit din altă parte, nu au căzut din cer, ei au trăit și s-au născut aici, pe acest pământ și l-au apărut cu singele

(Continuare în pagina 4)

Expunerea tovarășului

(Urmare din pagina 3)

lor. (Aplauze puternice, prelungite). Ei și-au continuat existența comună pe aceste meleaguri de-a lungul a sute și sute de ani, s-au organizat, s-au dezvoltat și au luptat pentru a trăi liberi și independenți. În această perioadă s-a format conștiința de sine a poporului nostru, conștiința continuității, a unității de origine și cultură a tuturor locuitorilor din cele trei principate.

Formarea și dezvoltarea principatelor române au avut loc în condiții grele; ele au trebuit să-și mențină existența luptând împotriva dominației sau a tendințelor de dominație a trei mari imperii — Imperiul otoman, Imperiul austro-ungar și Imperiul țarist. Este evident că aceste împrejurări istorice, războaiele îndelungate ce au trebuit duse împotriva dominației străine au determinat o rămânere în urmă pe calea dezvoltării economice-sociale, constituind principala piedică în formarea și dezvoltarea statului național unitar al românilor. În aceste condiții, masele populare, conducătorii celor trei principate au acționat întotdeauna pentru dezvoltarea independentă, pentru întărirea legăturilor și sentimentelor comune.

Despre toate acestea vorbesc faptele, luptele sociale și naționale desfășurate secole de-a rândul, participarea activă la viața internațională din epoca respectivă. Despre acestea vorbesc războaiele țărănești, revoluția lui Tudor Vladimirescu, revoluția burghezo-democratică din 1848 care, într-o formă sau alta, a cuprins deopotrivă cele trei principate românești, realizarea unirii Țării Românești cu Moldova și formarea statului național român în 1859. Sint cunoscute manifestările de simpatie din rindul maselor populare din Ardeal, poziția activă a intelectualității ardelenilor pentru a demonstra și a obține recunoașterea caracterului românesc al Ardealului, pentru unirea cu noul stat național român. Războiul pentru independență — afirmare a voinței poporului român de a scutura pentru totdeauna dominația străină — a prilejuit o nouă manifestare a populației din Ardeal pentru independența României, pentru unirea cu țara. Aceste sentimente au continuat să se dezvolte și au triumfat odată cu formarea statului național unitar în 1918, ca rezultat al destrămării Imperiului austro-ungar, al afirmării voinței libere, la Alba Iulia, a maselor populare din Ardeal, care în mod unanim au hotărât unirea cu țara, unirea cu România. (Aplauze puternice, prelungite). Formarea statului național unitar a constituit incununaarea unor lupte de secole, a năzuințelor românilor de pretutindeni de a-și avea un stat unitar independent, de a trăi liberi, în pace și colaborare cu vecinii, cu alte popoare.

Săpăturile arheologice, faptele istorice atestă cu putere că, timp de milenii, pe teritoriul patriei noastre s-au succedat toate orinduirile economico-sociale cunoscute de omenire.

Împrejurările istorice legate de migrația unor popoare, apoi de existența dominației marilor imperii au întârziat dezvoltarea în anumite perioade a poporului nostru, formarea națiunii și a statului național unitar român. Dar forța și vitalitatea urmașilor „celor mai drepti și viteji dintre traci”, a urmașilor dacilor și românilor s-au manifestat cu putere toc-

mai în aceste împrejurări grele. Ei și-au păstrat și dezvoltat însușirile comune proprii, formind prin secole poporul român, bazat pe unitatea de origine comună, de limbă, de cultură, de teritoriu, de interese economice comune, iar apoi națiunea română. (Aplauze puternice, prelungite).

În conviețuirea cu popoarele vecine din antichitate, cu diferite popoare migratoare, iar apoi cu cele ce s-au așezat în această parte a Europei în a doua jumătate și spre sfârșitul primului mileniu s-au produs o întrepătrundere și o influențare reciprocă. Viața, faptele demonstrează că popoarele migratoare și cele ce s-au așezat spre sfârșitul primului mileniu în această parte a Europei au găsit aici o civilizație materială și spirituală superioară, pe care și-au însușit-o. Putem afirma, pe baza faptelor istorice, că poporul nostru s-a plămădit de-a lungul mileniilor în spațiul carpato-dunărean, că fiecare metru de pământ și fiecare piatră sint stropite cu sudoarea și singele moșilor și strămoșilor noștri. În cele mai grele timpuri, înaintașii nu și-au părăsit pământul unde s-au născut, ci, înfrățindu-se cu el, cu munții și cimpile, cu riurile și codrii falnici, au rămas neclintii pe aceste meleaguri, apărându-și ființa, dreptul la existență liberă. (Vii și puternice aplauze).

Originea daco-romană și continuitatea existenței pe aceste meleaguri constituie caracteristici fundamentale ale poporului român. Stabilirea locului în istorie, a originii și continuității în bazinul carpato-dunărean ale poporului român constituie fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri. (Aplauze puternice). Avem un trecut glorios, care reprezintă cea mai prețioasă moștenire a poporului nostru. Avem datoria să ridicăm pe o treaptă nouă și să îmbogățim cu noi cuceriri materiale și spirituale această prețioasă moștenire, să ridicăm pe noi culmi de civilizație poporul, națiunea noastră socialistă. (Aplauze puternice, prelungite).

Istoria, evenimentele ne învață că dominația străină, existența în vecinătatea țării noastre a unor imperii au întârziat într-o perioadă sau alta dezvoltarea economico-socială a poporului, formarea națiunii române, a statului național unitar. Aceste împrejurări vitrege nu au putut însă împiedica realizarea năzuințelor poporului român, bazate pe comunitatea originii, de a înfringe orice greutate și de a obține victoria prin formarea sa ca națiune liberă și independentă, prin realizarea statului național unitar, prin trecerea la făurirea societății socialiste. (Aplauze puternice).

Din îndelungata și zbuciumata istorie a poporului român se poate trage concluzia, mai generală, că dominația și ocupația străină, oricât ar dura, nu pot împiedica manifestarea comunității de interese a unui popor, păstrarea specificului său, formarea națiunii și a statului național unitar. Acestea sint legitate obiective în dezvoltarea oricărui popor.

Această concluzie este confirmată cu putere de numeroasele popoare care au trăit sute de ani sub dominația colonială, imperialistă și care în ultimii 30 de ani și-au cucerit independența și se formează ca națiuni și state naționale unitare. (Aplauze puternice).

VI

Dezvoltarea națiunii socialiste și rezolvarea justă a problemei naționale — condiția fundamentală pentru întărirea unității de nezdruccinat a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, în slujba înfloririi României Socialiste

Dragi tovarăși,

Am vorbit în prima parte a expunerii mele despre drumul istoric parcurs de poporul nostru, despre luptele duse pentru formarea națiunii române și a statului național unitar.

După cum este bine cunoscut, națiunea a apărut pe o anumită treaptă a dezvoltării societății omenestii. În societatea noastră socialistă, ea a căpătat noi dimensiuni, noi caracteristici. Însăși lichidarea împărțirii societății în clase antagoniste, în clase asupritoare și în clase asuprite, formarea societății socialiste bazate pe clase prietene, animate

de aceleași țeluri și interese, dezvoltarea unitară a forțelor de producție, a științei, învățămîntului și culturii, a unei concepții noi despre lume și viață, a schimbat fundamental caracterul și rolul națiunii. Putem afirma cu deplină temei că națiunea noastră a căpătat caracteristici superioare, dezvoltându-se pe o treaptă mai înaltă în procesul făuririi societății socialiste multilaterale dezvoltate și al înaintării spre comunism.

Există toate temeiurile să se presupună că și în societatea comunistă, căpătînd noi caracteristici și însușiri, națiunea va continua să existe ca un factor important al colaborării și păcii interna-

ționale. În acest spirit, dezvoltarea sentimentului de mîndrie națională, a patriotismului socialist, constituie un factor de importanță deosebită în lupta pentru socialism, pentru pace și colaborare internațională.

Este bine, cred, să subliniez că, vorbind de mîndria națională și patriotismul socialist, trebuie să înțelegem prin aceasta a prețui și a cinsti trecutul glorios de muncă și luptă, tot ceea ce a fost și este bun în dezvoltarea de-a lungul secolelor și secolelor a poporului nostru. În același timp, în mod hotărît să știm să clarificăm acele acțiuni și stări de lucruri care nu au corespuns spiritului și poporului nostru și, mai cu seamă, nu trebuie în nici un fel, vorbind de mîndria națională și de patriotismul socialist, să se înțeleagă că trebuie să opunem acestea altor națiuni sau vreunei naționalități. Dezvoltarea sentimentului de mîndrie națională trebuie strîns legată cu dezvoltarea spiritului de prietenie cu alte popoare, de prietenie, concurență și conviețuire a oamenilor muncii români cu oamenii muncii de diferite naționalități din țara noastră. În acest sens, mîndria națională și patriotismul socialist trebuie să devină un factor al întăririi unității poporului nostru, a colaborării internaționale cu toate națiunile lumii. (Aplauze puternice, îndelungate).

Trebuie, de asemenea, să avem în vedere că pe teritoriul României s-au așezat, în decursul istoriei, și cetățeni de alte naționalități, că în cadrul conviețuirii comune s-a ajuns la o întrepătrundere și înțelegere reciprocă, astfel că astăzi, pe teritoriul patriei noastre se găsesc și oameni ai muncii de naționalitate maghiară, germană și de alte naționalități. După cum se știe, nu o dată oamenii muncii români, maghiari, germani, sirbi și alții au luptat împreună pentru libertate și dreptate, înțelegînd că pe deasupra originii naționale ei trebuie să-și unească rîndurile împotriva asupritorilor. Este, de asemenea, bine cunoscut faptul că întotdeauna clasele asupritoare au căutat să învrăjbească oamenii muncii de diferite naționalități pentru a-i putea asupri și subjugă mai bine. Și astăzi unele țări, unele cercuri reacționare, imperialiste, folosesc problema națională ca un mijloc de învrăjpire și dezbinare a popoarelor.

Partidul nostru comunist s-a pronunțat întotdeauna împotriva politicii de asuprire națională, militînd neabătut pentru deplină egalitate în drepturi între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate. Din momentul înlăptuirii revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, al înlăptuirii revoluției democratice, a revoluției socialiste, în România s-a trecut la rezolvarea problemei naționale în spiritul concepției revoluționare a marxism-lenin-

nismului, asigurîndu-se deplină egalitate în drepturi între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate. Am putea spune că aceasta constituie una din marile cuceriri ale societății noastre socialiste, cu care pe drept cuvînt ne putem mîndri și pe care trebuie s-o dezvoltăm. (Aplauze). Avem obligația să facem și în viitor totul pentru aplicarea neabătută a principiilor deplinei egalități în drepturi, asigurînd participarea tuturor oamenilor muncii la conducerea vieții economice și sociale. În patria noastră, indiferent de naționalitate, cetățenii au aceleași drepturi și îndatoriri.

Avem o patrie comună. Prin munca unită a întregului popor înlăptuim cea mai dreaptă și umană societate din lume — societatea socialistă și comunistă. Să facem totul pentru a întări colaborarea și unitatea de nezdruccinat a întregului popor, a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate! (Aplauze puternice, îndelungate). Oricine încearcă, într-o formă sau alta, să lovească în colaborarea și unitatea cetățenilor patriei noastre, se pune implicit în slujba dușmanilor țării, a dușmanilor constructorilor socialismului. (Vii aplauze). Indiferent de originea părinților, avem o origine comună: a patriei în care ne-am născut; cu toții trebuie să învățăm și să vorbim o limbă unică, limba concepției revoluționare materialist-dialectice și istorice. Să învățăm să iubim și să apărăm patria noastră comună! (Aplauze puternice. Se scandează „Ceașescu — R.S.R.”). În orice împrejurări toți trebuie să servim poporul, patria, partidul, cauza socialismului și comunismului, libertatea și independența ei! Aici, în România, oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, strîns uniți, trebuie să-și făurească, sub conducerea politică a Partidului Comunist Român, viața nouă, liberă, în deplină egalitate și frăție. Aici, în comun, să făurim comunismul! (Aplauze puternice).

Pornind de la necesitatea asigurării conlucrării și participării organizate a tuturor cetățenilor la făurirea vieții noi, a bunăstării și fericirii, este necesar să dezvoltăm activitatea Frontului Democratice și Unității Socialiste, activitatea Organizației Democratice și Unității Socialiste care asigură participarea organizată a cetățenilor nemembri de partid la întreaga viață politică și socială. Să facem totul pentru asigurarea deplinei unități, în cadrul Frontului Democratice și Unității Socialiste, a tuturor oamenilor muncii, a întregului popor, aceasta constituind o cerință fundamentală a înaintării ferme a patriei noastre pe calea socialismului și comunismului, a ridicării României pe noi culmi de progres și civilizație, a întăririi independenței și suveranității sale. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceașescu — P.C.R.”).

VII

Dinamica structurii sociale în România și perfecționarea relațiilor sociale

Stimați tovarăși,

Victoria socialismului, făurirea economiei socialiste unitare și dezvoltarea puternică a forțelor de producție au determinat profunde mutații în structura societății românești, realizarea unor noi relații bazate pe comunitatea de interese între noile clase și grupuri sociale.

În anii construcției socialiste clasa muncitoare s-a dezvoltat, iar în structura ei au apărut noi detașamente ca urmare a creării unor noi ramuri de producție de înaltă tehnicitate. S-a ridicat nivelul calificării profesionale și tehnice precum și al conștiinței muncitorești. Clasa muncitoare a devenit și numerică cea mai puternică clasă a societății socialiste românești, reprezentînd peste 50 la sută din totalul populației active. Toate acestea au dus la creșterea continuă a rolului clasei muncitoare în societate, la îndeplinirea cu cînstă a misiunii sale de clasă conducătoare a întregii națiuni, în opera de făurire a socialismului.

S-au produs schimbări importante în structura țărănimii, clasă care secole de-a rîndul a fost principala forță numerică și de luptă pentru cauza formării și dezvoltării poporului nostru, a națiunii, pentru cucerirea independenței țării.

Ca urmare a dezvoltării forțelor de producție, a creșterii puternice a industriei și a altor sectoare de activitate, ponderea țărănimii a scăzut de la circa 80 la sută la mai puțin de 30 la sută; țărănimea continuă să fie a doua clasă socială, atît ca număr, cit și ca importanță, în viața economico-socială a țării. Mecanizarea, introducerea în producția

agricolă a cuceririlor științei au dus la ridicarea nivelului de cunoștințe agricole, tehnice, de pregătire profesională și de cultură generală al țărănimii.

Datorită creșterii puternice a forțelor de producție, progresului științei, învățămîntului, culturii, o remarcabilă dezvoltare a cunoscut în această perioadă intelectualitatea, îndeosebi intelectualitatea tehnică. Merită subliniat faptul că astăzi intelectualitatea reprezintă a treia forță socială a societății românești și ocupă un loc de importanță deosebită în întreaga activitate de producție materială și creație spirituală.

Unitatea dintre muncitori, țărani și intelectuali s-a ridicat pe o treaptă nouă, constituind chezașia înlăptuirii neabătute a Programului partidului, al ridicării patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, a sporirii bunăstării materiale și spirituale a poporului.

Putem afirma că structura socială actuală a societății românești exprimă nivelul de dezvoltare a forțelor de producție, locul pe care diferite ramuri îl ocupă în sfera producției materiale și spirituale.

În perspectivă se poate aprecia că încă multă vreme clasa muncitoare și țărănimea vor rămîne cele două clase principale ale societății românești. Deși va mai crește ponderea clasei muncitoare și se va mai reduce ponderea țărănimii în cadrul populației ocupate, probabil că în 1990 țărănimea va continua să reprezinte cel puțin 20 la sută din populația ocupată. Va mai crește într-o anumită măsură numărul intelectualității tehnice, dar mai cu seamă va spori rolul intelectualității în dezvoltarea societății socialiste, în înlăptuirea Programului partidului.

NICOLAE CEAUȘESCU

VIII

Partidul Comunist — centrul vital al societății, forța dinamizatoare a energiilor creatoare ale întregului popor pe calea socialismului și comunismului

Stimați tovarăși,

Marile transformări revoluționare din patria noastră sînt rezultatul muncii pline de abnegație a clasei muncitoare, tărânilor, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului nostru popor, care înfăptuiește neabătut politica internă și externă a Partidului Comunist Român.

Succesele obținute demonstrează cu putere justetea politicii partidului nostru de aplicare creatoare a legităților generale la condițiile concrete din România.

Este bine cunoscut că în țara noastră mișcarea revoluționară s-a dezvoltat și ideile socialismului științific au cunoscut o largă răspindire, odată cu apariția pe scena istoriei a clasei muncitoare. Socialiștii români au participat activ la evenimentele cele mai importante din viața poporului nostru, ca și la evenimintele de seamă ale mișcării muncitorești internaționale, fiind prezenți în prima internațională comunistă, pe baricadele Comunei din Paris. Dealtfel, după cum este cunoscut, problemele Principatelor Românești au atras în mod deosebit atenția lui Marx, care a analizat o serie de evenimente din secolul al XIX-lea legate de dezvoltarea acestora, de politica marilor imperii și indeosebi de politica imperiului țarist față de România.

Crearea, în 1893, a Partidului Social-Democrat Muncitoresc Român a constituit un moment important în organizarea politică a clasei muncitoare, în creșterea rolului ei în viața socială și politică a României. Nu doresc să mă refer la alte evenimente și momente importante din activitatea mișcării muncitorești dinainte de primul război mondial. Ceea ce merită subliniat este că apariția și afirmarea mișcării noastre revoluționare, muncitorești, socialiste își are originea în viața și lupta clasei muncitoare, nascîndu-se în strînsă legătură cu dezvoltarea forțelor de producție, a clasei muncitoare din România. (Aplauze puternice).

Mișcarea muncitorească socialistă a luat o poziție activă în lupta împotriva primului război mondial imperialist; în același timp, ea s-a pronunțat cu hotărîre pentru lichidarea dominației străine și înfăptuirea statului național unitar.

Un alt moment important în istoria mișcării muncitorești revoluționare din România l-a constituit făurirea Partidului Comunist Român în 1921. În toate bătăliile de clasă împotriva regimului burghezo-moșieresc, în perioada celui de-al doilea război mondial, în înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antiimperialistă și antifascistă, Partidul Comunist Român a avut un rol principal, organizînd și conducînd luptele maselor populare, îndeplinindu-și rolul istoric în conducerea clasei muncitoare, a forțelor progresiste din România, pentru lichidarea vechii orînduirii sociale, pentru trecerea la făurirea societății socialiste. Acum, cînd analizăm stadiul la care a ajuns societatea românească, putem spune cu îndreptățită mîndrie că partidul nostru comunist și-a îndeplinit cu cînte misiunea istorică, a asigurat conducerea întregului popor în activitatea tumultuoasă de înfăptuire a celei mai drepte și mai umane societăți din lume, a societății socialiste. (Vii și puternice aplauze).

Partidul Comunist Român reprezintă forța politică conducătoare a întregii noastre societăți. El și-a cucerit încrederea și dragostea maselor populare, a poporului, ca rezultat al slujirii fără preget a intereselor oamenilor muncii, ale întregii națiuni, al aplicării ferme în viață a principiilor socialiste, al preocupării neabătute pentru ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului și întărirea necontenită a independenței și suveranității țării. Partidul nostru este strîns legat de clasa muncitoare, de tărînimă și intelectualitate, de toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, de întregul popor. El nu a avut și nu are decît un singur țel — acela de a servi cauza poporului, a socialismului, a independenței patriei. (Aplauze puternice, prelungite).

În actualul stadiu de dezvoltare a societății socialiste românești, în condițiile dezvoltării democrației socialiste, ale perfecționării cadrului democratic de participare a maselor populare la conducerea tuturor sectoarelor, partidului nostru îi revine înalta misiune de a constitui forța politică organizatoare și dinamizatoare a întregii activități economico-sociale. El reprezintă și va reprezenta în continuare centrul vital al funcționării societății noastre socialiste.

Trebuie să nu uităm nici un moment că partidul nostru s-a născut și s-a dezvoltat din rîndul forțelor revoluționare, din rîndurile clasei muncitoare, ale tărânilor, intelectualității, ale poporului, că el este continuatorul celor mai înaintate tradiții ale luptei pentru formarea și dezvoltarea poporului, a națiunii, a statului național unitar, al luptei pentru socialism. (Aplauze puternice).

În întreaga sa activitate, bazîndu-se pe concepția revoluționară materialist-dialectică și istorică, pe socialismul științific, partidul trebuie să tragă, totodată, concluzii profunde din istoria poporului și a patriei noastre, din istoria luptelor revoluționare, asigurînd întărirea continuă a forței materiale și spirituale a întregii națiuni. Să nu uităm nici un moment că forța partidului constă în legătura strînsă cu clasa muncitoare, cu tărînimă și intelectualitatea, cu întregul popor, că politica sa internă și externă trebuie să se inspire din realitățile societății românești și să răspundă năzuințelor întregului popor.

Făurirea socialismului, a societății socialiste multilateral dezvoltate, înaintarea spre comunism trebuie să se desfășoare împreună cu masele, cu întregul popor. Tot ceea ce realizăm trebuie să servească poporul, bunăstarea și fericirea sa. Partidul nu a avut și nu va avea alt țel decît asigurarea unui nivel tot mai înalt de civilizație materială și spirituală al poporului, în condiții de independență și suveranitate, de pace și colaborare internațională.

Deși, teoretic, considerăm că partidul va trebui să dispară pe o anumită treaptă a dezvoltării comuniste a societății, putem afirma fără teamă de a greși că el va avea încă o viață și activitate îndelungată. De aceea, trebuie să acordăm, în continuare, atenția necesară întăririi partidului, ridicării nivelului său ideologic și politic, creșterii forței sale organizatorice, a unității sale, pentru a-și putea îndeplini în cele mai bune condiții misiunea istorică pe care o are și o va avea încă multă vreme, în întreaga perioadă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului în România.

Pornind de la aceste concluzii, nu trebuie să considerăm că organizarea și activitatea partidului vor rămîne aceleași. De la crearea sa și pînă în prezent, indeosebi în anii construcției socialiste, partidul a suferit multe transformări în formele de organizare și de muncă, în felul în care își îndeplinește rolul de forță politică conducătoare a societății socialiste.

Și în viitor partidul va continua să reprezinte centrul vital al societății, forța care dinamizează energiile creatoare ale maselor populare, ale întregului popor. Trebuie să avem însă în vedere că funcțiile, rolul și formele sale de organizare și activitate vor suferi modificări în funcție de etapele istorice de dezvoltare ale societății socialiste și comuniste românești.

Este evident că dezvoltarea pe noi trepte a forțelor de producție, realizarea unei noi calități a vieții și muncii, creșterea puternică a rolului științei, învățămîntului, culturii, ca factori determinanți de înaintare spre comunism, perfecționarea și dezvoltarea continuă a cadrului democratic, a democrației muncitorești socialiste, participarea tot mai activă și directă a maselor populare la conducerea diferitelor sectoare de activitate, făurirea în mod conștient de către poporul însuși a propriei sale istorii vor pune noi obiective, vor cere schimbări corespunzătoare în funcțiile și activitatea partidului.

Trebuie să înțelegem că, la fel ca orice organism social, și partidul, pentru a-și putea îndeplini misiunea sa istorică, de înaltă răspundere în societatea socialistă, trebuie să se perfecționeze, mergînd în pas cu marile transformări sociale,

revoluționare. El trebuie să fie mereu forța care să asigure înlăturarea din viața economico-socială a tot ceea ce este vechi, perimat, nu mai corespunde noilor condiții, noii etape de dezvoltare, și promovarea cu îndrăzneală a noului în toate sectoarele de activitate. Partidul trebuie să emită lumina care să călăuzească întreaga națiune pe drumul luminos al comunismului. Este deci necesar ca partidul să rămînă permanent tînăr, să fie mereu pătruns de spirit revoluționar, novator, să tragă permanent concluzii din realitățile sociale, din noile cuceriri ale științei și cunoașterii umane.

Este necesar să acționăm permanent pentru perfecționarea continuă a activității organelor și organizațiilor de partid. Să facem totul ca fiecare organizație de partid să-și îndeplinească în cele mai bune condiții misiunea, la locul său de muncă, în unirea forțelor oamenilor muncii, în înfăptuirea autoconducerii și autogestunii muncitorești.

Așa cum am menționat nu o dată, în întreaga lor activitate comuniștii trebuie să servească interesele maselor, ale poporului. Ei nu au și nu pot avea drepturi deosebire în societatea socialistă. Ei au însă, ca revoluționari care în mod conștient s-au angajat să acționeze pentru înfăptuirea idealurilor socialismului și comunismului, datoria de a-și îndeplini cu cînte îndatoririle în toate domeniile de activitate. (Aplauze puternice, prelungite).

O atenție deosebită trebuie să acordăm creșterii spiritului de răspundere și disciplinei în îndeplinirea neabătută a sarcinilor încredințate de partid și popor. În orice funcție s-ar afla, comunistul trebuie să dea dovadă de înaltă principialitate, de înaltă răspundere și exigență, să acționeze cu toată hotărîrea pentru înfăptuirea legilor țării și a hotărîrilor partidului. Comunistul nu trebuie să se împace cu lipsurile, cu neajunsurile, fiind mereu intransigent cu el însuși, ca și cu tovarășii săi de muncă.

Ținînd seama de rolul important al partidului în societatea socialistă românească, este necesar să dezvoltăm continuu democrația internă de partid, ca parte a democrației muncitorești, socialiste, să asigurăm dezbaterile largă și participarea activă a comuniștilor la elaborarea politicii interne și externe a partidului. Numai asigurînd o largă democrație de partid, participarea activă a organizațiilor și organelor de partid, a tuturor comuniștilor la elaborarea politicii generale a partidului, creăm condițiile necesare întăririi democrației muncitorești, unirii eforturilor maselor populare, creșterii rolului lor în elaborarea politicii interne și externe a României.

În același timp, să nu uităm că trebuie să avem o atitudine fermă față de lipsuri, față de greșeli, să combatem cu hotărîre orice încălcare a legilor și hotărîrilor statului, să dezvoltăm puternic spiritul critic și autocritic. Să dezvoltăm fără teamă lipsurile, greșelile și să acționăm cu toată hotărîrea pentru înlă-

turarea lor. Dezvoltarea criticii și autocriticii, a atitudinii combative față de orice încălcări ale legilor și hotărîrilor, constituie o parte inseparabilă a democrației interne de partid, a democrației muncitorești, garanția perfecționării și înnoirii continue a activității partidului, a creșterii rolului său de forță politică conducătoare a societății socialiste românești. (Aplauze puternice).

Partidul nostru numără circa 3 200 000 de membri. Putem considera că, în momentul de față, problema principală este nu creșterea numerică, ci ridicarea calității membrilor de partid. În centrul preocupării noastre trebuie să stea în viitor, odată cu primirea în partid a celor mai buni oameni ai muncii din toate domeniile de activitate, creșterea exigenței față de îndeplinirea cerințelor statutare de către fiecare membru al partidului. Trebuie să facem astfel încît membrii de partid, cei care vor intra în partid, să înțeleagă bine concepția ideologică, științifică a partidului nostru, obligațiile și îndatoririle pe care și le asumă în calitate de luptători revoluționari consecvenți pentru triumful socialismului și comunismului, pentru apărarea, în orice împrejurări, a intereselor supreme ale poporului, a independenței și suveranității țării.

O atenție deosebită trebuie să acordăm, în viitor, activului de partid, creșterii rolului său în buna organizare a vieții și activității de partid, a întregii activități economico-sociale. În mod deosebit, trebuie să veghem la înfăptuirea unei juste politici de cadre, corespunzătoare cerințelor actuale etape de dezvoltare. Activiștii, cadrele de partid și de stat trebuie să corespundă exigențelor profesionale, tehnice, politice, să fie pătrunși de un înalt spirit revoluționar, să fie buni organizatori, buni realizatori ai politicii partidului și statului nostru. Să acordăm mai multă atenție întăririi controlului de partid, al comuniștilor, al maselor asupra activității și vieții cadrelor de partid și de stat. Activitatea tuturor activiștilor și cadrelor de partid și de stat trebuie să se desfășoare permanent în strînsă legătură cu membrii de partid, cu masele de oameni ai muncii, să fie sub controlul acestora. Fiecare trebuie să dea socoteală și să răspundă în fața partidului, a maselor populare de felul în care își îndeplinește misiunea încredințată. Aceasta constituie una din laturile importante ale democrației de partid și democrației muncitorești, o condiție a forței și vitalității partidului. Este necesar să ne preocupăm permanent de ridicarea nivelului de cunoștințe profesionale, tehnice, științifice ale cadrelor de partid și de stat și să asigurăm înfăptuirea neabătută a principiului rotației. Să facem totul pentru a asigura în toate domeniile activiști, cadre care se bucură de încrederea maselor populare, a poporului, hotărîți să servească în orice împrejurări poporul, socialismul, independența și suveranitatea României. (Aplauze puternice, îndelungate).

IX

Activitatea ideologică, teoretică, politico-educativă — puternică forță în unirea tuturor oamenilor muncii, în dezvoltarea continuă a forțelor de producție și perfecționarea relațiilor sociale, a formelor de conducere a societății

Stimați tovarăși,

Puternica dezvoltare a forțelor de producție, schimbările produse în structura și relațiile sociale, ca rezultat al realizării economiei unitare socialiste, al victoriei socialismului și trecerii la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, au impus desfășurarea unei largi activități teoretice, ideologice, politico-educative, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului.

În întreaga sa activitate teoretică, ideologică, politico-educativă, partidul nostru se bazează pe concepția revoluționară a materialismului dialectic și istoric, pe ideile înaintate ale socialismului științific. Partidul nostru a pornit și pornește de la necesitatea cunoașterii și aplicării creatoare a adevărurilor și legităților general obiective la condițiile concrete din țara noastră. Viața, realitățile, marile realizări obținute de poporul român în dezvoltarea economico-socială, în construcția socialistă demonstrează cu putere justetea politicii generale a partidului, forța atotbiruitoare a materialismului dialectic și istoric, a socialismului

științific. Practica construcției socialiste atestă cu putere de netăgăduit că făurirea socialismului trebuie să se bazeze atît pe legitățile generale, cît și pe realitățile economice, sociale, istorice și naționale ale fiecărui popor, ale fiecărei țări. Orice nesocotire a legităților și principiilor generale socialiste poate aduce mari daune și pune chiar în pericol construcția socialistă, dar, tot astfel, nesocotirea realităților, aplicarea unor modele sau șabloane care nu țin seama de aceste realități pot provoca mari greutăți, punînd în pericol însăși dezvoltarea socialistă a țării. Este deci necesar să veghem permanent la împletirea armonioasă, la realizarea unității dialectice între adevărurile generale și realitățile concrete, economico-sociale, pentru a asigura desfășurarea cu succes a construcției socialiste, înfăptuirea Programului partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea spre comunism. Putem afirma că partidul nostru a ținut seama în activitatea sa atît de legitățile generale,

(Continuare în pagina 4)

Expunerea tovarăşului

(Urmare din pagina 5)

cît şi de realităţile concrete ale societăţii româneşti.

Marile transformări revoluţionare din ţara noastră au dus, în acelaşi timp, la profunde schimbări în concepţia, în nivelul de conştiinţă socială şi politică a oamenilor muncii, a maselor largi populare. Activitatea teoretică, ideologică, politico-educativă a avut un rol de mare însemnătate în înarmarea partidului, a clasei muncitoare, a ţărănimii şi intelectualităţii, a maselor largi populare cu înţelegerea ştiinţifică a realităţilor societăţii socialiste româneşti, a realităţilor vieţii internaţionale contemporane. Această activitate a contribuit la ridicarea nivelului general de cunoştinţe al oamenilor muncii, la lărgirea orizontului lor cultural, la formarea conştiinţei omului nou al societăţii noastre. Munca teoretică, ideologică, politico-educativă a partidului s-a transformat — am putea spune — într-o puternică forţă în unirea eforturilor oamenilor muncii, ale între-

gului popor în opera de făurire a societăţii socialiste, a exercitat o puternică influenţă în dezvoltarea forţelor de producţie, în perfecţionarea relaţiilor sociale, a formelor de conducere a societăţii noastre.

În acelaşi timp, trebuie să spunem deschis că asistăm la o anumită rămînire în urmă a activităţii teoretice, ideologice, politico-educative faţă de forţele de producţie, faţă de schimbările în structura socială şi în relaţiile de producţie. Se poate afirma că baza materială a societăţii noastre socialiste a mers mai înainte, s-a dezvoltat mai puternic decît conştiinţa socială, decît activitatea teoretică, ideologică, politico-educativă. Aceasta are, fără îndoială, anumite urmări negative şi trebuie să acţionăm pentru realizarea unei concordanţe cît mai depline între cele două laturi ale dezvoltării sociale. Să transformăm activitatea teoretică, ideologică, politico-educativă într-o forţă care să determine dezvoltarea continuă a forţelor de producţie, perfecţionarea structurii şi relaţiilor sociale.

X

Să facem loc noului în gîndirea teoretică revoluţionară, să acţionăm în mod conştient în direcţia perfecţionării noii societăţi!

Noi am analizat şi am tras o serie de concluzii din activitatea practică a partidului, a poporului nostru în construcţia socialistă. Viaţa a confirmat multe legităţi, multe teze generale cu privire la construcţia socialistă, dar, totodată, a înfirmat o serie de teze, ne-a făcut să înţelegem că unele legităţi şi teze generale nu mai corespund noii etape de dezvoltare a societăţii socialiste româneşti. Din aceasta am tras şi trebuie să tragem concluziile corespunzătoare.

După cum se ştie, noi am tras o serie de concluzii teoretice, ideologice şi practice în ce priveşte conducerea democraţiei a activităţii economice sociale, renunţînd la concepţia conducerii unipersonale şi introducînd organele democratice de conducere, consiliile muncitoreşti şi adunările generale ale oamenilor muncii. Am tras concluzia necesităţii dezvoltării democraţiei muncitoreşti, a participării maselor populare, a întregului popor la conducerea societăţii — calea sigură a înfăptuirii cu succes a Programului partidului. Am tras concluzia că socialismul şi democraţia sînt de nedespărţit, că societatea socialistă trebuie să realizeze forma cea mai înaltă de democraţie, participarea directă a maselor la conducerea societăţii.

Noua etapă de dezvoltare a societăţii noastre impune să analizăm temeinic realităţile şi să tragem concluziile necesare, teoretice şi practice, pentru activitatea viitoare. M-am referit la o serie de probleme privind istoria, statul, rolul său în societatea noastră, partidul şi altele. Aceste probleme va trebui să le aprofundăm în raport cu experienţa, cu practica construcţiei socialiste, cu noua etapă a dezvoltării societăţii.

În această privinţă este necesar să acordăm mult mai multă atenţie activităţii teoretice, ideologice, generalizării experienţei construcţiei socialiste, acţionînd cu hotărîre pentru promovarea noului în toate sectoarele. După cum este cunoscut, partidul nostru a atras atenţia asupra acţiunii legii dialecticii, a legii luptei contrariilor în societatea socialistă şi comunistă. Aşa cum am menţionat în prima parte a expunerii mele, trebuie să avem permanent în vedere că legile dialecticii se manifestă cu putere şi în societatea socialistă şi, probabil, şi în societatea comunistă. De aceea se impune să studiem, să înţelegem, să sesizăm la timp apariţia contradicţiilor şi să acţionăm pentru înlăturarea lor. În acest sens trebuie să dăm la o parte tot ce este vechi şi nu mai corespunde, şi să facem loc noului, să acţionăm în mod conştient în direcţia înnoirii societăţii.

Consider necesar să trecem la elaborarea unui program amplu de activitate teoretică, ideologică, de analiză, în spiritul concepţiei materialist-dialectice, a tuturor fenomenelor interne şi internaţionale, pentru a putea trage concluziile corespunzătoare pentru activitatea viitoare. În momentul de faţă consider că aceasta are o importanţă deosebită pentru activitatea viitoare a partidului nostru, pentru construcţia socialistă. Totodată aceasta este esenţială pentru înţelegerea procesului revoluţionar mondial, a schimbărilor care au loc în lume, a noilor probleme pe care le ridică trecerea altor popoare pe calea socialismului, lichidarea dominaţiei coloniale, făurirea a zeci de state care luptă pentru consolidarea independenţei lor.

Unii tovarăşi de peste hotare, şi chiar

unii din ţară, pun întrebarea: de ce în Programul partidului nostru s-a formulat teza făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate, în timp ce alte ţări socialiste au formulat teza societăţii socialiste dezvoltate. Desigur, problema formulării unui obiectiv strategic constituie sarcina fiecărui partid. Fiecare stabileşte aceasta pornind atît de la legităţile generale, cît şi de la realităţile concrete. Cu prilejul adoptării Programului partidului de către Congresul al XI-lea am arătat că ne-am gîndit să stabilim obiectivul strategic al făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate avînd în vedere toate laturile vieţii sociale — baza materială, conducerea şi dezvoltarea democraţiei, rolul tot mai important al ştiinţei, activitatea ideologică, politico-educativă. Am dat formularea de „multilateral dezvoltată” societăţii noastre viitoare pentru a nu se crea neînţelegeri, pentru a nu se lăsa loc neglijării vreunei laturi a activităţii, pentru a nu se trage concluzia că, vorbind de societatea socialistă dezvoltată, ne-am referi numai, sau mai cu seamă, la dezvoltarea bazei materiale.

Ni se pune, de asemenea, întrebarea: de ce nu folosim teza socialismului real. Şi aici pornim de la faptul că este dreptul fiecărui partid de a caracteriza, într-o formă sau alta, socialismul pe care îl construieşte. În ce ne priveşte, considerăm că formularea generală de socialism şi obiectivul strategic de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare spre comunism corespund pe deplin principiilor socialismului ştiinţific. Cu atît mai mult cu cît trăim într-o epocă cînd noi şi noi popoare trec, sau se pronunţă pentru trecerea pe calea socialistă, fiecare acţionînd în concordanţă atît cu legităţile generale, care îşi păstrează valabilitatea, cît şi cu realităţile concrete din ţara respectivă. Considerăm că teza elaborată încă de Marx şi Lenin după care trecerea spre socialism a popoarelor va avea loc într-o mare diversitate de condiţii şi va duce la noi forme şi practici îşi păstrează actualitatea, este pe deplin confirmată de viaţă. Evident, trecerea spre socialism într-o serie de ţări capitaliste dezvoltate şi în ţările în curs de dezvoltare se va desfăşura în forme diferite. Aceasta va îmbogăţi tezaurul teoriei şi practicii revoluţionare. Dacă am folosi formularea „socialism real” pentru ţara noastră, s-ar putea împlini ca unii tovarăşi să tragă concluzia că absolutizăm forma noastră de construcţie socialistă, o considerăm ca singura valabilă şi negăm, într-o formă sau alta, realismul altor căi şi forme de construcţie socialistă. Or, noi considerăm că orice formă de construcţie socialistă care se înfăptuieşte într-o ţară este reală şi corespunde necesităţilor istorice. (Aplauze puternice).

În ultimul timp asistăm la o intensificare a campaniei anticomuniste, împotriva ţărilor socialiste, a socialismului în general. Pornind de la unele greutăţi, de la unele evenimente din unele ţări socialiste, anumite cercuri încearcă să tragă concluzii cu privire la aşa-zisa criză a socialismului, mergînd pînă la a afirma că socialismul nu ar mai reprezenta singura alternativă valabilă pentru înlocuirea societăţii capitaliste bazate pe exploatarea şi asuprirea maselor populare, a altor popoare.

Din păcate, chiar în unele partide co-

muniste au apărut teze care pun în discuţie valabilitatea şi caracterul dezvoltării socialiste a unei ţări sau alteia. Aceste teze apar într-un moment de mare încordare internaţională, de ascuţire a contradicţiilor pe plan mondial, de accentuare a crizei economice mondiale şi, drept urmare, a crizei politice, sociale şi morale a societăţii capitaliste.

Este adevărat că în construcţia socialistă, pe lîngă marile succese obţinute, s-au comis şi o serie de greşeli, abuzuri, după cum este bine cunoscut, inclusiv în ţara noastră. Ele au fost discutate şi dezbătute — mă refer la ţara noastră — şi s-au tras concluziile corespunzătoare. Dar o analiză ştiinţifică, pe baza concepţiei revoluţionare materialist-dialectice şi istorice atestă cu putere că ţările socialiste au obţinut într-o perioadă scurtă realizări uriaşe, demonstrînd în practică superioritatea socialismului ca singura orînduire ce deschide calea omînilor spre lichidarea inegalităţilor sociale şi naţionale, a întronării dreptăţii sociale şi naţionale. (Vii şi puternice aplauze). Greşelile, greutăţile apărute într-o ţară sau alta demonstrează că nesocotirea unor legităţi generale, neluarea în seamă a condiţiilor concrete pot crea probleme serioase în dezvoltarea socialistă. Dar acestea subliniază tocmai necesitatea aplicării ferme a principiilor socialiste în concordanţă cu realităţile din fiecare ţară, demonstrînd în fond valabilitatea principiilor de bază ale socialismului ştiinţific. Greutăţile apărute nu sînt legate de socialism, de prea mult socialism, ci de abateri şi greşeli, de încălcarea unora sau altora din princi-

piile de bază ale socialismului ştiinţific, de nesocotirea unor legităţi generale sau a realităţilor concrete dintr-o ţară sau alta, sînt deci generate de faptul că nu se înfăptuiesc consecvent principiile socialiste. Concluzia logică ce se poate trage este necesitatea de a se acţiona întotdeauna, în construirea noii orînduirii sociale, în strînsă concordanţă cu realităţile din fiecare ţară, de a se ţine seama de interesele poporului, de a se merge întotdeauna împreună cu clasa muncitoare, cu poporul.

Avem ferma convingere că atît greutăţile din ţara noastră, cît şi din alte ţări socialiste vor fi depăşite, că socialismul îşi va afirma cu putere viabilitatea şi forţa înnoitoare. Socialismul reprezintă singura alternativă pentru înlocuirea societăţii împărţite în clase exploatare şi exploatare, singura cale de progres economico-social, de realizare a unei lumi mai drepte şi mai bune pe planeta noastră. (Aplauze puternice, prelungite).

Am subliniat toate acestea pentru a se înţelege mai bine că avem obligaţia să acţionăm pentru perfecţionarea activităţii noastre, pentru dezvoltarea cu succes a construcţiei socialiste, desfăşurînd totodată o largă activitate teoretică, ideologică, politică, educativă, pentru a înarma partidul şi poporul cu o perspectivă clară, pentru a contribui la îmbogăţirea tezaurului comun al teoriei şi practicii revoluţionare, la respingerea propagandei în dreptate împotriva socialismului şi comunismului, la creşterea prestigiului socialismului şi comunismului în lume. (Aplauze puternice, prelungite).

XI

Să păstrăm permanent convingerea fermă în idealurile înalte ale socialismului şi comunismului, să desfăşurăm o largă activitate teoretică pentru cunoaşterea istoriei, pentru înţelegerea legităţilor dezvoltării societăţii şi naturii

Stimaţi tovarăşi,

Situaţia mondială complexă, greutăţile apărute în unele ţări socialiste au determinat apariţia unor semne de întrebare, a unor confuzii şi manifestări de neîncredere în perspectiva luptei revoluţionare, a luptei clasei muncitoare, a popoarelor. Toate acestea sînt folosite de cercurile reacţionare, imperialiste împotriva mişcării muncitoreşti revoluţionare, a ţărilor socialiste, a mişcării comuniste, a luptei de eliberare socială şi naţională, pentru independenţă şi pace.

Ţinînd seama de aceasta, se impune să desfăşurăm o largă activitate teoretică, ideologică, să intensificăm munca politică, educativă pentru ca toţi oamenii muncii să înţeleagă mersul evenimentelor, faptul că în desfăşurarea procesului revoluţionar, inclusiv în construcţia socialistă, pot apărea şi greutăţi, insuccese, dar datorită cunoaşterii, a constructorilor socialismului, a forţelor revoluţionare este aceea de a acţiona pentru înlăturarea greutăţilor şi desfăşurarea cu succes a luptei de transformare revoluţionară a lumii. Întotdeauna în momentele grele din istorie au apărut şovăieli, au fost unii care nu au putut ţine pasul cu lupta revoluţionară, au dat înapoi.

Aceasta se datoreşte poate şi faptului că uneori am absolutizat şi am idealizat dezvoltarea societăţii socialiste, lăsînd impresia falsă că socialismul nu poate cunoaşte greutăţi, nu poate cunoaşte crize economice, că instaurarea puterii politice a clasei muncitoare şi trecerea la construcţia socialistă soluţionează de la sine problemele, duc automat la înfăptuirea în viaţă a principiilor socialiste. Viaţa, realităţile au demonstrat că o astfel de reprezentare idilică a societăţii socialiste, de înţeles într-o anumită măsură în condiţiile luptei împotriva vechii orînduirii sociale, este periculoasă şi dăunătoare. Construcţia societăţii socialiste se realizează în anumite condiţii economice, sociale, istorice, în condiţiile existenţei imperialismului. De asemenea, trebuie învinse greutăţi inerente realizării unei noi orînduirii sociale.

Aşa cum am menţionat şi în alte împrejurări, drumul pe care am pornit, spre piscurile înalte ale comunismului, nu este deloc uşor. Trebuie învinse multe greutăţi şi este necesar, pornind spre aceste piscuri înalte, să fim gata la orice sacrificiu, să acţionăm cu toată hotărîrea şi îndrăzneala pentru cucerirea lor. Chiar dacă unii se vor opri din mers la jumătatea drumului, vor ameţi sau se vor rostogoli, neavînd curajul să urce sus, spre piscurile luminoase ale comunismului, noi trebuie să păstrăm permanent convingerea fermă în idealurile înalte ale so-

cialismului şi comunismului, să acţionăm pentru a alege cele mai bune căi de realizare a visului de aur al omînilor — comunismul! (Aplauze puternice, prelungite).

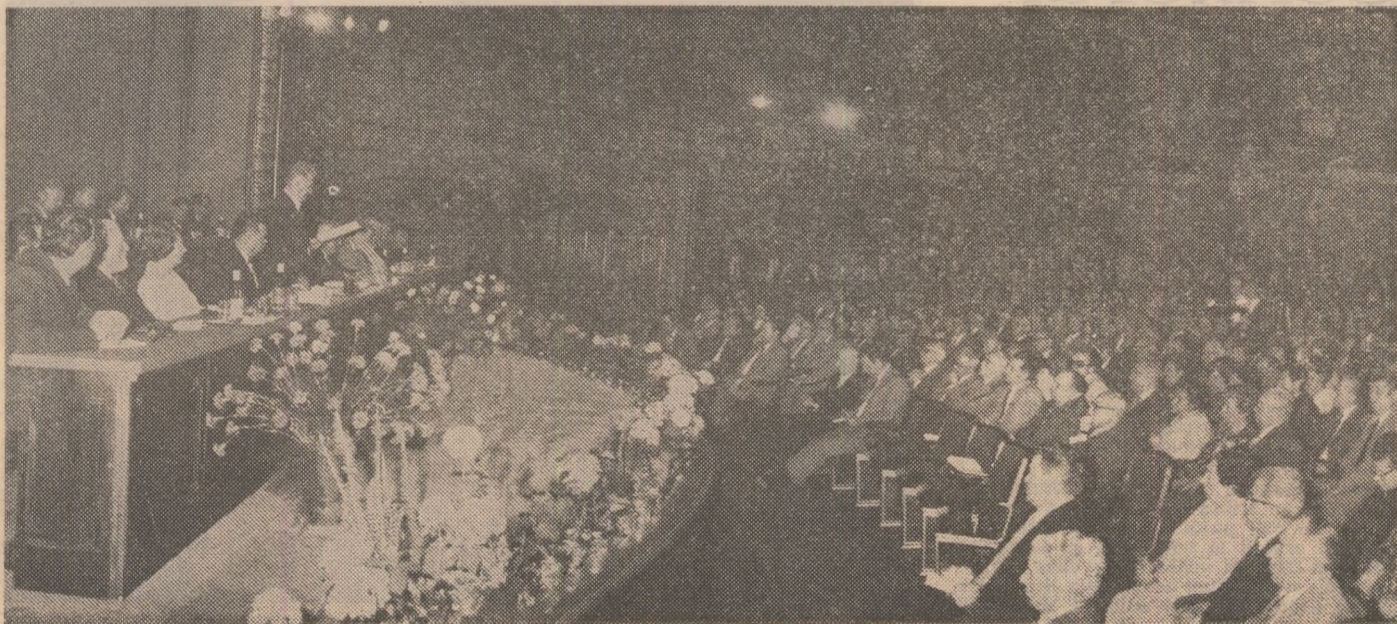
Aşa cum am mai menţionat, în legătură cu aceasta, este necesar să trecem la elaborarea unor lucrări teoretice, ideologice privitoare la stadiul actual al societăţii româneşti şi la perspectivele înfăptuirii Programului partidului. Va trebui să acordăm o atenţie deosebită problemelor conducerii societăţii, dezvoltării democraţiei muncitoreşti, revoluţionare, a formelor celor mai potrivite de participare a maselor la conducerea societăţii, de realizare a celei mai democratice societăţi din lume. Apare necesar să elaborăm o serie de lucrări cu privire la problemele economiei socialiste, la acţiunea legilor economice în socialism, la noul mecanism economic şi întărirea autoconducerii şi autogestiei muncitoreşti.

Este, de asemenea, necesar să intensificăm activitatea de elaborare a istoriei poporului român în spiritul concepţiei materialist-dialectice şi istorice, redînd — pe baza datelor, a documentelor, a realităţii — viaţa, munca şi lupta sa din cele mai vechi timpuri pînă în anii construcţiei socialiste. Va trebui să avem o istorie unitară care să redea corespunzător fiecare etapă de dezvoltare economică socială, fiecare perioadă istorică şi luptele sociale, activitatea politică, să caracterizeze, în lumina adevărului bazat pe fapte şi documente, atît rolul claselor sociale, al poporului, cît şi al diferiţilor conducători ai statului şi personalităţi politice, ştiinţifice, culturale. În această concepţie a unei istorii unice, istoria poporului român va trebui să cuprindă şi istoria mişcării muncitoreşti revoluţionare, a Partidului Muncitoresc Social-Democrat, precum şi a Partidului Comunist Român. Nu pot exista două istorii, una a poporului şi una a partidului. Poporul nostru are o singură istorie, iar activitatea Partidului Comunist Român, ca şi a altor partide în diferite perioade, constituie o parte inseparabilă a istoriei patriei. Va trebui să unificăm forţele din domeniul istoriei într-un singur institut de istorie naţională care să cuprindă şi Societatea de ştiinţe istorice.

De asemenea, apare necesar să trecem la unificarea muzeelor şi să avem un singur muzeu central de istorie naţională care să cuprindă toate documentele mai importante. Muzeele din alte centre să cuprindă documente care se referă la zona respectivă şi unele copii din documentele care se găsesc la muzeul naţional.

Ţinînd seama că elaborarea istoriei

NICOLAE CEAUȘESCU

poporului român necesită timp îndelungat și va fi foarte voluminoasă, se impune să trecem la editarea unor lucrări istorice de sinteză de mare tiraj, atât în limba română, cât și în limbi de circulație internațională. Totodată, având în vedere că în unele țări, inclusiv în unele state socialiste, o serie de evenimente istorice care privesc nemijlocit poporul nostru sînt prezentate nerealist, citodată denaturat, apare necesitatea organizării unor dezbateri comune cu istoricii din țările respective, pornind de la necesitatea clarificării și prezentării problemelor în lumina adevărului istoric, precum și a punerii în valoare a acelor momente și evenimente menite să contribuie la întărirea colaborării și prieteniei între popoarele noastre, a politicii de solidaritate și pace. **(Aplauze puternice).**

În ce privește istoria Partidului Comunist Român și mișcării muncitorești revoluționare, așa cum am menționat, va trebui să fie parte integrantă din istoria națională. Elaborarea unei lucrări sau unor lucrări speciale pe această temă va trebui să fie o completare a istoriei poporului român, redînd unele evenimente care nu pot să fie cuprinse în istoria națională mai amănunțit.

Vreau să fiu bine înțeles, tovarăși. Trebuie să înțelegem că partidul nostru nu este în afara națiunii și poporului, că națiunea noastră are o singură istorie, că partidul nostru s-a născut în luptele sociale, în cadrul istoriei poporului; istoria sa este istoria națiunii noastre și, deci, istoria națiunii este singura istorie care trebuie să oglindească întreaga dezvoltare a poporului nostru. **(Aplauze puternice).**

Cred că concepția pe care am avut-o de a avea două istorii, o istorie paralelă a partidului, este o rămășiță a vechii concepții încă din Internaționala a III-a, după care partidele comuniste își au istoria lor, nu trebuie neapărat să țină seama de interesele naționale și citeodată chiar să le nesocotească. Noi trebuie să lichidăm cu desăvîrșire acest trecut care a fost foarte negativ pentru partidul și poporul nostru! **(Aplauze puternice).**

Este, de asemenea, necesar să elaborăm o istorie universală în care să redăm și unele probleme ale istoriei mișcării muncitorești mondiale, ale luptei de eliberare națională. În același timp, ținînd seama de marile transformări revoluționare din lume, se impune să elaborăm lucrări cu privire la schimbările și noul raport de forțe pe plan mondial, punînd deosebi în evidență lichidarea colonialismului, dezvoltarea a zeci și zeci de state independente, creșterea luptei popoarelor pentru consolidarea independenței, pentru a fi deplin stăpîni pe destinele lor, pentru a-și organiza viața așa cum o doresc, fără nici un amestec din afară. Cu atât mai mult

apare necesitatea unor asemenea lucrări, cu cît pe plan mondial, din partea unor cercuri, apare tendința de a nesocoti și de a minimaliza importanța luptelor de eliberare națională și, după care, formarea națiunilor nu ar mai reprezenta o importanță prea mare în actualele condiții; sînt, de fapt, concepții promovate și în trecut de imperialism și care servesc tocmai planurile de dominație și asuprire ale marilor țări imperialiste.

În același timp, va trebui să trecem la elaborarea unor lucrări științifice, filozofice cu privire la originea lumii și a societății. Trebuie să dăm un răspuns, de pe poziții materialist-dialectice și istorice, concepțiilor metafizice despre lume. Respectarea și garantarea libertății religioase nu trebuie înțelese ca acceptare de către comuniști a concepțiilor religioase, idealiste despre lume. Comuniștii, pornind de la cuceririle științei, ale cunoașterii umane, sînt călăuziți de o concepție științifică despre lume și societate. Ei nu pot accepta teoriile despre existența unor forțe supranaturale care au dirijat sau dirijează încă universul. Cu atît mai mult astăzi, cînd științele fundamentale, cum este chimia, fizica, biologia, genetica și altele, au dat noi răspunsuri problemelor cunoașterii universului și a dezvoltării, a materialității lumii. În această situație este cu atît mai de neînțeles că mai pot apărea sau mai pot prinde la unii — și, din păcate, chiar comuniști — unele concepții retrograde, mistice. Subliniez aceasta, pentru că este necesar să tragem toate concluziile cu privire la unele lipsuri din activitatea noastră ideologică, politică, educativă, să acționăm în așa fel încît asemenea stări de lucruri să nu se mai poată repeta în nici o împrejurare. Este deci necesar, folosind cuceririle științei, ale filozofiei materialist-dialectice și istorice, să înarmăm pe comuniști, pe oamenii muncii, desfășurînd o largă activitate pentru înțelegerea științifică a originii lumii, a societății, a legilor care guvernează universul.

În mod deosebit să demascăm activitatea mistică a unor secte religioase folosite ca instrument în mina cuceririlor reacționare imperialiste, a unor cercuri fasciste, a unor exerciții ce vor să abată atenția de la problemele fundamentale ale lumii de astăzi, să folosească această cale pentru diversune, pentru spionaj împotriva altor state.

În același timp, în activitatea noastră politico-educativă trebuie să combatem cu fermitate și să demascăm orice manifestări naționaliste, șovine, rasiste, antisemite, orice încercare de învrăjbiere a oamenilor muncii de diferite naționalități, deosebi a tineretului. Nu trebuie să uităm că tocmai în împrejurări internaționale grele cuceririle reacționare imperialiste, fascismul au recurs la asemenea concepții pentru a-și promova politica de dominație și asuprire a popoarelor.

O deosebită atenție este necesar să acordăm educării tinerei generații. Trebuie să avem în vedere că tocmai în rîndurile tineretului, mai puțin experimentat, cercurile reacționare încearcă să acționeze cu scopul de a-l influența și învrăjbi, pentru a-l putea folosi în scopurile politicii lor de dominație și asuprire. Să educăm tineretul patriei noastre, fără deosebire de naționalitate, în spiritul frăției și prieteniei, să facem ca întregul nostru tineret să-și însușească cele mai nobile idealuri, cele mai noi cuceriri ale științei și cunoașterii umane. Tineretul trebuie să învețe și să-și însușească tot ce s-a creat mai de preț în toate domeniile științei și culturii. Să împletim învățătura cu munca, să pregătăm tineretul pentru viață și muncă, pentru continuarea operei de construcție socialistă și comunistă și ridicarea patriei noastre socialiste pe noi culmi de progres și civilizație. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

În activitatea politică educativă de formare a omului nou, de educare a tineretului, un rol important revine școlii, învățămîntului de toate gradele. Începînd de la învățămîntul preșcolar și pînă la învățămîntul universitar, copiii, tinerii trebuie creșcuți și educați în spiritul dragostei de patrie, al devotamentului față de socialism, față de partid, în spiritul muncii, înarmîndu-l cu cele mai noi cuceriri ale științei și cunoașterii umane. Școala de toate gradele trebuie să formeze un tineret revoluționar, pasionat, îndrăzneț, gata de orice sacrificiu pentru interesele patriei, ale socialismului, pentru apărarea independenței țării, pentru pace. **(Aplauze puternice).**

Un rol de mare însemnătate în activitatea educativă, cultural-artistică de formare a omului nou revine Consiliului Cultural și Educației Socialiste, tuturor organelor și instituțiilor de artă și cultură. Ele trebuie să asigure organizarea temeinică a întregii activități culturale de masă, inclusiv distractivă, să imprime acesteia un spirit combativ, revoluționar astfel încît să contribuie la dezvoltarea înaltelor însușiri morale ale tuturor membrilor societății socialiste.

Festivalul național „Cîntarea României” s-a transformat într-o puternică mișcare cultural-artistică a maselor larg populare. Am obținut rezultate minunate; oamenii muncii, masele populare de la orașe și sate sînt și creatorii, și participanții, și beneficiarii direcți ai activității cultural-artistice de masă. Festivalul național „Cîntarea României” a pus cu putere în evidență talentul și forța creatoare specifice poporului nostru. Este necesar să perfecționăm continuu conținutul activității desfășurate în cadrul Festivalului național „Cîntarea României”, să lărgim și mai mult caracterul său de masă, să permanentizăm formele de creație și manifestare festivico-culturale de masă. În cadrul Festivalului național „Cîntarea României” trebuie să asigurăm continuarea minunatelor tradiții ale poporului român, care de-a lungul secolelor a fost făuritorul minunatelor doine, balade, culturii și artei populare unice prin frumusețea, patriotismul și umanismul lor. **(Aplauze puternice).** Să folosim mai bine casele de cultură, cluburile muncitorești, căminele culturale pentru organizarea activității politice și cultural-educative, pentru desfășurarea unei activități permanente cu caracter educativ.

Sarcini importante au cinematografia și teatrul. Avem o serie de rezultate pozitive. Se impune să acordăm însă mai multă atenție conținutului filmelor, pieselor de teatru, mesajului lor educativ. Cinematografia și teatrul sînt mijloace importante în educarea conștiinței revoluționare a oamenilor muncii, a tineretului și trebuie să facem astfel încît ele

să-și îndeplinească în mai bune condiții rolul pe care îl au în societatea noastră.

În activitatea cultural-educativă de formare a omului nou un rol de mare importanță au literatura, muzica, arta plastică. Putem spune că literatura noastră a atins un nivel înalt. Se editează mult și se scrie mult. Avem, de asemenea, creații muzicale și opere de artă plastică de înaltă valoare. Toate acestea aduc o contribuție însemnată la activitatea cultural-educativă de ridicare a conștiinței maselor populare. Trebuie să spunem însă că oamenii muncii așteaptă mai multe opere literare cu un conținut bogat, care să oglindească munca, viața, realizările poporului nostru. Avem nevoie de o literatură cu un spirit mai combativ, patriotic și revoluționar, care de la un capăt la altul să fie pătrunsă de înaltele idealuri ale umanismului socialist, ale concepției de dreptate socială și națională, să sădească în oameni, în conștiința tineretului dragostea față de patrie, față de socialism, față de partid. Singura sursă de inspirație trebuie să fie viața și munca poporului nostru. Trebuie — cum am spus și în alte împrejurări — să se bea apă numai din izvorul cu apă vie ce izvorăște din pămîntul ud de sudoarea și singele înaintașilor; numai acest izvor este dătător de viață și inspirație. Nu trebuie să se alege și să se bea apă din ulcioarele cu apă stătută și în care se toarnă și picături din otrava concepțiilor retrograde și cosmopolite prin care se urmărește să adoarmă conștiința patriotică, revoluționară a creatorilor, a maselor populare și a poporului. Creația literar-artistică din patria noastră trebuie să fie originală, patriotică și umanistă. Numai așa va răspunde cerințelor poporului și totodată va contribui la îmbogățirea culturii și artei universale. Nu imitația, nu uniformizarea, ci diversitatea, redarea specificului propriu al fiecărui popor înseamnă adevărata creație artistică și literară. Așa cum am menționat și în alte împrejurări, în realizarea unei literaturi cu un înalt conținut educativ, trebuie să se manifeste puternic personalitatea și originalitatea fiecărui scriitor. Diversitatea de stiluri, de maniere artistice nu trebuie confundată niciodată cu atitudinea de îngăduință față de concepții sau mentalități străine idealurilor societății noastre socialiste. Avem nevoie de poezie, de muzică, de lucrări plastice care să redea realitatea, viața, să imortalizeze munca și creația eroică a poporului nostru. **(Aplauze puternice, îndelungate).** Literatura, muzica, arta trebuie să constituie o parte componentă a marilor epopei ale poporului nostru constructor conștient al socialismului și comunismului, să dea noi dimensiuni și o mare perspectivă poporului nostru.

Este necesar, de asemenea, ca presa, radioul și televiziunea să-și îndeplinească în mai bune condiții rolul pe care îl au în formarea conștiinței socialiste, în educarea politică-culturală, în formarea omului nou. Ele trebuie să manifeste mai multă combativitate și spirit revoluționar, să pună cu mai multă putere în evidență munca și realizările poporului nostru în construcția socialistă, combatînd cu fermitate stările de lucruri înapoiate, concepțiile retrograde, orice încălcare a legilor și normelor de conviețuire socială, militînd pentru întărirea continuă a unității întregului popor în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, sub conducerea Partidului Comunist Român.

Întreaga activitate teoretică, ideologică, politică, educativă și cultural-artistică de masă trebuie să se desfășoare permanent sub conducerea politică a partidului, a organelor și organizațiilor de partid. Comuniștii care lucrează în aceste sectoare au datoria de a acționa cu toată fermitatea pentru orientarea activității ideologice, politico-educative în vederea împlinirii Programului partidului, afirmării concepției materialist-dialectice, a principiilor socialismului, ale umanismului revoluționar, a politicii interne și externe a partidului. Organele și organizațiile de partid au datoria să organizeze desfășurarea temeinică a acestei activități, să asigure orientarea ei politico-ideologică permanentă. Este necesar să facem astfel încît întreaga activitate teoretică, ideologică, politico-educativă și cultural-artistică să dezvolte și mai puternic spiritul de răspundere, hotărîrea maselor, a întregului popor de a înfăptui neabătut Programul partidului, politica internă și externă a României socialiste. Să facem astfel încît activitatea ideologică, politico-educativă să se transforme într-o puternică forță care să determine dezvoltarea și mai puternică a societății noastre socialiste, ridicarea pe noi trepte de civilizație a poporului nostru, întărirea și mai puternică a independenței și suveranității României. **(Aplauze puternice, prelungește).**

XII

Sarcini centrale în activitatea ideologică, politică și cultural-educativă, în dezvoltarea creației literar-artistice

Activitatea noastră ideologică și politică, educativă trebuie să pornească permanent și să se bazeze pe ideile nobile ale socialismului științific, ale umanismului revoluționar. În centrul activității noastre politice, educative trebuie să stea dezvoltarea dragostei față de țară, față de popor, față de cauza so-

cialismului, dezvoltarea patriotismului revoluționar. În același timp, să cultivăm în rîndul oamenilor muncii spiritul de prietenie și conlucrare, în munca și lupta pentru noua orînduire socială, pentru o societate mai dreaptă și mai bună, pentru socialism și comunism, pentru pace și independență națională.

Critica și Scriitorul

SE ȘTIE că misiunea educativă a criticii literare nu este singurul rost al acesteia pe lume. Parte integrantă din literatură, ea împartășește din plin condiția operei literare care ea însăși are doar o latură (oricât de importantă) educativă. Exagerarea acestei laturi sau limitarea la această (nobilă) preocupare ucide literatura, o transformă într-o „ancilla paedagogiae”. După cum ignorarea ei totală, deliberată sau nu, reduce literatura la un joc steril, hiper-individualist, autoscopic, în extremă instanță sinucigaș, arta fiind în primul rând comunicare.

Cele de mai sus arată că misiunea educativă a criticii se referă la un proces de educare cu totul specific, care nu trebuie confundat cu cel de învățămînt, cum se mai întîmplă pe alocuri. În ce mă privește ea înlocui chiar termenul „educativ” prin fratele său mai mare „formativ” (sau „modelator”). În felul acesta se poate evita ca o serie de lucrări critice a căror finalitate nu-i imediată, a căror accesibilitate este limitată, a căror eficiență formativă cu alte cuvinte este mai puțin vizibilă, să poată fi taxate drept inutile, elitiste, neapărat „rupte” de realitate, ele participînd pe căile lor la marea acțiune modelatoare a literaturii în întregul ei.

Pentru a stabili care sînt condițiile optime de exercitare a funcției formative a criticii literare trebuie în primul rînd să fim în clar asupra publicului căreia această i se adresează. Sîntem nevoiți să admitem că el este tot atît de larg și de stratificat ca și acela căruia i se adresează literatura în general și că deci critica poate îmbrăca forme extrem de variate, de la cele absolut libere pînă la cele mai aservite de specificitatea categoriei sociale căreia le sînt destinate. Dacă este foarte adevărat că critica literară se adresează, dat fiind democratismul contemporan al comunicării, publicului celui mai larg, de orientarea căruia spre valori autentice capabile să-i lărgească orizontul estetic este răspunzătoare, asta nu înseamnă că ea nu are și un public de specialitate, de asemenea în continuă creștere numerică și calitativă, față de care poartă o responsabilitate tot atît de mare. Consumatorul amator de literatură este dublat deci de un consumator profesionist sau de specialitate, iar pretențiile unuia sau altuia nu sînt și nu pot fi identice.

Misiunea formativă a criticii literare se exercită deci atît asupra cititorului amator cît și a celui profesionist. În ambele cazuri ea rezidă în identificarea valorilor, în susținerea și explicarea lor, în înțuirea (sau descifrarea) evoluției lor viitoare. În mod fatal însă, mesajul adresat consumatorului amator de literatură, consumator deci de valori, se deosebește în mod sensibil de cel adresat creatorilor de valori, profesioniștilor, în speță scriitorilor. Confuzia între cele două planuri duce la supărătoare inadecvări. Cititorul-amator „nu prizează” sau „nu înțelege” întotdeauna considerațiile adresate cititorului-profesionist, acesta din urmă acordă un interes redus considerațiilor adresate publicului foarte larg, ba uneori, și pe bună dreptate, se poate simți frustrat de sprijinul unei critici competente care nu se mai apleacă asupra actului creator în sine.

Urmări mai grave ale confuziei de planuri despre care am vorbit precum și ale ignorării dublului caracter al criticii, științific și artistic totodată, sînt vizibile în unele formule curente și nu prea ortodoxe: iată criticul tratat ca simolu „autor de expertize”, „secretar al publicului”, „parazit al literaturii”, „ateu estetic”, „dispensator de elocvi” și „atlet al demascărilor”, „dictator literar” ignorînd cu superbie publicul larg, pe autorul operei, ba chiar textul acesteia, urmărindu-și doar „aventura proprie” etc.

Civilizația actuală, marcată prin accesul la operele literaturii „culte” a miliarde de oameni, miliarde de noi cititori (sau vizionatori), miliarde de noi consumatori de valori literare (inclusiv „derivatele” lor), a împins în prim plan și în mod justificat aspectele legate de misiunea educativ-formativă a criticii literare față de publicul larg, lăsînd oarecum în umbră pe cele legate de cititorul-profesionist sau de specialitate. Relația critică — publică a devenit de departe majoritară față de cea dintre critică și creație, dintre critic și scriitor. Îngustarea (relativă) a bazei materiale a acesteia din urmă conduce la rîndu-i la unele teze parțial sau total eronate, ca de pildă: „schimbarea criticii implică în mod dialectic schimbarea literaturii”; „ostilitatea dintre literatură și critică”; „polisemia nu-i accesibilă autorului”; „opinia critică e tardivă pentru autor”; „conflict violent între gustul criticii și al publicului” etc.

Dacă misiunea formativă a gustului public este o latură importantă a actului critic, nu mai puțin însemnată este contribuția criticii la edificarea și dezvoltarea literaturii în general și a celei naționale în special. Cum construcția literaturii nu se poate face fără scriitori, reiese că relația critică-creator este la fel de importantă ca și relația critică-public.

Desigur critica literară nu este singurul determinant al dezvoltării literaturii dar nici nu se poate dezinteresa de acest proces. Critica „de întîmpinare”, „de susținere”, „de recuperare” sînt unele forme de participare a criticii la procesul pomenit. Mai sînt și altele. Dar nu de enumerarea lor vreau să mă ocup ci de o formă mai puțin uzitată pe care aș boteza-o critica „de însoțire”. Critica „de însoțire” își are originea în ceea ce se numea altădată critica de atelier. Maestrul, recunoscut ca atare, antic sau rinascentist, trecea zilnic prin atelier și aprecia roadele muncii prestate între timp de învățăcel (elev, ucenic, calfă, chiar meșter la rîndu-i, mai mult sau mai puțin tinăr). Maestrul își dădea cu părerea asupra celor lucrate, evidenția reușitele, indica nereușitele, sugera soluții pentru ameliorări și desăvîrșiri, asculta argumente, emitea contraargumente cînd era cazul, însoțea cu alte cuvinte procesul de creație pe parcurs, ajutînd pe cit putea la desfășurarea lui fericită.

Este așa ceva posibil în literatură? Cenuclurile, „saloanele”, cercurile, „scolile” literare, chiar prietenile literare dovedesc că da. Critica scrisă însă presupune existența unei opere încheiate chiar dacă nu definitiv, și pe cit posibil făcută publică, măcar multiplicată, dacă nu apărută într-o revistă sau tipărită de o editură. Critica de însoțire ar fi deci un dialog între critic și autor, un dialog public, bazat pe un text public, o colaborare sinceră și necrutătoare (la modul academic) în care scopul înalt comun ar fi dezvoltarea literaturii naționale, îmbogățirea ei cu o nouă operă pe cit posibil valoroasă. Este evident că un asemenea dialog sau debateră mai largă, spre a fi fructuoasă, presupune stimă și încredere reciprocă, împărtășirea unui ideal comun, deplină egalitate de tratament între personalitățile angajate. Tot în cadrul criticii de însoțire ar putea fi situate considerațiile care leagă receptarea unei opere literare de activitatea anterioară a autorului sau care emit opinii sau ipoteze asupra rolului acesteia în traiectoria spirituală a scriitorului respectiv, asupra viitorului său destin literar.

NU știu dacă modul în care au fost primite în epocă ciclul Comănescu-tenilor al lui Duiliu Zamfirescu sau în preajma revoluției a lui Constantin Stere poate pleda în favoarea termenului propus: critica „de

VASILE GRIGORE: Arlechin (Muzeul de artă)

însoțire”. Dar modul în care critica românească contemporană a primit și primește ciclul în curs *Zăpezile de-acum un veac*, de Paul Anghel mi se pare că actualizează acut problema.

Să amintim foarte pe scurt faptele. În 1977, la centenarul independenței de stat a țării noastre, Paul Anghel publică prima „carte”, *Scrisoare de la Rahova*, dintr-un anunțat și vast ciclu epic, închinat evenimentului pomenit, într-adevăr capital în istoria patriei. Urmează an de an *Te-Deum la Grivița*, *Noaptea otomană*, *Fluviile*, *Ieșirea din iarnă*. Din motive pe care nu le discut aici, cele cinci volume apărute nu reprezintă în ordine primele cinci părți ale ciclului ci, respectiv, „cărțile” V, III, VI, II, I dintr-un total final de nouă. (Ultimele patru „cărți” vor apărea poate în ordinea firească, una dintre ele trebuind totuși să fie IV I).

Evident, modul acesta întortocheat de publicare a constituit o dificultate pentru critica literară și cu atît mai mult pentru cititorul obișnuit. *Scrisoare de la Rahova* a beneficiat de o critică convențională, ușor festivă, care deși a subliniat excelența figurii Prințului (Domnitorul Carol) nu a trecut dincolo de ceea ce se poate numi comentarea unui „fragment de roman”. Receptarea volumelor *Te-Deum la Grivița* (1978) și *Noaptea otomană* (1979) a decurs de asemenea conventional, critica ignorînd în general problematica „ciclului” și mulțumindu-se cu consemnarea acestor cărți ca fiind „de sine stătătoare” (teză după mine greu de susținut).

Situația aceasta anormală a fost sesizată abia la sfîrșitul anului 1980, după apariția celui de-al patrulea volum („cartea” a doua a ciclului!) *Fluviile*, cînd Edgar Panu, într-o poartă prea generoasă intervenție în revista „Luceafărul”, a atras atenția asupra însemnătății proiectului lui Paul Anghel și a emis o serie de aprecieri entuziaste asupra cărții. Pe linia trasată de Edgar Panu o serie de critici au supralicitat, alungindu-se pînă la afirmatia, hazardată și apologetică în același timp, că ciclul lui Paul Anghel (deși nu arăta încă decît patru din cele nouă „cărți” făcîndule) reprezintă „o nouă vîrstă a literaturii române” (Dan Zamfirescu). A urmat o bătaie între critici, unii „susținători” al lui Paul Anghel, alții mai „rezervați”, alții „absentești” (poziție din care în mod abuziv li s-a făcut o culpă) ba chiar un critic s-a făcut forte să

demonstreze (fără succes după părerea mea) că „Talent de prozator Paul Anghel n-are!”.

Din cele de mai sus apare destul de clar că critica nu și-a făcut, în întregimea ei, datoria, s-a angajat pe alocuri în discuții sterile sau neprincipiale, a dat verdicte pripite pozitive sau negative, uitînd aproape de scriitor și de greaua și frumoasa lui strădanie, ignorînd tocmai ceea ce ar fi fost esențial, adică „însoțirea critică” atentă a unei lucrări importante, avînd ca prim obiectiv ajutorarea autorului în ducerea ei la un cit mai bun sfîrșit. (Ba au fost și situații în care autorul, cu sau fără voia lui, a intrat el însuși în polemici neprincipiale, abătîndu-se de la rostul său principal și anume scrierea operei.)

Ca unul dintre aceia care au citit integral toate cele cinci volume apărute, pot afirma, evident, ca părere personală, că ne aflăm în fața unei opere care are bune șanse de a deveni o carte importantă în evoluția prozei românești contemporane. „Talentul de prozator” al lui Paul Anghel mi se pare vizibil cu ochiul liber, vastitatea documentării este impresionantă și deseori atrăgătoare, formula epică adoptată, „de tip vegetal, arborecent”, cum o numeste autorul, este originală, oricîte riscuri sau primejdii ascunde: lunecarea spre documentul romanțat, pulverizarea derutantă a epicii tradiționale, nesigura stăpînire a mijloacelor de realizare a unei superioare unități estetice.

A sprijini prin „însoțire critică”, adică prin sollicitudine, colegialitate, exigență, fără „tăcere” și fără „vilvă”, dar indicînd concret și argumentat direcțiile priincioase cit și căile ce se pot înfunda ale unui foarte dificil proces de creație în care este angajat un scriitor, iată ce mi se pare o îndatorire înalt-formativă — și de ce să nu-i spunem, patriotică — a criticii noastre literare.

Ciclul epic *Zăpezile de-acum un veac*, de Paul Anghel, aflat încă la jumătatea drumului, merită din plin, după mine, un asemenea sprijin. Sprijin care ar putea fi util de altfel și altor prozatori angajați în momentul de față în realizarea de „cicluri” epice, pînă la un punct similar, cum ar fi: D.R. Popescu, Francisc Păcurariu, George Bălăiță, Ștefan Bănuțescu, Paul Georgescu și desigur nu numai ei.

Al. I. Ștefănescu

Rodul

Mi-e țara ca o toamnă-nveșmîntată
și rodul din cîmpie se scurge-aromitor,
și fluvii lungi de frunze desfructoase
vîntul hoinar, de-a-pururi călător;
veșmînt de sărbătoare îmbraci, asemeni mie,
și palmele îți poartă tot griul din hotar,
îzvor de veșnicie ești, vîrstă și putere
cînd curg frumoase clipe în spectrul tău solar;
sînt ritmul tău și pururea izvorul
ce tinăr urcă-n toamnă călătoare,
aurul tău — porumbul din cîmpie —
ce calm și-n ce mireasmă alunecă-n hambare!

Nicolae Arieșescu

Doină

Cînd ți-am scrijelat contur-n carne albă de stejar
Dunăre fără de pulberi dar cu unda înlunată
brațul meu se arcuise ca o luncă de hotar
mama-mi povestea în singe țara mea adevărată.

Se îngîndura pădurea-n șopot straniu de cîmpoale
cînd trăgînd cu arcu-n stele le doream un cîmp ca
flori,

Dunăre, și astăzi trunchiul a hotare se-îndoaie
întîrînte de otave, încărînte de ninșori.

Fie-mi țara zeul unic, cosmosul perfect rotund,
galaxii în armonie proprie să mă-nfioare
universuri de eresuri și de morți cîntînd sub prund
dorul păduros de toamnă și iubirea mea cea mare!

Ion Iancu Lefter

Cîntec pentru eroi

Un dor de țară fără sațiu —
eroii, omic cald robînd,
tăcerea caldă din istorii,
aburi spre noi călătorînd,
pe limba griului zglobie
văzduh și sunete strecoară,

logodne devenite iarbă
împropătîndu-ți chipul, țară.
Răsad de veghe și mindrie,
eroii — strălucire blindă —
haină mereu de sărbătoare
prin care patria cuvîntă.

Ion Mărgineanu

Comuniune

Ochii noștri
Privind din piscurile înzăpezite
Ale Carpaților — de-o seamă cu țara,
Pînă la cîmpie și la Marea cea mare,
Prin strălucirea visului
Și a nesomnului din el
Dăruiesc noi frumuseți
Oamenilor
Și sufletelor
Care ard pentru țară.

Brațele noastre
Ridicînd columna de granit patriei
Și așezîndu-i temelii de veșnicie
Spre împlinirile viitoare,
Avînd tăria cremenei
Și neodihna Meșterului Manole,
Înălță noi ctitorii țării,
Pentru oamenii ei,
Prietenii și frați.

Gîndurile noastre
Pornînd din inimile însetate de soare
Către alte și alte rodiri de fapte,
Gîndurile noastre cele mai cîntătoare
Sînt neostenite gînduri de pace
Adresate semenilor
De pretutîndeni,
Căci doritori de fericire
Ne trimitem visele
Drept solie păcii în lume.

Viorel Cozma

Lectura poeziei

DUPA două studii concise despre Miron Costin și Ion Barbu, tânărul critic Mircea Scarlat își încearcă puterile într-o carte ambicioasă prin anvergură și dificultate a subiectului: **Istoria poeziei românești**. Inițial volum apărut se oprește la 1867, clasificând poezia în „veche” și „nouă”, în funcție de un criteriu deopotrivă istoric și tipologic, explicat pe larg într-un **Prolog** teoretic bazat superficial pe teza celebră a lui Saussure din **Cours de linguistique générale**, al cărei termenii principali (semnificant, semnificat și semn) au fost modificați în sensul lui Dámaso Alonso din **Poesía española**. De această modificare, Mircea Scarlat a luat cunoștință într-un stadiu avansat al proiectului său, ceea ce l-a obligat să re-scrie cartea, dându-și seama de profitul pe care-l putea trage. Mărturisind, cu onestitate, accidentul bibliografic, criticul își creează până la urmă o terminologie proprie (câci nu va rămâne nici la înțelesul strict atribuit noțiunilor de eseistul spaniol). **Prologul** e interesant și în alte privințe. Bine scris, cu un accent personal care lipsește în analize, el pornește de la premisa că „o istorie literară poate fi citită (și) ca o carte de călătorii”. Sentimentul explorării l-a determinat inițial să conceapă un fel de „jurnal de bord”, care avea nevoie, spre a deveni studiu științific, de o anumită rigoare metodologică. O istorie descriptivă nu mai este suficientă astăzi. Simpla cronologie a faptelor poetice se lovește de greutăți teoretice și practice insurmontabile. Rezultatul acestor observații este o carte care-și propune să degajeze un concept istoric original de poezie națională și o evoluție extrem de complexă.

În paragrafele 4—6 ale **Prologului** este formulată teza fundamentală a **Istoriei**. Pe scurt, ea este următoarea: ca să înfățișeze sub unghi istoric poezia secolelor XVII—XIX, criticul și-a creat niște concepte operatorii pe care le-a numit convenții poetice; o astfel de convenție presupune un criteriu de înțelegere a poeticului și o retorică „selectată prin prisma lui”; evoluția sau radicala schimbare a poeziei constă totdeauna în modificarea criteriului (și deci a retoricii implicite), căci istoricitatea poeziei se datorează caracterului istoric al acestui criteriu, cu alte cuvinte al înseși convențiilor poetice; în sfârșit, poezia românească a evoluat de la interesul aproape exclusiv pentru **semnificant** (care este un ansamblu de ornamente adăugate inițial unor semnificații indiferenți) spre găsirea unui **semnificat** poetic specific și, mai departe, spre interpretarea poemului ca semn, ca întreg omogen și autonom (și, așa preciza, autoreferențial). Într-un limbaj critic tradițional, criticul pretinde că până la 1800, poezia s-a confundat cu versificarea pe teme date (extrapoetice), într-un proces lent de îmbogățire a acestora și, apoi, din secolul XIX, de restrângere la câteva, care apăreau mai ales romanticilor ca specific poetice. Poemele didactice, religioase, encomiastice, satirice sau idilice scrise în secolele XVII și XVIII vedeau o interpretare a poeziei ca

limbaj ornamentat; odată cu Văcăreștii și cu romanticii, prin poetic nu se mai înțelege versificarea, podoaba, adaosul expresiv la limba comună, ci o funcție poetică, specială, în care locul central îl ocupă sensibilitatea, „trăirea”, emoția. Noțiunea modernă de lirism nu poate fi întrebuințată fără primejdii în legătură, de exemplu, cu stihurile „la stemă” așezate în fruntea unor traduceri sau compuneri originale de pe la 1700 și nici chiar cu un poem filosofic și didactic de o remarcabilă frumusețe precum **Viața lumii** al lui Miron Costin. Să notăm în treacăt că Mircea Scarlat nu interpretează critica poeziei nici în felul pur istoric al istoricilor pozitiviști, pentru care criteriul poetic nu joacă nici un rol, și nici în felul „impresionist” de la G. Călinescu sau I. Negoitescu, pentru care scopul istoriei poeziei este unul de „recuperare” a fragmentelor lirice existente în masa amorfă de versificări. O deosebire, deosebi subliniată de Mircea Scarlat, este și aceea că poezia implică intenționalitatea poetică: așadar nu avem ce face cu acele oaze de lirism involuntar pe care cititorul modern are tendința să le descopere pretutindeni în rebarbativitatea stihului de odinioară. Autorul **Istoriei** nici nu va dresa un inventar de forme moarte, dar nici nu va actualiza poezia veche: se va instala în „diferență” ca într-un spațiu care, excluzând identificarea facilă a gustului nostru cu acela al înaintașilor, va menține totuși un raport conștient și activ între ele, spre a nu transforma istoria literară în muzeu de antichități.

SIGUR, lucrurile sînt totdeauna mai simple teoretic decît practic. Și chestiunea cea mai arzătoare este totdeauna cea de consecințe are ipoteza pentru lectura literaturii. Nu ar fi drept să trecem prea ușor peste dorința autorului de a citi pe Dosoftei sau pe Heliade altfel decît i-au citit istoricii și criticii care l-au precedat. Ea răspunde unei necesități prea evidente a spiritului critic ca să mai trebulască să stăruim. Sistematizînd sumar modulile de lectură, remarcăm ușor că ele au fost, pînă acum, în număr de două. Le-am semnalat adineauri: să le spunem, pentru mai multă claritate, modul descriptiv de constatare pozitivă, și modul identificării. G. Călinescu l-a combătut cu argumente falmoase pe cel dintîi, fiind limpede, în cazul lui, că lectura critică pe care o propunea consta într-o extrapolare la toată poezia a conceptului modern de poezie lirică, izvorit din purismul abatelui Bremond sau din teoria lui Croce. Cel care a impus la limită această identificare este, la noi, I. Negoitescu, pentru care poezia veche nu e altceva decît un efort semiconștient al autorilor de altădată spre expresivitatea lirică modernă. Pe cit de cuprinzătoare (o arhivă) era prima lectură, pe atât de restrictivă este a doua (un muzeu imaginar). Încercînd o sinteză, Mircea Scarlat nici nu inven-

ționează ruine pline de prestigiul secolelor, nici nu alege doar acele monumente trecute cu care contemporanii s-ar mai putea simți familiari: el reclădește, oarecum în maniera contestată a arhitectului Violet Le Duc, ruinele, căutînd să le păstreze stilul originar și să le facă, în același timp, habitabile.

Este și dusă cu bine la capăt această nouă lectură? Mai degrabă, nu. Din două motive destul de diferite. Unul constă în ezitarea criticului de a renunța cu totul la lectura curat istorică a cercetării. Cartea lui conține încă destule pagini seci, inerte, de acumulare de ruine, din care se vede cit de puternic rămîne prestigiul istoriilor didactice de felul celor ale lui Al. Piru (singurul, între moderni, care mai procedează prin inventar), pline de liste de nume și de titluri sau de referințe al căror loc nu e în textul critic, ci în subsol sau la bibliografie. Chiar dacă nu se complică niciodată cu informații biografice, Mircea Scarlat rămîne tributar metodei, ca și cum ar voi să prevină obiecțiile specialiștilor că nu e îndejuns de informat. După ce a citit tot ce trebuia, nu s-a îndurat să curețe pagina critică de inutilitatea inertă a informației. Scrupul, dealtfel, zadarnic! Este încă atât de mare la noi presiunea arhivarilor asupra criticii, încît, cu siguranță, se vor găsi oameni competenți într-o decadă sau altă a poeziei naționale care vor căuta cu lupa omisiuni ori erori. Poate că nu întimplător, fiind citați majoritatea specialiștilor, lipsesc acei critici care veneau, pe alte căi, în întîmpinarea metodei folosite de Mircea Scarlat: fiind vorba de literatura veche, mă gîndesc la Eugen Negrici și la expresivitatea involuntară analizată de el, sau pentru secolul XIX, la Eugen Simion și la „tematismul” prin care a încercat să stoarcă din poezia ultimilor clasici și a întîilor romantici valorile cele mai subtile. Prin raport cu analizele lor, cele ale lui Mircea Scarlat (la poezii de seamă) sînt adesea originale, dar niciodată la fel de captivante. Al doilea motiv este că percepția propriu-zis critică a lui Mircea Scarlat suferă de o curioasă frigiditate. El e un cititor care tresare rareori la ceea ce citește, dezinteresat de savoare textului, prea tenace în a-și urmări demonstrația (minuțioasă și coerentă) ca să-și permită răgazul de a visa pe marginea unui vers. Neștiind să se emoționeze, sau nevoind, dă comentariului un aer monotonic și implacabil, lipsindu-l de culoare și strălucire. Chiar dacă impresionismul pur pare astăzi mai puțin eficient decît înainte de război (mai ales în istoria literară), critica trăiește din impresie ca vegetalele din sărurile aflate în sol și în apă. Oricît am ochi să aplicăm metrul nostru modern unor cadențe din alte vremi, cum să ne sustragem farmecul ce se naște tocmai din nepotrivire sau din diferență? Și de ce să ne reprimăm plăcerea descoperirii unor accente de umor sau a unor ferice inovații lexicale (poate întimplătoare), măr-

gîndindu-ne să trasăm linia generală de evoluție, rigoarea logică a procesului descris? Mircea Scarlat determină exact și convingător, de exemplu, constituirea primelor limbaje ale poeziei naționale (retorica elogiului, narațiunea în versuri și retorica galantă a sensibilității), descrie atent toate tipurile de stihuire didactică, satirică și de alt fel, judecă sever stîngăciile (versurile chinute, șchioape, cuvintele impropril). Sentințele lui mai au însă uneori nevoie de nuanțe. Citind, de pildă, câteva versuri ilustrative din tratatul de prozodie al lui Ienăchiță Văcărescu, spune cu seriozitate (și, pînă la un punct, cu dreptate) că sînt „chinute și în nici un caz capabile a da măsura talentului poetului”. Apoi citează versurile. Le recitim și nu ne îndoiim că definițiile versificate, recomandările în sprijinul gramaticii (care e „meștesug ce-arată-alcătuire”, din care contemporanii „pot afla veri ce povătuire”, cuprinzînd „reguli” tuturor folositoare, mai ales celor ce vor „versuri înmeșesugite” să facă) sînt cam anoste, dar cădem peste un stih final ce ne scoate brusc din plictiseală și ne dă o idee de umorul fin al autorului: „Siliți-vă a o-nvăța (zice el despre gramatică), sau faceți cum vă place.” Un asemenea vers luminează deodată incilcita strofă. Treșărim și ne reamintim ce educat și subțire era gustul boierului de la 1787. Pe Mircea Scarlat astfel de lucruri îl lasă netulburat, singurul lucru care contează pîrîndu-i-se acela că „la un veac după Miron Costin, poezia este înțeleasă tot ca meștesug”. Exemplu de acest fel sînt cu sutele în **Istorie**. Ca și strofa lui Antim din **Evangelhia** de la Snagov despre bucuria tipografului cînd, în nesiguranța timpului, își vede munca isprăvită: „Pre cumu cei străini dorescu moșia să-ș vază, / Cînd sîntu în altă țară de nu potu să șază; / Și ca cel ce-su pre mare bătuți de furtun / Și roagă pe Dumnezeu de liniște bună. / Așa și Typografulu de-a cărții sfîrșire, / Laudă ne-nceată dă și mulțimire”. Oare imprimarea acestor strofe de alți tipografi pe tipărișurile lor, timp de două secole, să nu merite decît un comentariu tehnicist vizînd obiceiul vremii de a face să circule stihurile encomiastice?

N-ar fi just ca, după asemenea observații, să sune involuntar ironic concluzia că **Istoria** lui Mircea Scarlat este o carte serioasă și temeinică.

Nicolae Manolescu

PRECIZARE

La lectura primului volum din **Istoria poeziei românești** (Ed. Minerva, 1982) de Mircea Scarlat, cititorul este rugat să îndrepte câteva regretabile erori de tipar. Se va citi: la pagina 18 (rîndul 14) esențial; 41 (32) semnificativ; 41 (36) encomiastică; 66 (18) referindu-ne; 114 (36) cu urmarea; 153 (8) predoslovie la; 186 (3—4) semnificat; 231 (titlu) lumilor; 309 (29) negative; 410 (32) a peti; 414 (2) est celle du; 418 (8) le territoire.

Mircea Scarlat, **Istoria poeziei românești**, vol. I., Editura Minerva, 1982.

VASILE GRIGORE: Tristețea unui arlechin

Elena Balamaci: „Xena și umbrele ei”

(Editura Eminescu)

■ SUBINTITULAT poveste grea, romanul Elenei Balamaci atestă o proza toare matură, familiarizată cu datele scrisului modern, pe care le manevrează notabil, cu tact și suplețe, într-o perspectivă de observă a-i releva personalitatea. Cum observă și Edgar Papu, eliptica subtitrare ne poate duce cu gîndul că ar fi vorba de o scriere prea plină, tristă, dar și de o întîmplare greu de suportat și de împărțășit, toate decodările fiind intrucitivă valabile. Căci avem în față o carte grea de amănunte, tristă, întrucît narează consecințele dezastruoase ale unei crime pasionale, dificil de îndurat și de mărturisit cu obiectivitate, artisticește convingătoare. Lucrurile se complică și prin marcarea, cu destulă justete psihologică, a revenirii către pragurile vieții normale a eroinei principale, Xena, declanșatoarea involuntară a mobilului crimei. De fapt, Xena este singurul personaj al cărții, celelalte, fără a fi inconsistente, sînt, cum le zice chiar autoarea, umbrele ei, între care i se conturează zbuciumul și începutul însenînării, simbolizată și prin acea ascensiune pe munte din final. Numele eroinei pare a nu fi întimplător, ea ducînd o existență străină (cf. gr. xenos= străin, dar și

oaspete) de mersul firesc al vieții (logodită pe la 11 ani, măritată la 15 etc.) și fiind mereu un „oaspete” timpuriu, nepregătit și stingher, al obligațiilor sociale, pe care le integrează disproporționat și parțial, în conflict surd cu maturii din preajmă (soțul, asasin al unui ipotetic rival, e abia cu 5 ani mai tînăr decît mama ei). De altminteri, parcă nici n-are vîrstă, sub durată romanului, e mereu în afară, trăind, hipersensibil, un straniu sentiment de multiplicare (în adolescență mărturisise a-și dori mai multe case, pentru a se izola, succesiv, în ele, cu gîndurile diferite etape, de care se instrăina pe rînd) și de închidere în sine, la fel de excesivă.

Autoarea, „cu sensibilitatea atentă la nuanțe subtile” și „cu insistența sa căutarea a efemerului expresiv în care se reflectă durată”, cum o intuia Al. Philippide, în prefața la volumul de poeme, **Casa dinții** (Ed. Eminescu, 1972), disecă și aproximează, sugerează suspensul existențial al Xenei și drama ei multiformă. Din acest punct de vedere ea aminteste de proza Hortensiei Papadat-Bengescu și a Celinei Delavrancea, de cea de tînerete a Ioanei Postelnicu ori a Anisoarei Odeanu, în general de autorii cu emoția intelectualizată, scrisul său mai curînd acoperînd realitatea decît exprimînd-o, ca în cazul Henriettei Yvonne Stahl, al Georgei Mircea Cancicov, al Celinei Serghi, Adel Orleanu sau al Elenei Iordache Streinu, să zicem. Astfel se face că violențele sînt oarecum estompate, dramele sînt mai ales interioare, personajele mai degrabă niște mesageri de simboluri, ceea ce nu atenuează intensitatea trăirilor și a atitudinilor, a gesturilor, ci

doar le mută în alt plan. Scenariul e mai curînd interior, sincopat, accentuîndu-se și pe această cale senzația de densitate, uneori chiar de pînă cu mult prea deasă și de artificial. Aluzivă, cu frecvente schimbări în temporal, insistență pînă la exces, rafinată în a menține o dinamică expresivă a situațiilor, proza Elenei Balamaci are astfel un loc al ei în mișcarea acesteia din ultimii ani. E în ea un îndemn la intelectualitate, la finețe interioară, la rafinament și emoție bine strînută, direcție în care rămîne încă foarte mult teren pentru experiență, ca și în oricare altele, în definitiv, cînd sînt efectuate cu talent și competență.

Ecourile poeziei sale se resimt din loc în loc, fără a-i rupe tensiunea epică, ci accentuînd cel mult narcisismul Xenei și relevînd împrejurarea că un plus de distanțare ar fi făcut narațiunea mai puțin patetică și reliefulle încă mai pregnante. Așa cum se prezintă, **Xena și umbrele ei** este un roman scris cu maturitate și simț al expresiei, cu grija de a nu spune tot, ci de a cultiva discret acel ceva ce rămîne nerostit și nescriș, cu o topică uneori puțin obișnuită și cu fraze eliptice, ceea ce conferă cărții o muzicalitate proprie, chiar dacă numai rareori evidentă. Cum spune Valeriu Răpeanu în prezentarea pe care i-o face, romanul „constituie o confirmare, nu numai a unui talent, ci și a unei conștiințe artistice care a meditat îndelung asupra paginilor, evocînd cu sobrietate, forță artistică și tensiune emoțională viața unei femei greu încercată de avaturile existenței”.

George Muntean

Ficțiunea universală

CU *Ulise și umbra* (*), Mircea Horia Simionescu își continuă maniera din *Dicționarul onomastic* și *Bibliografia generală*, construind o carte din note fragmentare și așezând totul sub semnul fanteziei livrese. Cum a făcut-o și alții, prozatorul s-a ferit să adauge sub titlu, potrivit uzanțelor, specia căreia cartea îi aparține, așteptând — imi închipui, cu interes amuzat — reacțiile: e un roman? o carte de călătorie (cum sugerează subtitlul propus în primele pagini: *Călători și călătorii* (tipologie, caracterologie, onomastice și toponimice, mersul trenurilor și alte programe, prospecte, deconturi, istorii și alte măturli — 1928—1981 ?) sau, cum ni se mai spune, un eseu ori o antologie? Cartea cuprinde un șir de însemnări arareori mai lungi de o pagină sau două, purtând fiecare un titlu (fără, de astă dată, vreo ordine aparentă fie ea și cea alfabetică) și fiind, cele mai multe, atribuite unor autori diversi. Primul fragment, *Cum s-a scris singur* a această carte, adoptă un ton de memorialistică lejeră („am atacat zilele trecute sertarele și mapele...”), avertizând cititorul că ține în mână o carte obținută prin transcrierea fidelă și în ordinea decădă de hărd a hirtiiilor pe teme de călătorie strine în sertarele autorului. Într-un altăi caracteristic prozei lui Mircea Horia Simionescu, apar încă din acest „prolog” note ale naivității jucate, ale ipostazei scriitorului candid, alături de altele care dau măsura extraordinare profundității a observației și finetii formulărilor. În această privință Mircea Horia Simionescu se arată de la primele pagini — cum s-a spus mereu și pe bună dreptate, chiar dacă observația a adus cu sine parțială ignorare

*) Mircea Horia Simionescu, *Ulise și umbra*, Editura Sport-turism.

a caracteristicilor de viziune — un excepțional stilist. Apare, în aceste prime pagini, și una din posibilele „chei” ale prozei sale, care ar avea nevoie — pentru a se desfășura — „doar de un neînsemnat brinci stilistic”; „brinci” care, ne asigură prozatorul, ne-a adus în față o carte cuminte și cinstită despre călători și călătorie.

Știm însă, de la celelalte cărți ale scriitorului, la ce să ne așteptăm. Atunci când ne spune că totul e „necăutat” în *Ulise și umbra*, putem fi siguri că lucrurile stau exact invers: căci sub mina lui M. H. Simionescu totul are o intenție, fiecare cuvânt își reactivează sensurile și contextele, fiecare imagine sau frază pune în mișcare întreaga istorie a literaturii, culturii și civilizației. Fragmentele din *Ulise și umbra* amestecă într-un carusel amănunțit tehnici și maniere de a scrie, alternând gravitatea cu ironia și observația serioasă cu verva parodică. Tonul melancolic sau patetic lasă locul celui sarcastic și ironic, capabil să parodieze rînd pe rînd stilul idilic, stilul melodramatic, stilul scenariilor radiofonice, mania sau obișnuința folosirii anumitor registre lexicale (într-o savuroasă pagină despre peisajul olandez văzut din perspectivă militară), arta modernă și comercializarea ei, gustul prozei pitorești despre nomazi s.a.m.d. Multe fragmente sînt eșose ale unor posibile proze, aducînd a sinopsuri sau a pasaje scrise în vederea viitoarei dezvoltări: o mică năvală fantastică pare să se configureze atunci cînd e vorba despre dublul de peste mări al unui personaj, alții apar personaje de proză realistă, deviată frecvent către umoristic prin introducerea anti-convențiilor, citeva pasaje par exerciții dramatice cu accent pe fluentele remicilor. La fel ca în *Dicționarul* și în *Bibliografie...*, Mircea Horia Simionescu dovedește o mare putere de invenție onomastică, atribuind toate aceste note unor autori care se pot numi Anton Bratu sau Mihail Dragoș, dar și Ieronim Paris Boerescu sau colonel în rezervă Hamikar C. Rembrandtovich-Nevaia. Printre cele câteva zeci de autori fictivi apar și Neculce, Urmuz, Marquerite Yourcenar, Goethe și mulți alții. Că tot acest joc nu e cîștit de puțin inocent ne dăm seama și din faptul că planul naratorului autor din prolog revine de-a lungul cărții cu adăosul euforiei, cu noi personaje, dialoguri și așa mai departe. Autorul se dovedește a fi personaj al altui autor devenind în consecință necreditabil (inclusiv atunci cînd dăvine măturli înocente despre scrierea cărții) și cămărtind cel mult, ca sugesție a jocului de planuri, calitatea de alter-ego. Fără să existe vreo continuitate de acțiune sau măcar temoorală, revin totuși citeva elemente care pot

fixa — fie și aproximativ — personajul: preocupări intelectuale, nostalgie a existenței primare ori încă ne-maculate (milul virste de aur) tradusă în retragerea repetată la Pietrosița (toponim ales, firește, și pentru „sonoritate”) etc. Ori de cite ori tînde să se inchege, firul epic e însă destrămat, căci legea de construcție a cărții e alta: pornind de la jocul de puzzle al fragmentelor, ea presupune o logică ascunsă a demonstrației căutînd coerența în sistemul subteran de comunicare dintre părți (prozatorul teoretiza singur formula în *Dicționarul onomastic* — 1969, p. 275). Construcția cărților de acest tip ale lui Mircea Horia Simionescu e în fond una poetică, exploatînd tehnica discontinuității din poezia modernă și tinzînd către idealul cărții perfecte a lui Mallarmé (căutat și de *Jocul secund* al lui Ion Barbu), unde fiecare poem (parte) își are locul în coerența perfectă a întregului.

Jocul numelor, despre care am vorbit înainte, atrage la M.H. Simionescu jocul planurilor, cu rol foarte important în filosofia generală a prozei. Îi înțelegem, de pildă în *Ulise și umbra* pe Nicolai Colentina din *Bibliografie...* sau pe George Pellimon din *Nesfîrșitele primejdii*, după cum un personaj pe nume Testiban ar putea fi eroul ultimului roman al lui Costache Olăreanu. Pentru o clipă, prozatorul creează estfel iluzia autenticității ficțiunii. O va crea și pe cea a autenticității proprii sale existente, amintindu-și de cartea sa *Dicționarul onomastic*, numindu-l la un moment dat prin Radu și Alexandru (contextul nu lasă dubii) pe Radu Petrescu și Al. George și relatînd un episod petrecut în tinerețe împreună cu Costache Olăreanu. Chiar și în aceste momente apare însă procedeul, frecvent în proza lui M.H. Simionescu (l-am văzut deja aplicat asupra naratorului autor din prolog), de retragere repetată din cadru, dezvăluind povestea în poveste, naratorul narat. În episodul plimbării, un alt narator descrie într-o paranteză cele două personaje C. Olăreanu și M.H. Simionescu tineri, transformîndu-l în personaj și pe M.H. Simionescu de acum, a cărui voce narase episodul. Autenticitatea se destramă, revelîndu-se ca artificiu, ca ficțiune.

Care e rostul acestor trape succesive ale prozei? Răspunsul îl putem găsi pornind de la o frază care vorbește despre „realitatea fără echivalent în lumea cunoscută”, realitate pe care detaliile subiective ale călătoriei o construiesc suprapunîndu-se imaginii obiective a lucrurilor. Amestecînd în sine subiectivitatea eului, al cărui caracter livresc impus de civilizație precumănește, realitatea se dezvăluie ca ipostază a ficțiunii universale. Abia acum putem spune că lumea e o uriașă carte:

iar călătoria, pe care *Ulise și umbra* — dincolo de aparența „turistică” a temei — o propune ca numitor comun al existenței, devine (pe urmele lui Odiseu) mod de cunoaștere a uriașului caleidoscop livresc al lumii. Înțelegea astfel, Cartea devine ansamblul de frînturi în care se oglindește existența umană întreagă. Acestui efort întru plenitudine îi sînt supuse toate mijloacele posibile, adică toate mijloacele literaturii, pe care prozatorul le minuieste cu dexteritate de prestidigitator, căutînd peste tot, în fiecare stil folosit și în fiecare frază, sunetul perfect, conturul impecabil, compoziția fără fisuri. Vina ironică dă culoare omogenă materiei operei, admitînd totodată să joace un rol ambiguu; căci nu sînt rare situațiile în care nu știi cînd prozatorul e serios și cînd ironic. Ambiguitatea provine din faptul că e tot timpul vizibilă — chiar și atunci cînd îl poți suspecta pe autor de ton ironic — observația serioasă și fină. Altfel spus, mecanismele ironizate și parodiate sînt în prealabil demontate, studiate și înțelese în sensul cel mai profund al cuvîntului. O analiză a procedeelor ironice și parodice din proza lui M. H. Simionescu trebuie pornită de la stăcheta înaltă a acestei ambiguități fertile.

Există, în sfîrșit, în *Ulise și umbra* un plan peste care nu se poate trece, căci constituie, grație patetismului reținut și tandreței infinite, unul din punctele de virf ale cărții. Am în vedere notele în care apar — direct sau sub deghizări transparente — figurile prietenilor de o viață ai autorului. Se va putea scrie cîndva, pornind de la cărți și jurnale, o istorie sentimentală a Scolii de la Tirgoviște. Spun sentimentală gîndindu-mă la sentimentul prieteniei, ridicat în cazul „tirgoviștenilor” la cota înțelegerii absolute, pe care spiritul uman o atinge în clipe atît de rare și de prețioase. Pe lângă notele la care m-am referit deja, pagini tulburătoare prin frumusețea lor morală despre Radu Petrescu, M. H. Simionescu scrie despre un alt prieten:

„Acum, cînd atacul de cord l-a doborît, cînd au trecut trei ani de la plecarea definitivă a lui Cornel, mă gîndesc că n-ar fi exclus ca notele, caietele, cercetările lui să ne aducă, într-o zi, surpriza uluitoare, care ar răsturna tot ce am presupus noi, precum că el a călătorit mult și departe. întotdeauna cînd îl credeam dus doar pînă la Virful cu Dor sau la Omul și că, din discreție, n-a măturlișit prietenilor escapadele sale... la Paris, în California, în Hymalaia, dincolo de cercul polar...”.

Ion Bogdan Lefter

Provizoratul stărilor

INTR-UN loc, Borges spune că problema esențială a literaturii românești este cauzalitatea și că literatura fantastică se sprijină pe încoronarea sau coșmarul cauzalității. Foarte tînărul său ercel, Dumitru Radu Popa, critic cu fină percepție și cu limpede expresie a opiniei, în prima sa carte de proză scurtă *Călătoria* (*) pare a fi preocupat de acea viață psihică ascunsă în care relațiile dintre cauză și efect nu mai sînt mecanice și evidente. El vrea să facă un „inventar cuminte și precis” al stărilor, al impresiilor, „al poveștilor — vechi istorii trunchiate și fără nici o noimă” care ne domină ființa interioară. Din această tentativă de „obiectivare”, cum spune el, a „provizoratului stărilor” iese o proză nervoasă, neliniștită, adesea obscură în sensurile ei. Viața eroilor este înconjurată de mister, este plină de întiniri neobișnuite, de fantasmă trecătoare, pe cît de lesne intrupate, la fel risipite în aerul unei realități onirice. Scriitorul ne pune la grea încercare logica leneșă, rutinată și după primele povestiri începi să calci precăut pe terenul schițelor sale cu teama că la distanță de o frază te vei trezi în fața neprevăzutului și ajungi să vinezi cu deprinderea ta de lector educat la școala rigurii cauzale momentele banale, calme, descrierile liniștitoare,

*) Dumitru Radu Popa, *Călătoria*, Editura Albatros, 1982.

care îți aduc puțin confort. Dar autorul nu te lasă să te odihnești. *Călătoria* începe cu o posibilă, foarte obișnuită anchetă: un bătrîn găsit mort în casă, soția lui foarte tînără supusă unor întrebări firești. Apoi veghea ei capătă insinuări tulburi, pe un fond ironic pronunțat (o „căsătorie din interes”, „o trambulină”, o acoperire socială oarecare pentru o acapare de bunuri materiale, defunctul fiind bătrîn și alcoolic, devine justificată dorința femeii de a trăi cu plăcere „prestigiu de văduvă respectată și îndoliată”, e vorba și de un iubit clandestin emițînd fraze stupide, eroina se plînge de „intellectualizarea forțată” la care o supunea sotul etc.). Apoi se face istoria cuplului „fără substanță epică originală”. Linearitatea evenimentelor ca și a reacțiilor protagoniștilor smulge însăși femeii strigătul indignat: „Cit de tipic... cit de tipic”. Dar după asta totul deviază pe un teren alunecos: achiziționarea unei perechi de pantofi roșii declanșează în bătrîn ideea morții care la rîndul ei îl alungă în amintiri și într-o bizară „pofță irezistibilă să plece de acasă, la Tirgu-Neamț”. Urmează consultarea Mersului trenurilor, fixarea orei de plecare, o binevenită odihnă înainte de călătorie. O criză cardiacă îl trezește, dar... va lua un taxi spre gară, se va urca în tren și-l va aminti călătoria ca pe un fapt împlinit demult. Trece de la prezent la trecut se face pe nesimțite stîrînd în cititor o nedumerire firească, așa cum în *Sobranțe vega* trecerea de la prezent la viitor indică pătrunderea într-un tărîm neliniștit. Aventurile acestei escapade sînt relatate minuțios, cu aerul că au o realitate palpabilă pentru că în final bilețul de tren să se arate a nu fi fost folosit. Dar această schiță este poate dintre cele puține cu substrat metaforic identificabil. Cele mai multe rămîn în afara oricărei cauzalități. Valeriu Cristea numea acest gen de literatură, vorbind despre un alt reprezentant al ei, „fantastic anxios”.

Ce se întîmplă de fapt în aceste povestiri în care evenimentele urmează căile visului, ale reveriei, ale relaxării din chingile cauzalității? Realul se dislocă într-un mod foarte evident, polemic, căci oricît de eliberată de canoanele determinismului ar fi, proza rămîne o demonstrație mai mult sau mai puțin limpede

în favoarea unei teze literare. Și poate nu e greșit să reamintim pornind de la această observație cuvintele aceluiași Borges: „Am constatat că, fără să vrem, am căzut într-un alt fel de retorică, la fel de atășată ca altele de prestigiu verbal. Am înțeles că poezia noastră în care vedem zborul liber și dezinvolt a ajuns să traverseze o figură geometrică în aerul timpului: Frumoașă și tristă surpriză...”

Dumitru Radu Popa este tentat de această proză difuză în care accidental se simte ironia la adresa clișeeilor literare, la adresa raționalității excesive a gesturilor umane, la adresa unei prea simplită înțelegeri a reacțiilor psihologice etc. El își deschide fantezia tuturor posibilităților și unele dintre ele reușesc să devină semnificative, altele cad în pură grațuitate, unele amintesc de experiența urmaziană, altele de cea moralistă a parabolei (*Vinătorul, Autodistrugătorul, Noul deținut, Proprietatea*). În cele mai multe însă, universul, de o concretețe minuțioasă, își pierde brusc echilibrul devenind aburoasă ficțiune divagantă (*Într-o seară, Arca, Ferdinand, Partida*). Obiectele își schimbă rosturile, întîmplările nu se mai succed firesc, lectura e o cădere în vis. Aș reproșa acestui experiment tocmai ceea ce ar fi trebuit să evite: caracterul prea programatic. Soluțiile epice sînt inconsistente, să nu spun teoretic, asta ar supăra cu siguranță pe autor, ci emoțional. O literatură ca aceea propusă în *Călătoria* mizează pe soțul afectiv și pe deruta rațiunii și le obține incontestabil, fără însă a lăsa acea diră de anxietate, ca melcul în drumul său de neînțeles. Dacă desfacem cravata care ne strînge gulerul cămășii nu înseamnă automat că libertatea de respirație pe care am cîștigat-o a cucerit un sens. Istoriile labirintice de acest fel trebuie să trezească o panică subtilă de natură lirică, ori, cartea tocmai aici e deficitară. Rezervele pe care le-am arătat în această scurtă analiză a cărții lui Dumitru Radu Popa pornesc dintr-o pretuire reală a scrisului său. Autorul *Călătoriei* este un foarte înzestrat prozator, marcat însă de idealurile tinerești de renovare a prozei și de eliberare a ei din canoanele prea uzate.

Dana Dumitriu

Calendar

- 2.VI.1939 — s-a născut Romulus Guga
- 4.VI.1937 — s-a născut Gh. Peagu
- 4.VI.1961 — a murit Alice Voinescu (n. 1885).
- 5.VI.1779 — s-a născut Gh. Lazăr (m. 1823)
- 5/17.VI.1871 — s-a născut Nicolae Iorga (m. 1940)
- 5.VI.1932 — a apărut, pînă la 31.VII. 1932, revista „Bluze albastre”.
- 5.VI.1933 — s-a născut Dan Grigore Mihăescu.
- 5.VI.1937 — Lucian Blaga rostește la Academia Română discursul de recepție — *Elogiul satului românesc*.
- 6.VI.1899 — s-a născut Franz Liebhard
- 6.VI.1913 — s-a născut Alf Adanja (m. 1979).
- 6.VI.1914 — s-a născut Ion Șugariu (m. 1945)
- 6.VI.1937 — s-a născut Marta Bărbulescu.
- 7.VI.1710 — a murit Stolnicul Const. Cantacuzino (n. 1650).
- 7.VI.1940 — s-a născut Ion Murgeanu
- 8.VI.1877 — s-a născut N. Vulovici (m. 1916)
- 8.VI.1904 — s-a născut Gabriel Drăgan (m. 1981)
- 8.VI.1910 — s-a născut Alexandru Șerban
- 8.VI.1922 — a apărut, pînă în ianuarie 1932, la București, revista „Contemporanul”, condusă de Ion Vinea.
- 8.VI.1933 — s-a născut Cristina Tacol.
- 8.VI.1933 — s-a născut Tudor Băran
- 8.VI.1967 — a murit Otilia Cazimir (n. 1894)
- 9.VI.1909 — s-a născut Marius Mircu
- 9.VI.1912 — a murit I.L. Caragiale (n. 1852)
- 9.VI.1923 — Mihail Sadoveanu rostește discursul de recepție la Academia Română despre *Poezia populară*
- 9.VI.1923 — a murit N.N. Beldiceanu (n. 1881)
- 9.VI.1938 — a murit Ovid Densusianu (n. 1873)
- 10.VI.1856 — s-a născut Alex. Bulescoanu (m. 1961)
- 10.VI.1930 — s-a născut Ion Chelsoi
- 10.VI.1932 — s-a născut Vasile Zamfir
- 10.VI.1935 — s-a născut Adrian Beldiceanu

Rubrică redactată de GH. CATANA

Contribuții la critica dramei

In literatura română de specialitate există foarte puține contribuții, cu marcat caracter teoretic, la estetica genului dramatic, la dezvoltarea problematică a artei teatrale în secolul nostru. Chiar când acestea nu se prezintă în forma unui volum coerent, a semnala importanța lor pentru configurarea unui teritoriu important al culturii, drama și critica și teoria ei, ne pare o operație utilă.

N. Tertulian este cunoscut ca un foarte bun specialist în filosofie, în descifrarea complicatei confruntări ideologice caracterizând gândirea filosofică a secolului 20. Studiile sale despre Croce, Lukács, Marcuse, Freud, Marx, Heidegger, Adorno, Dufrenne care alcătuiesc conținutul a două importante volume: *Critică, estetică, filosofie* (1972) și *Experiență, artă, gândire* (1977), sunt etape majore ale constituirii unui mod propriu de a gândi filosofia și estetica ce va produce, cu siguranță, lucrări ample, de sinteză.

Comentator al celor mai de seamă esteticieni și gânditori români (Ralea, Călinescu, Blaga, Stere, D. D. Roșca, Vianu), N. Tertulian s-a impus drept un eseist cu forță critică, pentru care erudiția devine un aliat, iar cunoașterea profundă, temelul exercițiului logic impecabil, așa cum se întâmplă cu studiile și, acum, cu cartea despre Lukács apărută în Franța.

Studiile sale despre genul dramatic sînt rezultatul unei preocupări constante pentru delimitarea teoretică a unui gen literar foarte controversat în timp sub raport estetic, teoretic, filosofic. Într-un anume fel, structura intelectuală a lui N. Tertulian, aria preocupărilor sale de estetică și filosofie consună firesc, atunci când practicianul trebuie să dea consistență teoriei, cu alegerea genului dramatic drept teren al unor solide construcții critice. În volumul *Eseuri* (1968), prin „Aspecte ale dramaturgiei occidentale”, N. Tertulian, referindu-se la emergența „teatrului absurdului”, stabilește existența a două curente manifeste în teatrul post-belic: formula teatrală brechtiană și reacția împotriva teatrului tradițional etichetată „Teatrul absurdului”. Manifestarea lor „are la bază întotdeauna un tip determinat de concepție asupra lumii și societății”. Din această perspectivă sînt privite operele dramaturgice ale lui S. Beckett,

A. Adamov, Brecht, Dürrenmatt, Frisch, Miller. Criticul precizează pozițiile ideologice, stratul social-istoric pe baza cărora se dezvoltă aceste tendințe contradictorii ale dramaturgiei occidentale.

Astfel, dacă problematica omului contemporan relevă un caracter social-istoric, dramaturgul optează pentru formula *realistă* a piesei (Brecht fiind expresia limită), în timp ce, dacă natura *metafizică* este evidențiată (prin exacerbarea expresiei interiorității), expresia-limită în planul dramaturgiei este „teatrul absurdului”.

Discuția este purtată mai puțin în termenii unei demontări ample a mecanismului dramatic caracteristic tendințelor analizate, ci, mai ales, în aceia ai integrării fenomenului observat într-o problematică umană purtând pecetea ideologică a mediului lor generator.

Studiile despre dramă din *Perspective contemporane* (1981), reprezentînd o treime din cuprinsul volumului, surprind prin profunzimea și diversitatea abordării, „Structura operei dramatice (contribuții la teoria unui gen literar)”, „Camil Petrescu estetician al teatrului și cronicar dramatic” și „Note de estetica teatrului” sînt contribuții importante la estetica genului dramatic, destul de rare în literatura noastră de specialitate.

„Structura operei dramatice” este un subiect adesea inhibant pentru critica și teoria genului. Avînd în vedere caracterul *literar*, de *representabilitate* și *dinamica dezvoltării tensiunii dramatice* prin dialog și personaje, textul operei dramatice trebuie supus unei complexe operații de descifrare a cîmpurilor tensionale, a edificării statutului personajelor în conflict, a mijloacelor verbale și nonverbale (corpul „didascalilor”) de propulsare a *situațiilor dramatice*. N. Tertulian, în studiul său, procedează la delimitarea specificului genului dramatic, ilustrînd, prin cazul lui Camil Petrescu, relația între epică și dramă. Dacă în epică acțiunea „se constituie dintr-o acumulare răbdătoare de episoade, fără a exclude ocolurile, digresiunile și retrospecțiunile”, în dramă acțiunea se concentrează „exclusiv în jurul celor din urmă, gravitînd din capul locului în jurul situațiilor nodale și articulînd totul în progresie către deznodămînt”.

Sînt analizate în continuare cîteva elemente importante ale dramei: situația dramatică, timpul dramatic, patetismul, acțiunea, reprezentabilitatea, conflictul, „expoziția” dramatică, diviziunile piesei, personajul. N. Tertulian pornește, mai întotdeauna, de la un solid suport estetic-filosofic (Croce, Hegel, Aristotel, Ingarden, Souriau, Camil Petrescu) pe care îl pune în relație cu elemente valoroase din teoria și critica dramei (Freytag, Walzel, Vianu, Staiger, Tomașevski, Ginstier, Szondi). Pagini foarte bune sînt consacrate situației dramatice (un capitol excelent se găsește în lucrarea, nefolosită aici, a lui V. Mîndrea, „Jocul situațiilor dramatice”), raportul între „drama închisă” (clasică) și „drama deschisă” (modernă).

Camil Petrescu pare să fie, pentru N. Tertulian, un autor favorit. Îi dedica un studiu despre „substanțialism” (în 1968), îl citează mult și în *Perspective*

contemporane, unde îi consacră studiul „Camil Petrescu — estetician al teatrului și cronicar dramatic”. Considerațiilor despre activitatea de teoretician a lui Camil Petrescu (bazată pe fenomenologie) le sînt asociate corespondențe în practica teatrală a scriitorului. În privința poziției estetice, Camil Petrescu urmărește consecvent acel strat al operei de artă unde poate fi identificată „interiorizarea obiectului”, „emoția simplă trăită într-o conștiință supra-ordonată, înzestrată cu capacitatea obiectivării unor asemenea emoții filtrate prin luciditate într-o plămuire autonomă”. Corespunzînd interesului pentru „valorile sufletești” ale artistului obiectivate în operă, în estetica teatrului regăsim preocuparea omului de teatru pentru om și destinul său. N. Tertulian corelează în chip firesc preceptele de estetică teatrală cu activitatea de cronicar dramatic atunci cînd analizează „natura emoției dramatice”, regie, relația text-spectacol.

În mod convingător, eseistul remarcă incertitudinea teoretică a lui Camil Petrescu atunci cînd acesta trebuia să-și precizeze propria concepție asupra „teatrului substanțial”. Preocupat în permanență de motivațiile estetice, filosofice ale actului teatral, de corespondența între estetica dramei și practica vieții teatrale, de diversele manifestări regizorale, actoricești în arta spectacolului românesc, Camil Petrescu rămîne, în epocă, personalitatea cu cel mai activ interes pentru teoretizarea fenomenului dramaturgic și teatral.

„Note de estetică a teatrului” debutează cu o problemă foarte interesantă: convertirea textului în spectacol. Distincția operată de R. Ingarden între „textul principal” și „textul auxiliar” (replilele personajelor și, respectiv, didascalile), evidențiat fiecare în alt fel de actul lecturii și, respectiv, actul spectacolului, relația text-spectacol și arta actorului — sînt elementele principale ale analizei întreprinse de N. Tertulian în care apar, pentru a ilustra tendințele contradictorii, contribuțiile lui Hegel, Hartmann, Simmel, Eco, Diderot, Camil Petrescu, Tairov, Craig ș.a.

„Notele” lui N. Tertulian sînt, de fapt, argumentări solide ale specificului artei teatrale între celelalte arte, lucru pe care, mai amplu, cu rezultate considerabile, l-a încercat numai Tudor Vianu. La N. Tertulian acest specific este determinat de faptul că „reprezentarea teatrală nu are caracterul unui lucru (al unui obiect), ci al unui *eveniment*, obiectivarea vizuunii nu este în arta teatrală niciodată definitiv sedimentată”.

N. Tertulian pare în măsură astăzi, avînd în vedere preocuparea constantă pentru teoretizarea artei teatrale, a fenomenului dramaturgic, să realizeze acel tip de lucrare — estetică a genului dramatic — de care este lipsită literatura noastră de specialitate. Studiile semnalate mai sus sînt de bun augur. Bazate pe informații din domeniul esteticii și filosofiei referitoare la dramă, cînd își vor asocia și contribuția teoretică a oamenilor de teatru, credem că vor deveni elementele de bază ale unei întreprinderi de largă cuprindere.

Marian Popescu

Simpozion

● În zilele de 22 și 23 mai 1982 a avut loc la Pitești și în comuna Teiu, jud. Argeș, un simpozion dedicat lui Vladimir Streinu, cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la naștere. Au participat **George Macovescu, Edgar Papu, Ioana Poselnicu, Elena Iordache Streinu, Lucretia Ghilescu, Oana Nicolescu, Elisaveta Iovac, Ileana Iordache, Corina Cezareea Budescu, Barou Cioculescu, George Muntean, Gheorghe Grigore, Mihail Iovici, Sergiu I. Nicolaescu, Ionuț Marin, Dan Motaru, Corneliu Marcu-Loaneanu, Ion Popa-Argeșanu, George Nițu, Ior Cruceanu, Silvestru Voinescu**, directorul Bibliotecii județene Argeș, **Vasile Novac**, directorul Complexului muzeal Golești, **Gheorghe Năstase, I. N. Voiculescu**, numeroși cititori și consăteni ai lui Vladimir Streinu, prieteni, cunoscuți și foști elevi ai scriitorului.

În întîmpinarea Congresului educației politice și al culturii socialiste, cu aceeași ocazie, în casa care i-a aparținut în comuna Teiu (unde participanții au fost salutați de primarul Stan Constantin, de prof. V. Bărbulescu și de alți locuitori) s-a inaugurat sediul bibliotecii comunale și o secție a **Complexului muzeal Golești**, cuprinzînd cărți, obiecte, fotografii, mobilier și manuscrise ale lui Vladimir Streinu, ca și o seamă de piese istorice, etnografice și de artă populară specifice zonei. Sub egida Comitetului județean de cultură și educație socialistă, a muzeelor din județ și a revistei „Argeș” (care au contribuit, împreună cu Uniunea Scriitorilor, la această amplă manifestare), scriitorii și oamenii de cultură argeși intenționează să organizeze la Teiu o **Bibliotecă a criticii, istoriei literare și esteticii contemporane**, la Valea Mare, pe lângă Casa Kebreanu, una a **prozei**, la Izvorani, unde a fost casa lui Ion Pillat, pentru care există un proiect de amenajare, — o Bibliotecă a poeziei românești, iar la Mioarele, lângă Cimpulung, de unde este originar Tudor Muștescu — una a dramaturgiei noastre. Cu ce există la Nămești (Topîrceanu) și la Golești (unde s-a întreprins o instructivă vizită de documentare); cu ce se va alcătui la Rucăr (Ion Barbu), Bascov (M. Sorbul), Curtea de Argeș (Urmuz) și în alte locuri, pentru Ionescu Gion, N. I. Apostolescu, Ion Trivale, Ion Minulescu și alții se va putea înălța în orizont contemporan un semnificativ spațiu al perenității naționale.

G. M.

„Prelecțiunile junimii”

● Inaugurate de către junimiști, în anul 1863, reluate în februarie 1974, „Prelecțiunile Junimii” continuă tradiția de altădată oferind publicului ieșean contemporan mari satisfacții intelectuale și estetice și, totodată, constituind o tribună a educației patriotice pentru tinăra generație. „Prelecțiunile” au loc, în fața unui auditoriu fidel și de regulă numeros, la Muzeul de literatură al Moldovei — Casa Vasile Pogor; în acest cadru, **Alexandru Duță** a vorbit, la 25 mai, despre Personalitatea culturii române.

Rezultatele Concursului de debut în poezie al Editurii

Albatros pe anul 1981

■ În urma trierii celor 167 de manuscrise depuse sub motto, **Juriul Concursului de debut în poezie al Editurii Albatros**, alcătuit din **Mircea Sântimbreanu**, directorul editurii — președinte, **Ion Acsan, Constanța Buzea, Domnica Filimon, Mircea Martin, Gabriela Negreanu și Laurențiu Ulici**, a decis următoarele:

Să se rețină spre contractare și publicare manuscrisele: **Romulus Bucur: Dragoste and bravură, Daniel Corbu: Recurs, Aurel Dumitrescu: Divina paradoxalia, Ion Bogdan Lefter: Salt mortal, Alexandru Mușina: Manualul tinărului liniștit, Călin Vlasie: Neuronie**. Autorii au înfruntat opțiunile juriului, fiind în același timp prezenți în culegerile anterioare ale editurii.

Pe anul 1981 se acordă următoarele premii:

Traian Furnea: Un simplu acum!
Stefan Mera: Poezii din inimă
Ion Zubașcu: Gesturi și personaje

Totodată au fost selecționați în vederea publicării cu cicliuri de poezii în **Caietul debutanților**:

Corneliu Antim, Liviu Antonesel, Nicolae Băciut, Daniel Daniel, Gellu Dorian, Alexandru Dohi, Ion Dumbravă, Ștefan Dumitru, Soril Măvoe, Marcela Mariana Milcu, Sanda Moise, Voicu Olari, Nicolae Sava, Traian Ștef, Andrei Zanca.

Anunțăm că, pentru Concursul de debut în proză și poezie pe anul 1982, manuscrisele vor fi expediate sub motto pînă la data de 15 septembrie 1982.

Amănunte suplimentare se pot obține de la Secretariatul editurii, Piața Științei 1, București.

Prima verba

Lectură de vacanță

■ CU un roman polițist debutează **Alexandra Stănescu (Treile zile de anchetă, Ed. Eminescu)**. Fără să aibă calitățile debuturilor de frunte în acest gen, produse cu puțină an în urmă (ironismul fermecător al cuplului Salomie-Morogan sau forța de prozator veritabil a lui Teodor Parapiriu), autoarea de acum se prezintă cu lecția specifică bine învățată, cu binevenită prudență în fața ponciferilor, fie și captivante, ale genului, cu o scriitură alertă, mai mult reportericească decît artistică, în fine cu ingeniozitate în desfășurarea faptelor grație căreia imprevizibilul surprizei e satisfăcut. Nu vol rezuma romanul pentru a lăsa cititorului plăcerea de a se descurca singur în itele polițiste. Voi spune doar că e vorba de o crimă aparent fără mobil în care sînt implicați, mai bine zis bănuți de implicare, mai mulți indivizi și pe care încearcă s-o rezolve, și reușește după „trei

zile de anchetă”, un lucrător de miliție cam rotofei (un clișeu, totuși), nu din cale-afară de inteligent (un anti-clșeu, deci) dar tenace și expeditiv, ajutat de colegi dar și de un tinăr profesor, detectiv-amator, timid și foarte inteligent (alt clișeu, totuși). Sînt respectate cîteva exigențe ale literaturii polițiste: investigația în mai multe direcții, cultivarea imprevizibilului, relativa autonomie logică a variantelor posibile, coerența detaliilor succesive cu momentul final. Cum intenția originalității de compunere a misterului și de soluționare a lui nu a preocupat-o în chip obsesiv pe autoare, cum surpriza, deși întretinută cu grijă de-a lungul narațiunii, este, totuși, comună, adică nu are forță de șoc. Interesul lecturii stă mai cu seamă în personaje, deopotrivă în conduita lor (reușite sînt conturele de comportament) și în relațiile dintre ele. E ciudat că relația

dintre investigatori și investigați, fundamentală în majoritatea cărților polițiste, aici e ca și inexistentă, în orice caz foarte palidă și departe de a funcționa ca generator de soluții rezolvitoare. În schimb sînt bine și apăsător urmărite relațiile dinlăuntrul celor două grupe de personaje; cel puțin cele dintre cei trei bătrîni investigați sînt remarcabile prin acuitatea și finețea observațiilor, respectiv a descrierii comportamentiste.

Literar vorbind, romanul e modest. Narațiunea e fluentă, dialogurile (abundente) sînt corecte și mereu la obiect, personajele, în genere, distinct conturate, dar aspectul artistic nu pare să fi stat în atenția autoarei atît cît ar fi trebuit și, probabil, cît i-ar fi dat dreptul talentului, ci e lăsat înapoi interesului detectivist, realizat, acesta, reportericește. Nu contest că specificul genului pune în prim plan acțiunea, faptele, logica, investigația, și nu modul de relatare a acestora, însă, tot incontestabil e că, în cele din urmă, ceea ce face să se înscrie literatura polițistă în compania celorlalte genuri este arta literară. **Alexandra Stănescu** scrie curat, exact, deci lizibil dar, pentru moment, fără virtuți stilistice (inclusiv de construcție epică), notabile mai sus de banal. S-ar putea ca romanul acesta să fi fost scris, cum se zice, dintr-o suflare, cu dorința de a epuiza un anume subiect la capătul cărui nu s-a mai ivit și dorința de a-l revizui. N-am nici cea mai mică idee despre cum vor fi stat lucrurile, e limpede doar că ușurința frazării epice și, desigur, plăcerea de a imagina și povesti întîmplări polițiste a frînat elanul amenajării stilistice a materiei narate. Ca să mă pot pronunța în legătură cu vocația de prozator a autoarei, romanul de acum mi se pare insuficient. El rămîne, însă, o plăcută lectură de vacanță, ceea ce nu e puțin lucru, și o probă de ingeniozitate enigmistică în tipar logic.

Laurențiu Ulici

„Zilele cărții pentru copii”

● În cadrul „Zilelor cărții pentru copii”, acțiune desfășurată în întîmpinarea Congresului educației politice și al culturii socialiste, la deschiderea manifestărilor ce au avut loc în Capitală, la Școala Generală nr. 3 din b-dul N. Titulescu, după cuvîntul rostit de **Tiberiu Utan**, directorul Editurii „Ion Creangă”, a avut loc o întîlnire cu cititorii la care au participat **Cleopatra Lorințiu, Grete Tartler, Gabriela Negreanu, Virgil Carianopol, Mihail Negulescu, Ion Liță, Marieta Nicolau și George Zarafu**.

● Cu prilejul „Zilelor cărții pentru copii”, **Constantin Chirță** s-a întîlnit cu tinerii cititori la casele

de cultură din Giurgiu, Birlad și Bacău. La Academia Ștefan Gheorghiu și la Întreprinderea „Dacia” din București s-a desfășurat un dialog cu cititorii la care au participat **Corneliu Omescu și Octavian Nestor**. În întîmpinarea Congresului educației politice și al culturii socialiste, prin Biblioteca „Emil Gîrleanu” s-a desfășurat un dialog cu cititorii la școlile generale nr. 52 și 85 din Capitală la care au participat **Elena Zafira Zamfir**. La Școala Generală nr. 118 „V. Alecsandri” a fost organizat un recital de poezie patriotică la care au participat **Virgil Carianopol, Elena Dragos, Petre Ghelmez, Florian Grecea și Violeta Zamfirescu**.

SCRIITORUL — CARTEA —

Logosul întrupat în istorie

ÎNTRE scriitor și cititor legătura se face prin intermediul Logosului întrupat în istorie. El, Logosul, este practic autorul, scriitor și cititor sint cele două fețe scrise una și alta, cele două aripi ale vulturului. El, Logosul, leagă, culege roadele, în virtutea lui au apărut culturile mari ale lumii, a apărut acest miracol numit cultura europeană, devenită model de simțire și cuget pentru întreaga umanitate în ultimele două milenii.

Cartea Logos roasă de lectură, împușcată pe front apărind hotare și semlînții de la degenerare, țap ispășitor, juruintă și obiect de adorație, întemeietoare de neamuri cind s-a deschis cu focul mistuitor în mădular, a stîrnit bucurii și înălțări și purificări, căci arde și doare și mistuie și eliberează. Ne batem pentru ea, pentru limba ei maternă țesută în sufletul nostru din pîntecele maicii, pentru slova ei șopotită în piatră, în hirb și papirus, pe lespedea mormintelor sub formă de cui și piroane și laț hieroglific de sugrumat sclavia din dansul truditelor nedreptăți, rupți de patrie și renăscînd în vîlvătaia Logosului, în căutarea Libertății. Cine își leagă viața de ea, de Logosul ei ce fulguie într-un Dante sau Eminescu, într-un Rembrandt sau Michelangelo, într-un Bach sau Enescu, devine izvor neistov în veac ce-și sapă fluviul prin cremenea și pustia vremilor către vuietul oceanelor.

Cartea neamului cu care a pribegit în

desagi Șincai, Codicele maramureșan ars cu fier înroșit în piclea vietăților, cartea românească de învățătură trecînd muntii trasă de carul cu boi prin trecători pînă pe masa lui Avram Iancu, cartea inimii scrisă cu sînge pe Dealul Furcilor, trasă pe roată cu capul în jos, decapitată pe malul rînced al Bosforului prin Brîncoveanu cu pruncii lui cu tot, înjunghiată pe Cîmpia Turzii, aruncată în fîntînă cu Tudor Vladimirescu, de la Păstorul cel Bun din Potaissa Transilvaniei din veacul al treilea, de la osemintele martirilor din Dobrogea pînă la Valea albă de oseminte a Războienilor, pînă la jumătatea de milion de bărbați care nu s-au mai întors de la Mărășești și Oituz, pînă la picioarele înghețate pe front în crîncena larnă a ultimului an de luptă împotriva fascismului.

De la Miorița și Meșterul Manole, Istoria Românilor a lui Iorga cel junghiat de viu, Sonetele lui Voiculescu, Viața lui Ștefan cel Mare a lui Sadoveanu, Psalmii lui Arghezi, Curțile dorului a lui Blaga, Istoria cărții naționale a lui Călinescu, pînă la Moartea căprioarei a lui Labiș, pînă la Epifania lui Daniel Turcea, pînă la ultimul poem al generației ce-și strigă strămoșii în fraze nepieritoare astăzi, în cărți plămuite din iubirea jertfitoare a Logosului întrupat în istorie, autorul inspirator și al miracolului culturii române.

Ioan Alexandru

Încredere

PENTRU scriitor, cititorul nu a fost niciodată un necunoscut, chiar dacă, uneori, i-a făcut plăcere să-l creadă astfel. Întotdeauna, scriind, i s-a adresat; ca unui fiu („Cartea mea-i, fiule, o treaptă”) sau ca unui frate („Cititor fărnice — semenul meu — frate!”): o apropiere care face posibilă literatura.

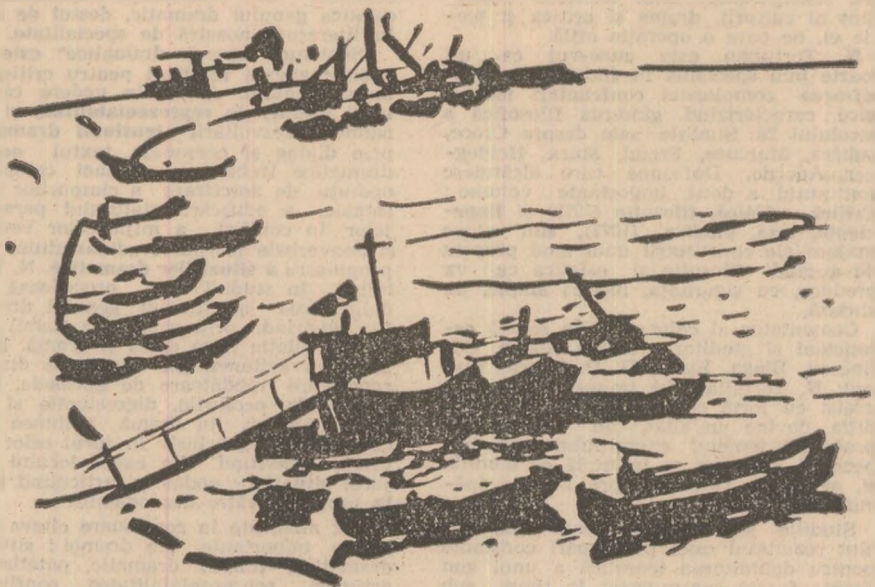
Și mai mult decît atît: o relație vitală pentru existența literaturii. Secolul nostru a descoperit colaborarea dintre scriitor și cititor și lectura ca formă de creație. A citi nu mai este doar o „artă”, în sens de tehnică: este, de fapt, o formă de a scrie. Prin intermediul cărții scriitorul și cititorul se întîlnesc, iar din această întîlnire se naște literatura: fiind, așadar, un rezultat al participării.

Dar și o victorie posibilă: a indifferenței. André Malraux spunea că „o artă nu moare atunci cînd este contestată, ci cînd i se răspunde: „Ce importanță are acest lucru?””. Nevoiasă ucidă. Fața și reversul: nu sînt oare participarea și indifferența marile teme, temele specifice ale literaturii secolului nostru?

Literatura a devenit un mijloc de a lupta împotriva indifferenței; împotriva

morții, împotriva tuturor felurilor de moarte născocite în acest secol bolnav de o nesfîrșită inventivitate în materie de ucis. Dușmanii literaturii sînt agenți ai morții; știindu-l prea bine puterea, ei au încercat nu să o suprimă, ci să o compromită. Fiindcă o literatură compromisă devine indiferentă. Cuvintele nu mai au nici sens și nici preț, scriitorul și deopotrivă cititorul încetează să mai creadă în ele. Este tot o invenție a veacului nostru; Marin Preda vorbește, într-un text memorabil din *Imposibilitatea*, despre nevoia de a se restabili prestigiul scriitorului și al cuvîntului, atît de grav zdruncinat: „scriitorul epocii noastre, împreună cu cititorul său, au asistat uluiți cum cu ajutorul cuvîntului au fost create mituri colosale, primitive și barbare, care au produs tragedii nemaivăzute în lume, cu atîtea victime și atîția călăi încît numai o umanitate vindecată și gata de noi aventuri, cum în mod bizar arată umanitatea noastră în prezent, ne mai poate liniști. Torentele de minciuni s-au vărsat ani de zile în lume, la radio, prin presă și în cărți, dovedind prin efectele care au avut loc forța teribilă a cuvîntului. Rămîne un miracol că scriitorii nu au apărut cu toții în acest secol ca niște triști dezmoșteniți, așa cum mulți dintre ei au ajuns adevărați martiri, pierînd în lăgărele de concentrare sau în fața plutoanelor de execuție. Arta lor n-a rămas însă neatinsă. Prestigiul cuvîntului s-a clătînat și generațiile actuale au de luptat cu restabilirea acestuia în propriii lor ochi și al cititorului”. În propriii lor ochi și al cititorului: cititorul, adevăratul cititor, știe foarte bine cînd în „propriii ochi” al scriitorului cuvintele au prestigiu și valoare și cînd nu. Știe foarte bine fiindcă azi cititorul și scriitorul sînt solidari, asemenea, alături și împreună. Dovadă clară: literatura română contemporană este fructul acestei colaborări întemeiate pe încredere. O încredere — cum ar putea fi altfel — reciprocă, garanție a scrisului și deopotrivă a cititului.

Mircea Iorgulescu

Bărci pe Dunore

Balentine

Din Expoziția picturii Vasile Grigore (Muzeul de artă al Republicii Socialiste România)

Sfințenia adevărului

CU peste douăzeci și cinci de ani în urmă debutam la Editura Tineretului cu un volumaș minuscul de proze foarte scurte, sub îndrumarea delicată și prietenească a redactorului C. Măciucă. Înfiorat peste măsură de această întîmplare aproape neverosimilă, m-am urcat în primul tren spre București, m-am agățat, apoi, de ușile unui autobuz și am ajuns în satul natal, Băiești.

— Uite, i-am zis tatel, gîfîind, cartea asta eu am scris-o.

Necăjindu-l cu cîțiva ani în urmă, cînd refuzasem postul de contabil la cooperativa din comună și plecasem pe furiș spre București, voiam, acum, să-l încredințez că nu arsesem gazul de pomană în Capitală.

— Păi, zise el, ceva mai tîrziu, vîz că aici scrie alt nume: Băieșu. Pe noi ne cheamă Mihalache.

— Păi da, zic eu, ăsta e numele meu de scriitor.

— Aha, se limpezî el, vasăzică vă e rușine să semnați minciunile cu numele voastre și atunci vă cumpărați altele. E pe bani sau gratis?

— Gratis.

— Tot e bine. Și ce-ai scris tu aici?

— Citește și-o să vezi.

Cît mi-a spart mama două ouă în tîgaie, bătrînul a și parcurs cîteva fraze, după care a închis cartea, edificat.

— La vino, mă, mai aproape, mi-a zis el, grav, trăgînd adînc din țigară.

— Lasă-l să mînințe, l-a repezit mama.

— Are timp.

M-am dat aproape, înspăimîntat, înțelesesem că nu e mulțumit.

— Mă, zise el, vîz că tu scrii aici așa: „Tractoristul Vasile și-a zis în gîndul lui”.

L-ai cunoscut tu personal pe tractoristul-ăsta?

— Da. La un S.M.T.

— L-ai văzut cum muncește?

— L-am văzut.

— L-ai văzut cum vorbește?

— L-am văzut.

— L-ai văzut cum gîndește?

Aici m-am incurcat.

— Adică cum?

— Adică așa cum te întreb. I-ai deschis tu capul, te-ai uitat înăuntru și i-ai văzut gîndurile?

— Nu.

— Atunci de unde știi tu ce-a zis el în gîndul lui?

— Am bănuî.

— Păi de ce să bănuiești? Mie să-mi spui lucrurile exacte, nu bănuiești. Zi-mi ce face, ce zice, cum e îmbrăcat, cum arată la față, cite dește are la picioare, la miîni, cite urechi și cite fire de păr.

Ce te bagî tu unde nu-ți fierbe oala? Tu poți să știi numai ce gîndești tu, nu ce gîndește altul. De exemplu, eu îți zic ție că ești deștept și-n mîntea mea gîndesc că ești prost. Nicăieri nu ne putem ascunde mai adînc, nici în gaură de șarpe, decît în gîndurile noastre. N-ai dreptul să umbli acolo. Gîndul omului e sînt.

...Am mai scris, pe urmă, încă vreo douăzeci de cărți, dar tata nu mi-a mai citit nici un rînd. Sancțiunea lui pentru neadevărul pe care l-am rostit atunci, din naivitate și neștiință, a fost necruțătoare și definitivă.

Ion Băieșu

Portret

SCRITORUL

Lumea cititorilor

FIECARE cititor are în minte scriitorul ideal. Un scriitor ideal, stînd la o masă de lucru ideală, cu un deget la timpla-i cea ideală. După care scriitor se gîndește, firește, cititorul ideal, capabil, cultivat, care l fi înțeles pînă la capăt, în stare să-i dea talentul și geniul. Întîlnirile dintre cititor și cititor, foarte frecvente în ultima vreme, adevărate confruntări, dezbatări, scrutări de orizonturi, au rolul de a aduce cu picioarele pe pămînt atît unul cît și pe celălalt. Scriitorul este așa cum este, cititorul este așa cum este. Nu a proiectii în absolut, ciocnîte, dau scinteie de viață. E de preferat. Scriitorul este un om normal, cu probleme, nu numai de scris, cititorul este, și el, un om al muncii, care citește ad are timp, ce-i place, și nu se sfîșiește spună uneori că n-a înțeles, sau că i s-a regăsit.

Am avut multe, nenumărate întîlniri cu cititorii. În general, cunosc frecvența anumitor întrebări și, tot în general, știu răspunsurile pe care o să le dau. Totuși, mărturisesc sincer, am oarecare trac, o stare subfebrilă, o emoție vie ori de cîte ori merg la Arad, Oradea, Timișoara, Constanța, Cluj-Napoca, Sibiu, Iași, sau mai știu eu unde, într-un mare oraș sau într-o comună obișnuită, cu școală primară și dispensar.

Nu sînt niste întîlniri de rutină. Sînt în felul lor evenimente. În primul rînd sînt sincere uimit de fiecare dată, văzînd că într-adevăr eram așteptat, n-a fost o păcăleală, iar cei din sală, mulți, puțini, nari sau mici, m-au citit atent, și așteaptă ceva de la mine. Așteaptă aproape totul. Să le spun și ce cred despre sonet și despre tinăra generație de poeți, și dacă mi-a plăcut ultimul roman al cutăruia și de ce într-un interviu al nu știu cui s-a făcut afirmația aceea bizară că... ș.a.m.d. Mă rog, numai întrebări literare, adînci literare, depășind orice amatorism, cu o impezime și stăpînire a fenomenului în stare să ulmească specialistul. Și asta la Timișoara, dar și la... Și dacă aș merge și la Certej, la fel de responsabil s-ar discuta. E clar că scriitorul pleacă de la

astfel de manifestări îmbogățit, înviorat. Această sete de carte, încrederea în cuvîntul scris, siguranța în gust, maturitatea în gîndire sînt tonice pentru orice minutor al condeiului. Cititorul real, cel în halat de lucru, nu în halat de cititor, e mai emoționant decît cel pe care-l aveai în minte. Mai emoționant tocmai pentru că e mai adevărat, din carne și oase și cu probleme nerezolvate sau în curs de rezolvare, pentru că e îngrijorat, pentru că suferă și se bucură, gustă o motaforă rară de parcă ar fi primit un cadou de ziua lui.

Mergînd prin țară, o redescoperim continuu, descoperim spiritualitatea locurilor, încrederea în funcția morală a culturii. Nu mai puțin semnificative sînt întîlnirile scriitorilor înșiși, cu aceste prilejuri. Din generații diferite, practicînd formule de scris diferite, greu de adunat altfel, apar alături la cîte o întrunire și uneori chiar se apropie, încearcă să se înțeleagă, deși unul pretînd că nu se citește. Victor Eftimiu, la o vîrstă destul de înaintată, nu putea rezista tentației ieșirii în lumea miraculoasă a cititorilor. Suferea cumplit, dar nu se lăsa. M-am întregat odată, cînd s-a nimerit să fim împreună, m-am întregat cu cîndoarea tinereții, pe care am mai pierdut-o (cîndoarea): de ce n-o fi stînd acasă, de ce vrea maestrul Eftimiu, săracul, să vină la o dată pînă la Techirghiol, ca să mai spună odată într-o grădină de vară „Cocoșul negru”? Toată țara aproape că-l știe pe dinafară! Dar n-aveam dreptate să-mi pun o astfel de întrebare copilărească. Eftimiu era scriitor și trebuia să vadă sala fremătînd, să se audă povestind întimplări vechi (în general dinainte de primul război), să vadă cum se scriu și se tînd bilețele. Ne întîlnim cu cititorii, dar ne întîlnim, totodată, și cu noi. Cu cititorii din noi, neliniștitul, cel care vrea o literatură bună, profundă, adevărată. Nici o vizită în cel mai îndepărtat colț de țară nu m-a obosit, nu m-a lăsat indiferent, n-a rămas fără urmări pe foaia de hirtie.

Marin Sorescu

Toate notele posibile

TRAIND acum, după o îndelungată și răbdătoare așteptare, momentul solemn al retipăririi „Istoriei...” călînesciene, inevitabil ne gîndim la destinele literaturii românești contemporane. Oprindu-ne la esul care încheie mpunătoare sinteză, observăm că judecățile despre specificul național emise acum peste patru decenii, rămîn în esență nealterate de marile cataclisme sociale și politice. „Specificul, spune G. Călinescu, nu e un dat care se capătă cu vremea, ca să se poată afirma că abia suntem «pe calca de determinare», el e un cadru congenital. Și fiindcă nu se capătă, nici nu se pierde”. Și mai departe: „O cultură conține în sine toate notele posibile, precum un individ toate aspectele caracterologice”.

Eroarea fundamentală, deci cea mai primejdioasă, a dogmatismului teoretizat și impus prin anii '50 a fost tocmai dizolvarea datelor specifice într-un fel de plasmă internațională, cu pretenția aberantă de a construi un personaj de „tip nou”. În realitate acest personaj robot era calchiat după puzdeala de „erol pozitiv” de import, sau de dumping, ca să vorbim în termeni economici. Drama aceasta, cu nuanțe rizibile, le știe, ne-a costat, desigur, o imensă energie spirituală, resimțită cu deosebire în spațiul mai întins al literaturii noastre clasice, adică tocmai acolo unde specificul românesc este definitoriu.

Am convingerea că exact virtuțile congenitale ale spiritului nostru au readus

literatura la condiția ei firească. Dar chiar în plin dogmatism sever au apărut cărți înscrise definitiv în istoria literaturii și în memoria publicului: **Descult** (1948), **Bietul Ioanide**, terminat în 1947, apărut în 1953 după dramatica tratative, **Seriful negru** (1960), nuvelele lui Marin Preda, și mai ales **Moromeții** vol. I (1955) au păstrat nestînsă nostalgia marii noastre literaturi interbelice. Cei care au trăit și au lucrat în acei ani de refuz al specificului național nu au uitat nici propria lor naivitate juvenilă, nici presiunile exercitate asupra conștiințelor.

Iată însă că spiritul de dreptate și adevăr atît de viu în plămăda sufletului românesc a dat la iveală ulterior cărți cu mare audiență la cititori, la publicul care uneori ia cu asalt librăriile. Fenomen fericit și de învidiat, fenomen care mărturisește comunicarea, destul de greu de obținut, dintre autori și public, la noi de lungă și puternică tradiție. Aș spune că trebuie să profităm de un asemenea public competent, pretențios și entuziast. De un asemenea public pe care drămuitorii de tiraje nu-l respectă totdeauna. Este cazul atîtor cărți care dispar fulgerător, mai ales pe sub tețghea, este cazul unor cărți așteptate ani lungi și ele nu se reeditează (**Cel mai iubit dintre pămînteni**). Dar este și cazul **Istoriei...** lui Călinescu, foarte departe încă de momentul cînd o vor poseda toți cei îndrăgostiți de ea.

Afirmam într-o însemnare mai veche

Răspundere

CRED că nevoia imperioasă a scriitorului de a se așeza la masa de scris pornește de la necesitatea mai adîncă de a comunica semenilor lucruri esențiale; scrisul ca meserie asta și implică, voința unuia de a se supune permanent bîcînrîi interioare, liber consimțită, fără prea mari fericiri imediate, imediate sînt chinurile transformării faptului de viață în fapt artistic. Fericirea dacă vine, vine mai apoi, zgîrcită și întrebătoare după primul contact al cuvîntului formulat cu cel menit să-i descifreze sensurile, cititorul, el readucînd faptul artistic la multiplele ipostaze de la care a plecat faptul de viață. Între scriitor și cititor obstacolul apropierei este cartea, ea împietenește, adună și leagă, crează sentimente și trăinicii, dă credință și speranță cînd dă, cum tot ea te poate pe tine, cel ce ai născut-o, umili, îndepărta de factorul receptiv, învelindu-te în pinza uitării pînă la o nouă apariție, cînd fenomenul se pare că își cere dreptul la repetare identică.

Niciodată scriitorul n-are convingerea definitivă, în ciuda muncii de-o viață, că este pe deplin înțeles și mai ales cunoscut, nu în sensul circulației numelui la bursa valorilor de încheieri sezoniere sau definitive... Pentru un scriitor nimic nu este definitiv, starea lui definitivă în conștiința publică o dă cititorul și o consfințește cînd o face cu seriozitate criticul. Uitarea este pedeapsa cititorului, atunci cînd relația dintre scriitor și el este de complezență, ușor falsă sau bine măsluită cînd ne vindem gîndurile cum am vinde un măr știut găunos pe dinăuntru, cînd trîmăm în jocul răspunderilor, socotindu-ne pe noi mai puțin răspunzători decît pe alții. Nu, noi sîntem cei mai răspunzători, motiv pentru care cititorul se transformă atît de des în factor de justiție imediată. Cine altul are drept de justiție dacă nu el, chiar și atunci cînd înțelegerea lui, educată și ea, poate nu o dată greși? Cartea scriitorului de azi l-a readus pe cititor la o împăcare temporară cu făcătorul de cuvînte, cartea scriitorului de azi se cum-

Figură

pără și face să se vîndă pînă și cartea proastă, cartea care negotește sentimentele la scara redusă a înțelegerii actului artistic. Cit va dura această împăcare? Ea poate fi de lungă durată, setea de adevăr artistic este mare, mai mare ca oricînd, mă refer la adevărul care construiește ceva și dărimă altceva în sufletul iubitorului de gînduri, împăcarea poate însă lincezi și treptat să dispară, așa cum a mai dispărut. Să sperăm că tonusul vital al literaturii va fi menținut la cota interesului actual. Numai cartea bună o va face, cartea în care responsabilitatea scriitorului se face simțită în fiecare cuvînt.

Petre Sălcudeanu

Carte, autor, stare de spiritualitate...

CE cărți ai lua cu tine într-o posibilă „robinsonadă”? Care sînt cărțile de căpătîi? Dar autorii preferați? Iată cîteva întrebări pe care le-am auzit de-a lungul timpului, începînd cu anii copilăriei și pînă azi, toate avînd ca subiect: **Cartea**. Oare sînt îndreptățite aceste chestionare și de ce trebuie să facem selecția cărților în absența cărora ne-ar fi greu să gîndim și în special să trăim? Acceptînd jocul întrebărilor, dacă aș fi din nou chestionat aș răspunde: „Priveste! Autorii preferați se găsesc pe rafturile din stînga ale bibliotecii, începînd cu Creangă și terminînd cu Manuel Scorza”. Iar dacă aș pleca într-o „robinsonadă” aș lua cu mine toate cărțile pe care nu le-am citit din bibliotecă mea și din bibliotecile lumii. Ele îmi sînt cele mai dragi. Trăim mereu bucuria de a deschide o carte citită și intrată deja în „tezaurul personal” și parcurgem cu

aceleași emoții paragrafele subliniate, dar concomitent tragem cu ochiul spre cărțile necitite care parcă ne trag de minecă și vor să-și ocupe și ele locul cuvenit în sufletul și mintea noastră. Sîntem angajați într-o cursă în care de la început putem să ne declarăm învinși: neputința de a citi tot ce se scrie și ce se publică și, în același timp, conștiința că numărul cărților nu contează, ci valoarea lor și a autorilor. Ieșim din „tirania Cărții” și intrăm astfel sub „domnia Autorului”.

Se cunosc puține cărți care au devenit celebre și ale căror autori au fost oarecum uitați, dar știm mai mulți autori celebri chiar dacă nu cunoaștem opera lor în întregime. Cu timpul nu mai căutăm cărți, ci autori, cartea nu mai poate fi gîndită în absența autorului și imediat simțim nevoia celui alt termen al acestei triade. „Este greșit să judecăm cultura unui popor numai prin capodoperele apărute într-o epocă, ci prin starea de spiritualitate și gradul de cultură”, spunea un mare scriitor, **Carte-Autor-Stare de spiritualitate**, iată triada din care putem deduce gradul de civilizație al unei colectivități. Ajunși aici simțim totuși nevoia unui ultim element al acestui „tablou cu cărți”... o ramă care să-l încadreze. Nu este altul decît **Cititorul**, fără de care lungul drum al cărții spre public nu și-ar avea rostul. Starea de spiritualitate ar mai cuprinde și alte elemente: climat, rapoorturi tolerante etc., dar nu vrreau să ne abatem de la subiectul propus: **Cartea**, tot atît de dificil ca și acela de a vorbi despre Pămînt, Oameni sau Cosmos.

Am pe masă, în fața mea, o carte care izbutește să-mi răstoarne „demonstrația” pe care am încercat s-o fac pînă acum, sau poate tocmai excepția va izbucni să întărească regula. Privesc această „Carte a cărților” și dacă ar fi să plec într-o tardivă „robinsonadă” aș pune-o în geamantan în pofida ideii că cele mai dragi cărți sînt cele pe care nu le-am citit. Un tom impresionant nu numai prin proporții dar și prin posibilitatea pe care ți-o oferă de a te afla încă de la primele pagini în contact direct cu acei cărturari care au făurit limba, gîndirea și cultura românească. Îi vezi îi ascuți, îi înțelegi... închizi cartea și apoi o redeschizi cu impresia că nu vei reuși niciodată s-o termini. O mie și una de cărți... într-o singură carte ce nu pare fi scrisă de un singur autor, ci de toți acei anonimi rapsozi ai baladelor românești. **Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent**. Întruchipează deopotrivă: cartea, autorul și starea de spiritualitate ale unui popor...

Nicolae Jianu

Bujor Nedelcovici

Tradiții materialiste și raționaliste

„Comuniștii, pomind de la cuceririle științei, ale cunoașterii umane, sint călăzuți de o concepție științifică despre lume și societate. Ei nu pot accepta teoriile despre existența unor forțe supranaturale care au dirijat sau dirijează încă universul. Cu atât mai mult astăzi, cind științele fundamentale, precum chimia, fizica, biologia, genetica și altele, au dat noi răspunsuri problemelor cunoașterii universului și a dezvoltării, a materialității lumii. În această situație este cu atât mai de neînțeles că mai pot apărea sau mai pot prinde la unii — și, din păcate, chiar comuniști — unele concepții retrograde, mistice (...) Este deci necesar, folosind cuceririle științei, ale filozofiei materialist-dialectice și istorice, să înarmăm pe comuniști, pe oamenii muncii, desfășurind o largă activitate pentru înțelegerea științifică a originii lumii, a societății, a legilor care guvernează universul”.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Expunerea cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1-2 iunie 1982)

Dimitrie Cantemir

Petru Maior

SPECIALIZAREA cunoștințelor și autonomizarea valorilor în epoca noastră nu diminuează ci amplifică funcția integratoare și educativă a filosofiei, căci ea nu reprezintă doar o uriașă construcție arhitectonică, ci și deschidere spiralică spre înalțuri, proiecție de lumină spre zonele necunoscute, iar, înainte de toate, matricea categorială, sufletul viu, chintesența spirituală a unei culturi.

La începuturile culturii române moderne, August Treboniu Laurian, făcând un succint și dens excurs istoric spre a desprinde momente de referință în devenirea filosofiei, spunea că „Filosofia e o indigenă comună și nici un neam cultivat nu mai poate figura de aici înainte fără dinsa pe fața pământului”. Dar numai ca filosofie „zidită pe temelii cel neclădit al exo-orientului” și dintr-o deplină libertate dezvoltării științelor (*Antologia gândirii românești*, secolele XV—XIX, Partea I, Editura politică, 1967, p. 404—407).

Este un fel modern de a pune problema și înțelegem că filosofia îndeplinește un rol științific și axiologic integrator de coordonare și ierarhizare a universului valorilor. Cu condiția ca ea să nu fie înțeleasă doar ca un fapt de trăire sufletească, sau ca pură meditație singularizată și detașată de social, ci ca un principiu de organizare și ierarhizare a valorilor, a celor teoretice explicative și artistice, ca și a celor sociale, moral-normative și praxiologice. În cultura românească contemporană, un asemenea rol îndeplinește filosofia marxistă, cu rădăcinii adânci nu numai în filosofia de vocație universală — materialismul dialectic și istoric — dar și în cele mai bine tradiții ale gândirii filosofice românești.

În gândirea filosofică, ca și în alte sfere ale culturii, dar într-un chip mai pregnant, se îmbină nevoi spirituale și cognitive mai presante ale actualității cu actualitatea spre universalitate și permanentă, se realizează un echilibru între valorile perene ale tradiției și valorile noi, născute în procesul revoluționar al edificării unei noi societăți și a unei noi culturi. În ceea ce privește prima categorie de valori, să reținem faptul că filosofia românească este sensibilizată și influențată în conținutul și orientările ei majore de unele trăsături definitorii ale spiritualității românești ce s-au format istoric, în cadrul existenței milenare a poporului nostru, contribuind, la rândul ei, la dezvoltarea acestei spiritualități, care dezvăluie deopotrivă vocația prometeică de obiectivare civilizatoare și de mari disponibilități de perfecționare subiectivă, interioară, de desăvârșire morală: a) **vocația de sinteză originală** a spiritului românesc rezultând din împrejurări istorice și geo-

grafice ale existenței noastre, din însăși situarea noastră la răscrucea unor mari drumuri de cultură și civilizație; aceasta a determinat o extraordinară capacitate receptivă și de sinteză a tot ce este valoare de adevăr, de bine, de înțelepciune și frumos în alte culturi, asimilind însă totul într-o realitate spirituală nouă — de pildă, în modul în care s-au îmbinat aria bizantină, gotică și renescentistă, alcătuind o artă nouă, profund originală, sau ceea ce Athanase Joja socotea ca apolinizarea fondului dionysiac, disciplinarea și subordonarea patosului la exigențele raționale ale formei ori măsurii; b) **capacitatea de universalizare a valorilor folclorice, de simbolizare a personajelor istorice, legendelor și miturilor din cuprinsul culturii populare**: poporul român și-a dovedit uimitorul sa vitalitate spirituală în ciuda cruntelor oprămiri sociale și naționale, prin crearea unei culturi populare ce cuprinde un inepuizabil izvor de valori morale și este totodată de o elegantă tinută artistică; c) **patriotismul** — în raport cu ethosul spiritual al poporului român — este acea flacără lăuntrică a gândului, a sensibilității și acțiunii care a transformat un spațiu fizic neutral, un cadru natural de viață într-o entitate complexă de etnopsihologie și sociologie, factor activ al unei civilizații dinamice, al unei geografii spirituale înfloritoare. Patriotismul este deopotrivă sentiment de dăinuire și propulsare în istorie, rațiune organizatoare și civilizatoare, conștiință patriotică — **conștiință multilaterală de sine**; d) **umanismul** ca mișcare culturală de tip renescentist și ca atribut de mare rezonanță al unui mod de a gândi și simți valorile culturale, — ca omenie — stare de spirit, de largă și generoasă disponibilitate sufletească pentru om, pentru ceea ce este în ordinea spiritului și a valorilor; e) **raționalismul și primatul valorilor laice** ca tendință de emancipare de dogmele închistate ale teologiei, ca proces de laicizare a culturii, solidă cu radicalizarea socială a spiritualității românești în epoca modernă, cu maturizarea conștiinței naționale, cu modernizarea și democratizarea organismelor politice, cu un nivel modern de elaborare intelectuală și măiestrie artistică.

Această din urmă trăsătură a ethosului românesc, care, firește, nu-i epuizează bogăția de conținut, vizează cu precădere o direcție și un stil de gândire. Să observăm însă unele particularități ale acestui stil.

În primul rând, **raționalismul** nu are deloc uscăciunea de spirit și rigiditatea prin care se manifestă în alte orizonturi de cultură, ci este o atitudine intelectuală afectivă ce se asociază cu **umanismul**, lai-

cismul și echilibrul valorilor. Împotriva exceselor de orice fel, împotriva dogmatismelor și exclusivismului.

În al doilea rând, tradițiile de gândire materialist-ateiste nu se limitează la acei gânditori care se reclamă deschis de la o concepție materialistă, în sensul unor sisteme filosofice materialist-metafizice. Ateismul este o treaptă superioară a culturii laice, un nivel de maturizare a acestuia pregătit de întregul proces de laicizare a culturii. Astfel, încă din perioada **umanismului românesc** de tip renescentist cu toate particularitățile lui — umaniști ca Ioan Honterus și Ioan Sommerus au luat atitudine curajoasă împotriva concepțiilor religioase creaționiste, au denunțat asuprirea și corupția „Sfinței superstitii” (cum numea Sommerus Biserica catolică). Chiar o lucrare de referință pentru umanismul renescentist dar având la bază drept cadru ideologic filosofia creștină, **Învățăturile lui Neagoe Basarab** către fiul său Theodosie, exprima o viziune umanistă (cf. Zoe Dumitrescu Bușulenga, **Valori și echivalente umaniste**, Editura Eminescu, 1973), echilibrată asupra lumii, proclamă excelența omului ca stăpîn al naturii, justiția și omenia ca valori laice, ceea ce probează că **Învățăturile**, „imens testament ideologic și pedagogic (...) își are sursele primordiale în experiența de viață personală a unui individ și în experiența lui socială, prin care stabilește legătura cu experiența colectivă, pluriseculară a poporului său”. (Dan Zamfirescu, în **Învățăturile lui Neagoe Basarab** către fiul său Theodosie, București, Ed. Minerva, 1979, p. 27).

Primul cârturar român de talie europeană, Dimitrie Cantemir, care simbolizează maturizarea umanismului românesc, emanciparea culturii române de cătușele ortodoxismului medieval, ridicind umanismul la rangul unui principiu de cunoaștere și valorizare culturală, depășește în multe privințe dogmele creștine și tezele mistice despre cunoaștere prin revelația divină; el afirmă o tendință raționalistă spre liberă cugetare (de pildă, în **Micul compendiu de logică**) sau ideea că noblețea omului rezidă în rațiune, în finalitatea conștiință a actelor sale. Elogiul **idealului uman de universalitate, de humanitas**, elogiul omului stăpîn pe destinul său („nu rob, ci stăpîn lumii te-am lăsat pentru asta tu pe dînsa, nu ea pe tine stăpînește” — spunea el în **Divanul...**) amintește celebra apologie umanistă a lui Pico della Mirandola.

PĂTRUNDEREA spiritului raționalist-laic în cultura românească s-a accentuat, devenind un proces cuprinzător de laicizare a culturii, în epoca modernă; tendința de emancipare a gândirii de dogmele închistate ale teologiei și afirmarea gândirii raționale se dezvoltă și atinge o treaptă superioară odată cu mișcarea raționalist-iluministă din secolul XVIII și începutul secolului XIX. În această etapă, a statorniciei o cultură laică nu înseamnă doar o polemizare cu ideologia religioasă sau cu unele laturi ale acesteia, ci, într-o și mai mare măsură, a crea sau a înlesni crearea unui mediu înaintat de cultură pentru întregul popor, clădit pe tradițiile cele mai valoroase ale culturii naționale, inspirat de cele mai noi eforturi de cercetare a adevărului în toate domeniile cunoașterii. **Umanismul iluminist** reprezintă un progres în raport cu formele anterioare de umanism — îndeosebi cel renescentist — printr-o optică nouă asupra unora din vechile mituri și legende, dar mai ales prin depășirea **abordării mitologice** a problemelor omului, asociată în Renaștere cu un soi de aristocratism spiritual, prin **raționalism spiritual, naturalism științific și realism politic**, contribuind astfel la maturizarea luptei pentru **emanciparea politică a comunităților umane**.

Pe lângă ideile de bază menite să con-

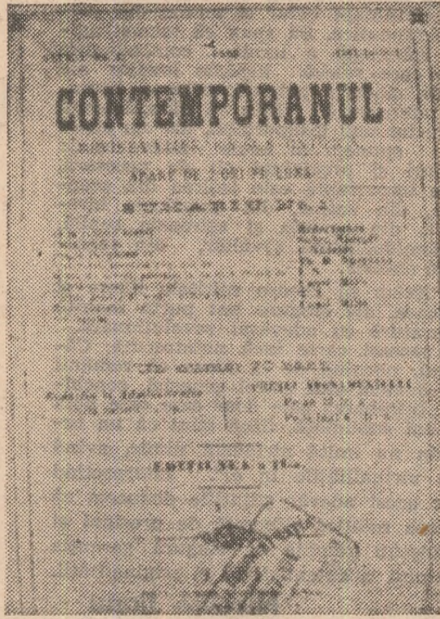
tribue la trezirea conștiinței naționale, denunțarea misticismului, a obscurantismului și scepticismului, încrederea nestrămutată în forța cognitivă a rațiunii, în valoarea educativă a cunoștințelor științifice duc la intensificarea procesului de laicizare a culturii, de respingere a oricărei explicări a fenomenelor naturale sau socio-culturale prin supranatural. Este cunoscută polemica contra misticismului și superstițiilor a lui Gh. Șincai din **Învățătura firească spre surparea superstițiilor norodului**, prelucrare a unei lucrări de fizică a fizicianului german Hellmuth și adaptarea ei, în spirit iluminist, în scopuri de culturalizare și de luptă antireligioasă. Sau traducerea și adaptarea de către S. Micu a unui manual al lui Baumeister, un discipol al lui Wolff, — **Învățătura metafizică**, prilej de a exprima unele idei progresiste și raționaliste despre sursele filosofiei, despre ontologie, „împărăteasa tuturor științelor”, de a exprima concluzii umaniste cu privire la lupta poporului pentru libertate și drepturi naționale, militind de pe poziții de gândire materialistă, pentru progresul gândirii și emanciparea sa de sub tutela teologiei (Samuil Micu, **Scrieri filosofice**, studiu introductiv și ediție critică de Pompiliu Teodor și Dumitru Ghise, Editura științifică, 1960).

Conștiința culturală de sine iluministă nu este încă ateistă dar, prin multe idei, de pildă prin cea a perfectibilității umane, ea pregătește terenul unei emancipări mai radicale de cătușele înstrăinării religioase. Lucian Blaga a sesizat cu pătrundere **spiritul laic raționalist** al acestui moment istoric, printr-o astfel de caracterizare plină de miez: „Dacă în secolul al XVII-lea, în apogeul de articularități rigide ale feudalismului, viața și spiritul european prezintă conținuturi și se înfățișează sub forme în dosul cărora descoperim totdeauna și credința într-o revelație divină, pe la sfîrșitul secolului apar sporadic noi orientări. Omul nu-și mai consideră viața ca o pregătire plină de suferințe în vederea unei «fericiri de dincolo», omul începe a vedea rostul vieții aici, pe pămînt, el prinde a visa o ordine nouă, clădită pe legi ale naturii, pe dreptul la o viață individuală, pe exercitiul rațiunii, pe cercetarea lucidă. Evident, omul va sconta pe bucuria și plăcerile ce i le pot oferi bunurile acestor lumi, concretă și materială oricum. Fiinta umană este imaginată de acum ca fiind ocrotitoare de natură, ca de o mămă binevoitoare. Natura e considerată ca avînd legile ei, ce reglementează toate fenomenele în mersul cărora nici o putere nu intervine spre a le tulbura în chip arbitrar”. (*Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, Buc., Editura științifică, 1966, p. 30). Valorile laice ale iluminismului românesc sînt subordonate unor teluri sociale, naționale și patriotice, politice și cultural-pedagogice, ce vor fi reluate și continuate în primele decenii ale secolului următor de acel pionier al activității de apostolat în domeniul învățămîntului, cercetării, educației și culturalizării maselor ce au creat premisele unor mari transformări revoluționare de ordin național și social.

Radicalizarea socială a spiritualității românești s-a produs mai întîi sub impulsul revoluției de la 1848 și apoi al marilor bătălii sociale și naționale pentru unire și independență. În planul gândirii, radicalizarea culturii se manifestă în două direcții: a) maturizarea reflecțiilor sociale, crearea premiselor pentru constituirea sociologiei; b) orientarea ideologică a gândirii filosofice spre forme mai apropiate de materialism și cuprinzînd îndeosebi problemele fundamentale ale omului de ordin moral și social, pe un fond încă iluminist în primele decenii și într-o ex-

C. Dobrogeanu-Gherea

„Contemporanul” (nr. 1, Iulie 1881)

în gândirea românească

Gheorghe Șincai

Timotei Cipariu

George Bariț

Titu Maiorescu

presie eclectică; este vorba de E. Murgu care schitează o teorie a rațiunii; Paul Vasici, T. Cipariu, A.T. Laurian, A. Pumnul (de la care a rămas fragmentul intitulat *Filosofia peste tot* — unde filosofia e definită ca disciplina care studiază legile rațiunii iar obiectul acestora e materia, adică datele existenței reale, „exterioare sau interioare, pe care mai întâi subiectul la sesizează și apoi le organizează într-un sistem coerent” — *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania*, de George Em. Marica, Iosif Hajos, Călina Mare, Constantin Rusu), și îndeosebi C. Barițiu și Simion Bărnuțiu. Cel dintâi a fost preocupat, pe lângă chestiuni culturale, istorice, lingvistice etc., și de denunțarea superstițiilor, a credințelor desarte care pătrund doar acolo unde lipsește „minte judecătorească”. „Superstițiosul — scrie el — este un om foarte ticălos”, socotind că nu este treaba lui a cerceta, a cugeta, a lua aminte la firescul curs al lucrurilor. „Superstițiosul este neputincios mai presus de toată închuirea... Despre stricăciunea superstiției toți înțelepții sînt într-un glas. Pentru toți, vorbească aici marele și nemuritorul Goethe. „Eu”, zicea el, „urasc superstiția ca un ce, care este cel mai stricăcios din toate cite pot veni asupra oamenilor”.” (Paul Cornea, Mihai Zamfir, *Gîndirea românească în epoca pașoptistă*, 1969, p. 238—239). G. Bariț nu neagă religia în general, creștinismul, dar imaginea sa este aceea a unui „creștinism spiritualizat” care nu se poate opune cultivării și liberului cugetări. Este impresionantă mai ales prețuirea adevărului la Bariț: „Cine a descoperit un adevăr, acela a făcut mai mult decît ar fi întemeiat o împărăție pămîntească... De atotputernicia adevărului tremură cel mai trufaș și însetat de sînge tigru.”

Cel mai profund filosof al acestei generații și cel mai aproape de materialism și ateism, a fost Simion Bărnuțiu, influențat de latura materialistă a filosofiei kantiene, convins de existența unor legi care guvernează apariția și desfășurarea evenimentelor naturale. În *Metafizică* el susține ideea materialiste: ceea ce se întîmplă în natură își are cauza în natură, există o relație organică materie-miscare, corp-suflet (fenomene psihice), unitatea ființei umane. El respinge tezele idealiste despre originea divină și nemurirea sufletelor, precum și psihologia metafizică întemeiată pe asemenea teze. Elementele materialiste și realiste găsim în concepția sa desore om (antropologie), în teoria cunoașterii și chiar în estetică.

UN MOMENT esențial, de importanță decisivă în maturizarea ideologică, artistică, lingvistică, a culturii române îl constituie perioada acelor mișcări literar-culturale care au polarizat, pe planul luptei de idei, tot ce a dat mai de preț cultura românească în perioada sa clasică de multifloră înflorire — *Junimismul*, cu revista „Convorbiri literare” și mișcarea socialistă din jurul revistei „Contemporanul”. De ideologia junimistă maioreșciană a formelor fără fond și de filosofia culturii pe care o implică — analizată cu pătrundere, între alții, de Z. Ornea (*Junimea și Junimismul*) și de Simion Ghiță — m-am ocupat în altă parte. Aici interesează valorile materialiste și ateiste din filosofia lui Maiorescu și mi se pare semnificativ faptul că cei mai reprezentativi gânditori ai epocii, exprimînd direcții și posturi înaintate ale culturii românești, în ciuda unor mari și adesea ireconciliabile divergențe ideologice, se întîlesc totuși pe o platformă de gîndire caracterizată prin prețuirea rațiunii, a cunoașterii științifice și a spiritului critic antiobscurantist și antireligios. Este vorba de Maiorescu și Gherea.

Cea dintîi analiză profundă și amplă, cuprinzătoare și echilibrată a filosofiei lui Titu Maiorescu o găsim în lucrarea lui Simion Ghiță, *Titu Maiorescu — Filosof și teoretician al culturii* (Editura științifică, 1974). Încă din tinerețe aflat sub influența precumpănitoare a lui Feuerbach și

mai puțin a lui Herbart — cel puțin în probleme fundamentale de explicare a lumii și a locului omului în lume, cum demonstrează cu pătrundere cercetătorul român —, Maiorescu a denunțat concepțiile filosofice și religioase despre existența lui Dumnezeu și nemurirea sufletului. Dealtfel, așa cum o arată *Insemnările zilnice*, convingerile sale ateiste s-au format înainte de a cunoaște filosofii lui Feuerbach și Herbart. Astfel, la atitudine împotriva lui Voltaire care, în *Dictionarul filosofic*, îi considera pe credincioși superiori din punct de vedere moral atelor și admitea „stupida dovadă a existenței lui Dumnezeu din faptul existenței tuturor religiilor”. Nu e surprinzător deci faptul că în *Einiges philosophische* se simte atras de Feuerbach și se apropie deasemenea de Herbart, dar într-un unghi de vedere ateist, analizînd și combătînd cu argumente științifice și materialiste (deși nu se considera pe sine un filosof materialist) așa-zisele argumente ontologice, cosmologice etc. aduse în favoarea existenței lui Dumnezeu. „Nicăieri nu găsim — spunea el — nici măcar o urmă realmente dată a vreunei ființe infinite, spațiale, așa cum este conceput Dumnezeu în accepția curentă”; dimpotrivă, se încearcă a explica „ceva incompreensibil prin ceva și mai incompreensibil”, deoarece postulînd un Dumnezeu drept cauză primă, „rămîne de neînțeles cum acesta a creat ceva din nimic.” Ideea de Dumnezeu s-a format, după Maiorescu, (sub influența lui Feuerbach) prin absolutizare și proiectare în afara omului a unor însușiri și năzuințe omenești — bunătate, putere, înțelepciune. Această atitudine critică intransigentă a luat față de concepția religioasă despre esența spirituală nemuritoare a sufletului omenes. Ceea ce-l îndreptățește pe Simion Ghiță să aprecieze că „aceste idei ale lui Maiorescu susținute în 1860 sînt primele manifestări ateiste în cultura română” (op. cit., p. 73), comentînd apoi astfel poziția mentorului Junimii: „O personalitate spirituală cu însușiri supraumane, care să depășească umanul, nici nu ne putem imagina [...]”. Pentru că atunci cînd gîndim divinul, nu putem gîndi ceva supraomenesc, urmează că divinul este ceva omenesc, iar divinitatea este omenirea”. Continuînd pînă la capăt acest proces de umanizare a sacralului, Maiorescu conchide că învățătura desore Dumnezeu — *teologia* — este în fond o învățătură desore om — o *antropologie*.

Maiorescu a criticat deasemenea concepția religioasă despre crearea lumii prin intervenția unor forțe supranaturale. Postulatele sale în această problemă reprezintă o interpretare materialistă a cuvintelor lui Hegel: „Tot ce e real este și rațional”, în sensul că există ordine necesar, o raționalitate a lumii ce poate fi cunoscută. Ateismul „de esență feuerbachiană” al concepției lui Maiorescu constă deci în respingerea dogmelor de bază ale religiei, în afirmarea opoziției de neconciliabil între religie și știință. Nici influența de mai tirziu a lui Hegel, nici cea kantiană din *Critica rațiunii pure* nu i-au anulat convingerile ateiste, deoarece acestea se datorau nu numai unor influențe filosofice diverse, cit conștiinței științifice a timpului său, și tocmai de aceea Kant l-a impresionat pozitiv nu prin latura idealistă a filosofiei sale, ci prin spiritul științific și raționalismul său. El reține, de pildă, din antinomile kantiene numai aspectul negării lui Dumnezeu, nu și teza opusă pentru că „invocarea cauzelor supranaturale este în totală contradicție cu rațiunea și știința” (p. 83). Maiorescu era mereu preocupat de a nu intra în conflict cu știința. „Filosofia kantiană reprezintă pentru gînditorul român, — scrie Simion Ghiță — emanciparea totală a filosofiei de teologie și afirma dreptul ei la existență autonomă. Ea a stabilit totodată un nou raport al filosofiei cu știința, căreia, prin retragerea metafizicii în lumea noumenală, i-a deschis larg drumul spre întreg domeniul lumii fenomenale... Maiorescu s-a apropiat însă, chiar în această perioadă, mai mult de

materialism decît Kant. Această apropiere a fost făcută sub influența științei, după cum, tot datorită acestei influențe, Maiorescu n-a acceptat niciodată unele teze kantiene” (op. cit., p. 83—84).

Cunoscînd aceste idei ale lui Maiorescu nu ne poate surprinde faptul că printre junimiști s-a numărat și cel dintîi mare filosof materialist român Vasile Conta, care a publicat în „Convorbiri literare” o parte însemnată a operei sale și ale cărei lucrări alcătuiesc primul sistem filosofic românesc, chiar dacă nu întrutotul desăvîrșit. La el, unitatea dintre materialism și ateism este clar și deschis exprimată. E preocupat intens de problema materialității, a unității, infinității și multiplicității lumii, plecînd de la ideea că lumea este materială și nimic altceva nu există decît materie, universul material e guvernat de legi și aflat într-o continuă metamorfoză. Unitatea indisolubilă materie-miscare, teza că izvorul mișcării se află în materia însăși, legătura reciprocă și condiționarea tuturor mișcărilor, cum rezultă din datele științelor experimentale, rolul luptei forțelor contrarii și al echilibrului, cele două legi generale ale mișcării și transformării materiei — *legea undulațiunii universale* și *legea asimilației* —, explicarea naturii fenomenelor psihice prin principii de bază ale materialismului și prin datele științelor biologice, fără a cădea în materialism vulgar („Sufletul nu este o secrețiune — scria el, ci o funcțiune, și tocmai pentru aceea el este nematerial”), încercarea de a da o explicație, nu numai principalelor procese psihice, dar și „conștiinței despre sine” — toate aceste idei întregesc tabloul concepției sale consecvent materialiste din care decurge organic critica religiei și ateismul ce și-au găsit expresie în întreaga sa operă dar mai ales în *Introducerea în metafizică*. Conta analizează evoluția concepțiilor religioase și leagă „existența reprezentărilor religioase de un anumit nivel de cunoaștere. Religia nu este o formă de conștiință sau de cultură spirituală, ci un sentiment pe care el îl asociază cu (și-l derivă din) sentimentul de teamă în fața necunoscutului ce apare încă la animale. Evoluția formelor de organizare socială duce însă și la evoluția credinței, precum și a reprezentărilor oamenilor despre suflet, a credinței în supranatural ce vine în contradicție cu dezvoltarea științei. Nicolae Gogoneață, cel mai de seamă exeget al operei lui Conta, scria: „Un merit al său îl constituie și încercările întreprinse spre a da explicații științifice unor credințe primitive, unor superstiții păstrate pînă în ziua de astăzi la unii oameni. Lipsa de cunoștințe, asociată cu teama de necunoscut, stau, după Conta, la baza superstițiilor. [...] Ateismul promovat de Conta, critica documentată pe care a făcut-o religiei — în care a utilizat mai ales datele sociologiei, etnografiei și istoriei gîndirii —, afirmațiile sale hotărîte cu privire la opoziția dintre știință și religie, cu privire la inevitabilitatea dispariției religiei și a victoriei materialismului, au jucat un rol important în confruntările de idei din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, contribuind la eliberarea spiritelor de prejudecățile religioase și la crearea unui climat favorabil dezvoltării științei și materialismului.” (*Istoria filosofiei românești*, I, p. 462—463).

MISCAREA cultural-literară de la „Contemporanul” marchează momentul ideologic revoluționar al descoperirii și integrării marxismului în cultura română modernă. Am spus descoperire și integrare și nu pătrundere, deoarece socot că în țara noastră, ca în orice altă cultură națională modernă, ca în orice societate ajunsă la un nivel superior de maturizare și modernizare a structurilor sale socio-economice, marxismul nu s-a ivit pur și simplu ca o pătrundere din afară, oarecum ca un corp străin, cum au susținut și mai susțin încă adversarii săi, ci a avut rădăcini naționale, a

constituit rezultatul, concluzia firească a maturizării forțelor cognitive și creatoare interne. Primele cercuri socialiste adoptaseră o filosofie materialistă, o atitudine critică, manifest ateistă față de religie. Reprezentanții lor nu cunoșteau încă marxismul dar, prin activitatea lor, îl anticipau.

Cel care devine promotorul direct și primul exponent strălucit al filosofiei marxiste românești e C. Dobrogeanu-Gherea, spiritus rector al revistei „Contemporanul”, interpret marxist original, deși nu lipsit de contradicții, al realităților sociale românești, primul creator al unei sociologii literare și al unei estetici de orientare marxistă. Era cea mai bună, mai eficientă cale de a demonstra valoarea teoretică explicativă și metodologică a marxismului. Și astfel lupta împotriva concepțiilor idealiste și teologice desore om și istorie, desore societate și cultură dobîndește temeuri noi și puteri noi ce atestă în chip neîndoielnic superioritatea concepției materialiste a istoriei.

Sînt cunoscute și au fost analizate în multe lucrări de referință ideile lui Gherea ce au în vedere primul program al socialiștilor români, condițiile și factorii progresului, ideea socialismului în țările înapoiate, corelată cu problema formelor fără fond dar altfel rezolvată, necesitatea și posibilitatea socialismului în România și problema agrară etc., ca să nu mai vorbim de condiția socială și estetică a artei.

Din punct de vedere al temei pe care o urmărim aici, important este să subliniem apariția unei noi metode de gîndire pe care Ioan Nădejde a știut s-o aplice, în paginile „Contemporanului”, în modul de a trata probleme mai generale de filosofie și cunoaștere științifică. Felul cum înțelege el infinitatea și indestructibilitatea materiei, opoziția radicală dintre explicarea științifică și cea religioasă a lumii, raportul dintre materie și voința liberă, compatibilitatea dintre materialism și principii morale, vădesc trecerea de la vechiul materialism la materialismul dialectic și istoric. Atît în *Ce știm despre lume*, cit și în alte articole din „Contemporanul” (de. ex. *Este sau nu Dumnezeu?*) ateismul este clar definit. Prin modul în care combate argumentele în favoarea existenței lui Dumnezeu (cosmologic, teleologic etc.), prin sublinierea ideii că „morala poate fi întemeiată pe baze cu totul științifice”, și de aici superioritatea moralei ateiste, și îndeosebi prin modul în care concepe propaganda antireligioasă — nu prin violențe și înjurături care compromit grav emanciparea conștiinței unor oameni ce cred încă în religie, ci prin explicări științifice, prin argumente convingătoare —, I. Nădejde se dovedește a fi actual. Așa cum scrie Radu Pantazi, „contribuția lui Ioan Nădejde în istoria filosofiei românești se înscrie în direcția promovării cu vigoare, în ultimele două decenii ale secolului trecut, a materialismului, a criticii religiei și propagării ateismului, în direcția sublinierii valorii filosofice a marxismului” (Cf. *Istoria filosofiei românești*, I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972, p. 609).

ESTE un adevăr incontestabil că maturitatea ideologică a culturii și revoluția de gîndire pe care o aduce marxismul ca materialism și ateism consecvent, devine posibilă prin modernizarea structurilor de bază ale societății românești dar și prin acea revoluție (salt calitativ) ce se produce în cultura românească, în momentele de culminație pe care le-a reprezentat pleiada de aur a marilor săi clasici, o vitalizare și intensificare fără precedent a puterilor sale zămislitoare de valori menite să ne proiecteze în universalitate, să pună în lumină și să transfigureze fondul cel mai adînc al gîndirii și simțirii noastre, dorința cea mai arzătoare de a fi noi înșine și de a da întreaga măsură a creativității poporului.

Al. Tănase

Teatru

Teatrele populare și muncitorești

PREOCUPAREA pentru accesibilitatea spectacolului teatral, capabilă să-i asigure penetrația în rîndul unor mase cît mai largi de spectatori, căutarea unor modalități proprii, organice, de atragere a acestor spectatori spre teatru, nu pe calea concesiilor reperoriului comercial și eteroclit, ci pe calea unui adevărat teatru popular, bazat în primul rînd pe un repertoriu național de valoare, dar neînchisat, ci deschis capodoperelor literaturii dramatice universale și modernității mijloacelor sale de expresie, caracterizează nu doar și nu numai cristalizarea conceptului românesc de teatralitate al ultimelor decenii, ci jalonează însăși dezvoltarea gândirii noastre teatrale, încă de la începuturile ei. La fel de veche este de altfel și preocuparea pentru ceea ce ne-am obișnuit a numi astăzi **eficiența educativă** a spectacolului teatral. Nu cerea oare Eminescu, încă de la 1870, „un repertoriu național român, care nu numai să placă, ci să și folosească, ba încă înainte de toate să folosească”?

Mai aproape de zilele noastre, preocupările exprese ale lui Victor Ion Popa și Ion Sava pentru **teatrul sătesc, teatrul muncitoresc, teatrul popular, conservatoare muncitorești** creează și întrețin o zonă de puternic interes pentru difuziunea fenomenului teatral în rîndul maselor, cît și pentru posibilitatea practicării lui diferențiale de către aceste mase.

Impetuoasa dezvoltare a mișcării teatrale românești contemporane, din anii construcției socialismului, dispunînd de o concepție ideologică unică, revoluționară, concepția clasei muncitoare și a Partidului Comunist Român, de o politică și de o strategie culturală complexă și integratoare, urmărind statornic și neabătut țelul educației socialiste a maselor de oameni ai muncii, implică astăzi, deopotrivă, munca și dăruirea artistului profesionist și a artistului amator, uniți de aceeași nobilă credință în puterea artei de a modela conștiințele, de aceeași pasiune cu care înțeleg să slujească arta, spre binele țării, spre desăvîrșirea profilului moral, patriotic, al constructorilor ei de azi.

În mod obiectiv teatrul de amatori nu se poate dezvolta de la sine, ci numai printr-o strînsă colaborare cu teatrul profesionist, după cum acesta, la rîndul său, nu-și poate decît largi contactele cu publicul, în urma colaborării cu amatorii. Constituirea acestui original și organic sistem de circulație în dublu sens, sistem ale cărui entități se pot îmbogăți reciproc și se pot pune reciproc mai bine în valoare, asigură mișcării teatrale românești largirea și diversificarea continuă a ariei sale de acțiune culturală, preocupată de propria-i substanțialitate specifică. Să nu se creadă însă că **treptele** amatorismului artistic ar fi puțin numeroase, să nu se creadă că marea număr de formații teatrale de amatori — a căror apariție a fost

stimulată hotărîtor de Festivalul național „Cîntarea României” — sînt sau ar putea fi vreodată uniforme ca valoare.

Pentru teatrele populare și muncitorești, ca de altfel și pentru celelalte genuri de formații de amatori, Festivalul național „Cîntarea României” a însemnat oferirea celui mai propice cadru de stimulare a energiilor creatoare, a talentelor artistice din rîndul tuturor categoriilor de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate; numărul teatrelor populare și muncitorești (unele în limba maghiară și germană, sau cu secții maghiare și germane) s-a dublat pe parcursul celor trei ediții de pînă acum ale festivalului, ajungînd în prezent la peste 80 de colective. Sînt teatre populare și muncitorești care activează pe marile platforme industriale ale țării, pe marile șantiere de construcții, în întreprinderile miniere, în case de cultură și cluburi muncitorești, în stațiunile climatice și de odihnă, în consiliile unice agro-industriale de stat și cooperatiste. Aparținînd în general sindicatelor și asociațiilor culturale, teatrele populare și muncitorești sînt colective care, potrivit statutului lor, au o activitate ce se desfășoară pe baza stagiunilor permanente, organizate la sediu și în deplasare, cu număr de premiere și de reluări, cu planuri și programe repertoriale anuale și de perspectivă, implicînd în realizarea lor colaborarea cu instituții teatrale profesioniste, capabile să le asigure un sprijin divers și nu în ultimul rînd material, cît și îndrumarea directă, în munca de edificare a spectacolelor, de către regizori și artiști profesioniști, capabili să le gireze calitatea reprezentărilor. Nu o dată, teatrele populare și muncitorești au întreprins schimburi de spectacole și turnee artistice peste hotare, reprezentîndu-ne cu succes la festivalurile de profil ale teatrului de amatori din străinătate.

ACTIVITATEA teatrelor populare și muncitorești se desfășoară însă cu precădere în rîndul colectivelor de oameni ai muncii din care ele fac parte, iar repertoriul lor este menit să răspundă în primul rînd cerințelor educative specifice acestor colectivități, bineînțeles, ținînd seama și de posibilitățile interpretelor. De la caz la caz, nu sînt ocolite piesele lui Caragiale, dar nici dramatizările după Creangă, se joacă mult Victor Ion Popa, Tudor Mușatescu și Mircea Ștefănescu, dar se joacă și piesele lui Alecsandri și Davila, cele ale lui Mihail Sorbul, Alexandru Kirîțescu și Mihail Sebastian. În primul rînd, și la loc de cinste, se află însă numele unora dintre cei mai importanți dramaturgi români contemporani, cu unele dintre piesele lor cele mai reprezentative. Sînt astfel jucate comedii de Aurel Baranga, Teodor Mazilu, Paul Everac, Ion Băieșu, Tudor Popescu, fiind totodată din ce în ce mai jucate piese cu

un grad sporit de dificultate, din dramaturgia de substanță filosofică a lui Horia Lovinescu, D.R. Popescu și Marin Sorescu. De o largă audiență continuă să se bucure și piesele într-un act sau în mai multe acte ale unor dramaturgi ca Dan Tărbilă, Virgil Stoescu, Ion D. Șerban, Gheorghe Vlad, George Genoiu, un interes special înregistrîndu-se în ultimele stagioni și pentru piesele unor autori mai noi, ca Adrian Dohotaru, Radu F. Alexandru, Mihai Ispirescu.

Nevoia ancorării tot mai puternice a repertoriului teatrelor populare și muncitorești în actualitatea problemelor de producție, în dezbaterile problemelor de etică și echitate comunistă, în viața socială, în cea personală și familială, cît și existența unei producții dramatice considerabile, nu numai dedicate acestor arii tematice ci și legate nemijlocit de unele locuri de muncă, producție datorată creatorilor neprofesioniști, au condus la o apreciabilă sporire a ponderii creatorilor amatori în repertoriul acestor teatre, urmată deseori de o creștere corespunzătoare a interesului spectatorilor pentru ceea ce se dovedea în stare a-l face să se simtă direct implicați. Repertoriul teatrelor populare și muncitorești a cunoscut și pe această cale o tot mai puternică diversificare, alături de factura „clasică” a unor piese și a unor montări, jucîndu-se cu succes teatrul politic, teatrul-document și de anchetă socială, noi modalități dramatice și forme spectaculare combinate, militante, mobilizatoare, revoluționare. Desigur, mai sînt din păcate și unele formații dominate de apatie, în care lucrurile se mișcă greoi și anevoios, premierele se lasă prea îndelung așteptate, iar repertoriul are un caracter mult prea general, fără să existe o preocupare corespunzătoare pentru cerințele specifice ale spectatorului, pentru posibilitățile reale care există pen-

tru sporirea eficienței educative a actului artistic.

Cele mai bune rezultate ale teatrelor populare și muncitorești, premiile și distincțiile obținute în Festivalul național „Cîntarea României” și, mai ales, prestigiul de care se bucură ele astăzi în locurile unde activează, satisfacția aplauzelor unui public care s-a dovedit de fiecare dată receptiv, cînd i-au fost oferite subiecte de dezbateri care-l interesau, au fost obținute printr-o strînsă colaborare cu profesioniștii, A.T.M.-ul dovedindu-se și din acest punct de vedere deosebit de activ, inventiv și receptiv, în facilitarea și organizarea unor tot mai variate forme de colaborare, în elaborarea unor acțiuni comune, de interes metodologic, în sprijinirea directă a unor formații. Este necesară însă perfecționarea continuă a acestor forme și modalități de colaborare, e necesară și posibilă o sprijinire mult mai substanțială a teatrelor populare și muncitorești din țară, în special a celor din județele fără teatre profesioniste, din partea instituțiilor teatrale profesioniste din județele limitrofe, după cum este nevoie de o îndrumare mai aplicată și de un control mult mai riguros al întregii lor activități, în special din partea forurilor culturale județene. Este nevoie ca spiritul rutinier, pasivitatea și nepriceperea să lase locul competenței și spiritului de inițiativă. Este nevoie ca pasivitatea, acolo unde se mai manifestă, să-i ia locul un spirit cu adevărat revoluționar, îmbinînd o înaltă competență profesională cu un acut sentiment al responsabilității comuniste pentru tot ceea ce poate contribui la edificarea unei lumi și a unui om nou.

Teatrele populare și muncitorești pot și trebuie să facă din actul artistic un act de angajare patriotică, revoluționară.

Victor Parhon

TEATRUL DIN PITEȘTI:

„Măsură pentru măsură”

DESPRE această comedie amară, scrisă de Shakespeare în 1604, după Hamlet și înainte de Macbeth și Regele Lear, neunitară stilistic, cu carente de construcție dramatică, Peter Brook declara: „Puneți în scenă **Măsură pentru măsură** la modul drăguț, agreabil, și nu-i veți storce nici o semnificație, ea cere o brutalitate convingătoare”. Cu zece ani în urmă, regizorul Dinu Cernescu făcea acestui text o lectură scenică de referință în spectacologia românească; parametrii cu care opera era politică, consecințele abuzului de putere în evoluția morală a individului.

Doi tineri realizatori, regizorul Mihail Lungeanu și scenograful Dragoș Georgescu, împreună cu trupa Teatrului din Pitești, restructurînd sensuri și modificînd accente din text în spectacol, încearcă să amplifice dimensiunea socială și etică a conflictului operei lui Shakespeare. Reprezentarea urmărește reverberațiile într-o conștiință lucidă și justă, la un mecanism social și politic corupt ce exclude orice posibilitate de raportare la un sistem de valori. Prevalîndu-se de sugestia lui Shakespeare, care localizează acțiunea piesei la Viena, regizorul o situează în epoca lui Franz Iosif și a valsului lui Strauss. În aceste coordonate spațio-temporale, Angelo (Sorin Zavulovici) nu mai este un ipocrit și un autocrat care merge înălțat pe coturnii puterii, Filiform, cu ochelari, cu o disimulată siguranță rece, de fapt cu o privire cercetătoare care îl trădează vulnerabilitatea și nesiguranța în scurta sa legătură cu puterea, el se concentrează în jurul unei dileme obsesive. „Ticălos cel care lovește cînd chiar el păcătuiește”, Isabela (Angela Radoslavescu) nu este o novice leșită din mănăstire, năvălă și candidă, puritatea ei nu este angelică ci gravă. Cei doi sînt intelectualii nu în sens de categorie socială ci de oameni care problematizează și gîndesc, frîmțindu-și de consecințele actelor lor, de sensul existenței.

În cadrul scenografic imaginat de Dragoș Georgescu cu o funcționalitate multiplă, problematica socială și politică devine treptat una a conștiinței de sine. Scena goală cu pereții metalici, dominată în fundal de un eșafodaj alb, de care atîrnă o spînzurătoare, sugerează vîdul clipel în care defilează istoria, devenită pentru moment teren al alienării și al însingurării ființei. Micșorat de o cortină metalică, în timpul monologelor lui Angelo, el devine imaginea infernului care este eul personajului, față în față cu brutalitatea puterii. Încărcat cu cîteva elemente de recuzită, scaune somptuoase, sfesnice, fotolii stil, modelat de lumină, spațiul se metamorfozează, sugerînd, pe rînd, strălucirea înșelătoare a saloanelor, atmosfera înghețată a sălii de consiliu sau a temniței.

Spectacolul debutează cu un bal în care o mulțime senzuală și licențioasă, plictisită și superficială, petrece. Peste ea tronează Ducele (Ion Roxin), strălu-

ctor, cinic, cu farmec, care din capriciu, dar și muscat de invidie, dorind să-și înălțare rivalul, hotărăște să cedeze puterea pentru o scurtă perioadă lui Angelo, vărul său. Urmărindu-l îndeaproape, deghizat în călugăr, spionîndu-l, folosîndu-i trecutul tulbur și slăbiciunile omenesci pentru a-l compromite, îl va dejuca planurile de asanare morală a societății. Apostoli ai dreptății, Angelo și Isabela sînt anihilați fără efort într-o lume sărăcită de spirit, surdă și indiferentă, în care Claudio (Ion Lupu) este un las și un frivol, Mariana (Wilhelmina Căta), logodnica lui Angelo, o vicleană cocchetă, Julieta (Mihaela Mitrache), o stupidă vulgară, Escalus (Ion Focșă), un fătarnic fără scrupule, Lucio (Cristian Tutză), un măscărici mărunț și birfitor. **Măsură pentru măsură** se termină cu acea ciudată dreptate a nedreptății, cînd Ducele învins victorios restabilește ordinea obli-gîndu-i pe Angelo să o ia de nevastă pe Mariana, iar pe Isabela să-i devină soție.

Mihail Lungeanu, cu ajutorul exclusiv al jocului actoricesc, propune un alt final, fără cuvinte, care îl încheie verosimil propunerea regizorală. Lăsat să-și hotărăscă singur pedeapsa, Angelo se îndreaptă spre spînzurătoare și își pune ștreangul de gît, în timp ce Isabela, avînd revelația tragică a crudului adevăr, a faptului că și-a ratat comunicarea cu unicul om care îl era pe măsură, în-genunchiază în fața gestului lui suprem. Ducele trage cortina — un perete rece, metalic — și ride sarcastic, scena umplîndu-se cu aceeași multitudine veselă și petrecărească, de o inconștientă periculoasă.

Măsură pentru măsură de Shakespeare este prezentată de Teatrul din Pitești într-o viziune regizorală și scenografică posibilă și incitantă. Bine distribuiți, actorii Sorin Zavulovici, Ion Roxin, Angela Radoslavescu, Ion Focșă, Mihaela Mitrache, Wilhelmina Căta, Ion Lupu, Radu Coriolan, Petre Dumitrescu creează portrete viabile. Nu toți interpreții își urmează însă cu fidelitate regizorul pe tot parcursul spectacolului și nici acesta, în munca sa cu actorul, în urmărirea ororiilor direcții, se pare, nu a fost destul de tenace. În unele scene, în joc se simte improvizația, ca și lipsa de cultură în rostirea versului shakespearian. Interpretarea lui Cristian Tutză (Lucio), Florin Pretorian (Pompey), Petre Dinuliu (Smirc), Andreea Raicu (Doamna trecută), Aurel Duminiță, Dan Cristici (Gențilomii), Valeriu Buciu (Temnicerul), Dumitru Drăgan (Abhorson), Emilian Cornea (Cot-Lung), este împovărată de elemente pitorești și reliefuri anecdotice. Astfel causticitatea, sarcasmul viziunii se diluează în cîteva momente în bufonerie și caraghios. Mai multă grijă pentru conexiunile montării și precizarea, în cîteva repetiții, a ritmurilor constante ale spectacolului, l-ar transforma într-o realizare pe deplin semnificativă atît pentru tînărul regizor cît și pentru teatru.

Ludmila Patlanjoglu

Moment din *Miriola* de Paul Cornel Chitic, pe scena Teatrului din Sibiu

Secvența

■ Recentele producții românești încearcă să povestească, să proiecteze cu acuratețe subiectele imaginate special pentru ecran, după rețetele consacrate ale felurilor genuri; tot mai pregnant se manifestă de asemenea aspirația realizatorilor de film de a intra în dialog cu valorile artei literare (de cele mai multe ori, peliculele turnate de curînd ca și cele aflate în studiu de proiect pornesc de la cărți-eveniment). Și totuși aproape toate premierele stagiunii actuale se adună și se contopesc, respirînd cu egală modestie, parcă, același aer aseptizat. Ilustrativismul și linaritatea enunțurilor cinematografice fac să dispară

reliefulurile, iar replicile, cu toate că deseori sînt inspirate preluate fie din viață, fie din romanele adaptate, nu-și dobîndesc ecoul autentic în noul univers, în lumea construită artificial, după banale rigori. Pe traiectorii concentrice, binecunoscute, evoluează și confesiunile despre trecut și doritele itinerarii în prezentul imediat. Coplesitoare devine senzația că se narează mereu aceleasi înfîptări; doar peisajele variază, numai detaliile capătă plastică expresivitate — cîteodată pitorească sau chiar exotica. Adevăratul efort de structurare a întregului, de căutare și rostire originală a ideilor rămîne încă de înfîptuit.

i.e.

Pentru educarea spectatorilor

O RI de cîte ori se vorbeşte de Cinemateca noastră discursul ia formă de sărbătorire — trecută şi viitoare. Cu atît mai mult e firească această tonalitate acum, cînd aniversăm 25 de ani de la înfiinţarea Arhivei Naţionale de Filme şi 20 de ani de existenţă a Cinematecii Române. Imediat după clădirea frumoaselor studii de la Buftea, am spus aşa: de-acum s-a terminat cu filmele româneşti proaste. Avem cu ce face altele bune. Dar, cu o condiţie: nu e suficient ca viitorii noştri cineşti să înveţe meseria filmării. Asta se face, desigur, la respectivul Institut. Autorii de filme mai trebuie să înveţe şi altceva: meseria de a avea idei de detaliu, momente de artă. Asta se învaţă stînd în apropierea unui mare regizor sau, şi mai bine, în preajma mai multor mari regizori, a capodoperelor realizate de-a lungul timpului, în diferite colţuri ale lumii. Or, tocmai asta se înfăptuieşte la Cinematecă. Aici, viitorul autor primeşte lecţii de la un Ford, Clair, Wyler, Chaplin, Eisenstein, Capra, Vidor, Lang, Murnau... Inaugurarea a fost făcută prin strălucitele proiecţii ale „Prietenilor filmului”, cu filme din Arhiva Naţională de Filme. Proiecţii însoţite de ample conferinţe ţinute de intelectuali de seamă. Ba şi de cineşti străini, de pildă Colpi. Din rafturile Arhivei bobinele de peliculă — mai vechi şi mai noi — teşeau pentru a întîlni şi a forma un public nou, dornic de a cunoaşte şi înţelege arta filmului. Nu numai în timpul proiecţiilor, ci şi studiind cărţi şi reviste. Desigur, biblioteca de specialitate a fost creată tot în cadrul Arhivei; aici

soseau toate publicaţiile cinematografice importante. Biblioteca funcţiona şi dimineaţa şi după amiaza şi era tic-sită de cititori.

Fostele „lecţii” inaugurate de „Prietenii filmului” au dobîndit amploare şi continuitate de Cinematecă regulată. Numărul tot mai mare de filme nu se mai mărginea şi nu se mai mărgineşte a se adresa doar cinefililor. Tot mai mulţi sint spectatorii doritori de a urmări substanţialele programe cinematografice, astfel încît Arhiva şi-a multiplicat formele de existenţă, colaborînd cu Universitatea cultural-ştiinţifică din Bucureşti, cu alte instituţii din Capitală şi din diferite oraşe din ţară. Filmul de ţinută se întîlneşte astfel cu publicul de pretutindeni. (Voi mai evoca şi o experienţă personală: Consiliul asociaţiilor studenţeşti din Bucureşti, cuprinzînd toate facultăţile din Capitală, a cerut Cinematecii să patroneze proiecţiile din sala de la Casa Studenţilor şi să acorde subsemnatului filme pe care el să le explice studenţilor. Astfel, o vreme, toate dezideratele au fost împlinite aici.)

Stocul de filme de la A.N.F. are o lungime în metri de peliculă cu care se poate de trei ori măsura drumul de la pămînt la lună (conform estimăţii harnicului, inimosului, priceputului director Marin Părăianu); toată această comoară de celuloid trebuie mereu îngrijită şi reimprospătată. Se cuvine a se trage neconţinut copii — atît pentru vechile opere cît şi pentru filmele recente ale producţiei mondiale. E o muncă, o bătaie continuă pentru conservarea tezaurului prezent şi viitor al cinematografului nostru; muncă

implicînd nu numai entuziasm, pricepere, inteligenţă, şi tehnică specializată, ci şi pasiune, ştiinţă, vocaţie de cercetător al peliculelor îmbătrînite de scurgerea timpului şi de descoperitor al valorilor cinematografului modern.

De asemenea, în depozitele Arhivei noastre se adună cronicile în imagini ale trecutului, precum şi mărturiile înscrise pe peliculă — în actualităţi, documentare şi filme de ficţiune — despre evenimentele şi oamenii României de astăzi; ele sint studiate şi restituite contemporanilor în felurile cicluri ale Cinematecii; ele sint conservate cu grijă pentru a fi prezentate spectatorilor de mîine. Iată deci că „lecţiile” de cultură cinematografică devin în egală măsură şi adevărate prelegeri despre istoria şi devenirea actuală a ţării noastre.

Avem la Arhiva noastră un colectiv strălucit; aici se gîndesc şi se realizează ciclurile Cinematecii; se face muncă de documentare, se întocmesc filmografii, se cataloghează peliculele, se fişează cărţi şi reviste, se creează chiar noi „cărţi” — cum altfel am putea numi preţioasele culegeri de texte de referinţă alăturate în Caietele-Program şi mai ales în Caietele de documentare cinematografică. Se face o muncă temeinică, serioasă, entuziasată; se pregăteşte şi se înfăptuieşte neîncetat, cu responsabilitate, un adevărat program de educare a publicului larg, de îmbogăţire a cunoştinţelor şi de apropiere a spectatorilor faţă de producţia naţională, faţă de fenomenul cinematografic în general.

D.I. Suchianu

În această săptămînă, în premieră, Trandafirul galben, un nou film românesc scris de Eugen Barbu şi Nicolae Paul Mihail, în regia lui Doru Năstase (în imagine actorii Marga Barbu şi Vistrian Roman)

„Zilele filmului norvegian”

■ ŞANSA cea mare a cinematografului este seriozitatea — afirma nu demult Per Haddal, preşedintele Asociaţiei criticilor norvegieni de film, examinînd recenta relansare în ţara sa a interesului pentru arta a şaptea. Şi într-adevăr selecţia prezentată la Bucureşti, în cadrul „Zilelor filmului norvegian”, demonstrează tocmai înclinaţia către gravitate, pasiunea pentru dezbaterile gîndite cu noblete şi construite cu solidă profesionalitate. Printre cele patru lung-metraje, proiectate săptămîna trecută în sala bucureşteană „Studio”, nu s-au aflat nici opere ale regizorului veteran Knut Andersen şi nici cele aparţinînd lui Svend Wam reprezentant în spaţiul cultural scandinav al „noului val”; caracteristică pentru evoluţia creatorilor din studiourile de la Oslo — porniţi să-şi edifice abia de curînd o tradiţie cinematografică proprie — este însă desigur şi voinţa tinărului Bjorn Lien de a descifra polemic, în Răspata (filmul din gala inaugurală), întîmplări şi nelinişti trăite de contemporanii săi. O pledoarie deschisă pentru un continuu şi lucid examen de conştiinţă se alcătuieşte simplu de-a lungul pilduitoarelor sale naraţiuni, prin readucerea mereu faţă în faţă a trecutului şi prezentului, care au neîncetat ca protagonişti pe acelaşi doi oameni reînsemnaţi, doi foşti prieteni, despărţiţi pentru totdeauna în anii ocupaţiei hitleriste. După cum povestirile de iubire, decupate din literatură (în genere ecumeneizările sint numeroase în peisajul acestei cinematografii nordice) şi reconstituite în molcome ritmuri, rafinat elaborate, în peliculele Intruşii (după romanul lui Kristofer Updal) realizat de Erik Solbakken şi Lucia (după romanul Amaliei Skram), în regia lui Jan Erik Vring, sint, de asemenea, semnificative pentru devenirea modernă a artei norvegiene. Scenele de gen se reanină expresiv, viaţa cotidiană a începutului de secol XX e studiată cu minuţie, obişnuitele, lucrurile, veşmintele — fie ale constructorilor de căi ferate şi ale fermierilor în Intruşii, fie ale burgheziei din marile oraşe, în Lucia —, culorile din „belle époque” se reordonează elegant, eliberînd şi impunînd, fără grandilocvenţă însă, sensurile morale (uneori întărite prin vii accente sociale) îndrăgite de cineştii norvegieni.

Tot ca un memento etic poate fi interpretat şi interesantul film Măstecărea semnat de regizoarea de renume internaţional Anja Breien: compuse cu originalitate, personajele peliculei se definesc treptat în egală măsură ca intruchioări simbolice ale diferitelor generaţii şi ca incarnări — evident nuanţate — ale virtutilor ori viciilor lumii moderne. Astfel faptele mărunte şi gesturile patetice provocate de fabuloasa măstecăre, apărută cu îndrăzneală de unii ori refuzată cu demnitate de ceilalţi membri ai unei familii unice, se înalţă într-un subtil şi elocvent discurs vizual — imaginile turnate de Erling Thormann-Andersen, unul dintre operatorii de frunte ai şcolii norvegiene, avînd întotdeauna un relief plastic savant, dar discret.

Ioana Creangă

Radio Televiziune

Pro musica

■ Un invitat pe care de mult îl aşteptam la Seara muzicală t.v. este Valeriu Răpeanu şi duminică după-amiază am avut din nou posibilitatea să ne convingem că pentru cunoscutul critic, istoric literar şi editor muzica nu este doar o pasiune, ci o „permanentă” a preocupărilor, a modului său de a gîndi. La radio, Valeriu Răpeanu a realizat în ultimii ani, singur sau în colaborare, emisiuni muzicale de aleasă tinută, impresionante prin bogăţia informaţiei, gustul sigur în concretizarea opţiunilor, capacitatea de a proiecta evenimentele artei sunetului pe un larg fundal de cultură. Aceleaşi constatări sînt în urma recente sale apariţii t.v., în plus, un inci-

tant spirit polemic, ardor în susţinerea punctelor de vedere formulate pe marginea temei propuse de redactorul de specialitate: Ce poate însemna muzica pentru tînărul zilelor noastre? Evocînd „treptele” formărilor sale muzicale (figura luminoasă a profesorului din liceu, Ion Danielescu, audiţiile radiofonice, concerte simfonice populare din jurul anilor '50 şi, apoi, o statornică frecvenţă a sălilor de concert, fidelitatea faţă de cărţile dedicate compozitorilor, faţă de apariţiile discografice), Valeriu Răpeanu a ple-dat pentru o mai dreaptă aşezare a muzicii în programul şcolar, căci şcoala este prima şi cea mai importantă formă educativă care îl poate convinge pe copil că nu se poate trăi fără muzică, sau, cum spunea G. Călinescu, „muzica — element al vieţii”. Nu lipsită de urmări benefice îl pare şi activizarea propagandei muzicale prin instituţiile de profil ca şi prin televiziune (la radio se fac în această direcţie lucruri remarcabile), organizarea de Festivaluri, difuzarea concertelor în săli de o generoasă capacitate. Tineretul e dornic de cul-

tură şi, de aceea, animatorii culturali trebuie să meargă „cu pas mai grăbit” înainte, pregătind şi transformînd în fapt revirimentul stagiunii muzicale, prin propuneri repertoriale adecvat şi raţional gîndite, iar la radio şi la televiziune, prin diversificarea emisiunilor de formare a gustului public. Dezbaterea, vie şi responsabilă, din ultima Seară muzicală t.v. va avea, sperăm, în ciuda programării ei doar în limitele canalului al doilea, un larg ecou, pregătînd, printre altele, şi emisiunea anunţată de Iosif Sava: Locul muzicii în învăţămîntul de cultură generală.

■ Acest loc merită a fi luminat puternic, mai ales că „setea” de muzică este definitorie pentru omul modern. Iată-o pe Ileana Iliescu, spîndida noastră balerină, prefatînd cu un interviu (realizat de Elisabeta Mondanos) un micro-recital de mare clasă, luni după-amiază, La început de săptămînă t.v. Re-luăm cîteva dintre mărturiile sale: reveria determinată de o audiere muzicală imi învaluiue sufletul cu o înefabilă forţă; sint avidă de muzică.

Ioana Mălin

TELECINEMATECA: Despre umbre

■ CÎND dispăre un actor, dispăre, parcă, o lume. Se scufundă, parcă, un sentiment (fiindcă unii actori seamănă cu un continent, misterios în felul său şi mai totdeauna imposibil de străbătut şi cunoscut pînă la capăt). Harta rămîne cu o pată albă, şi nu trebuie să fii neapărat specialist în geografie ca să înţelegi ce înseamnă o pată albă pe o hartă.

În urma unui actor de teatru se află fie mărturiile intrucitva incontrolabile (amintiri şi — de ce nu? — cronici, acestea din urmă susceptibile, pînă la un punct, de subiectivitate sau de pur impresionism), fie mărturiile mai stranie, în anume sens, mai reci în ne-miscarea lor, precum fotografiile, care imortalizează un moment din spectacol aşa cum (i) mor-talizezi o plantă într-un terbar, o insectă într-un insectar.

În urma unui actor de film rămîn, în plus, imaginile în mişcare, o formă ciudată şi neliniştitoare de supravieţuire. Filmul întretine iluzia vieţii cu aceeaşi forţă şi obstinatie cu care specta-

torii lui îşi întreţin iluziile personale. Nu e nouăte ceea ce spun, e o simplă constatare.

Am întîlnit destule cazuri în care privitorii mai puţin avizaţi ai unui film nu ştiau că protagonista

sau protagonistul nu mai sint în viaţă în acea clipă. Împrejurare ce nu schimbă cu nimic valoarea sau non valoarea peliculei, dar care e în stare să dea o idee asupra unui fel de imperisabilitate a artei actorului de film. Disparaţia unui actor de teatru este irecuperabilă,

în timp ce aceea a unui actor de film apare compensabilă prin repetate sau ocazionale vizionări ale peliculelor în care a apărut.

S-a retras acum, din falanga monştrilor sacri, şi Romy Schneider. S-ar zice că a făcut-o prea devreme, ca şi Nathalie Wood, ca şi Steve McQueen, ca şi Jacques Brel (ne me quitte pas, ne me quitte pas...). Ca încă alţii...

O văzusem, ultimele două, în Puşa veche (cu Philippe Noiret) şi — pe micul ecran — în Trenul (cu Trintignant). Un destin ciudat, complicat, tragic chiar, dacă am înţeles bine — dar care destin de actor este scutit de mearde şi împrejurări tulburi?

Dacă aş spune că rămîn filmele şi rolurile sale m-aş menţine în domeniul unei evidenţe necon-solate şi neconsolatoare. Mă împac însă cu gîndul că lumea unui actor de film dispăre, da, odată cu el, însă pîlîuirea unei mişcătoare umbre pe o pînză rămîne.

Aurel Bădescu

Pictură, pur și simplu

VASILE GRIGORE: Portret

INCONTESTABIL, încă de la debut **VASILE GRIGORE** cunoștea o meritată notorietate, din fericire fără efecte negative — cum se întâmplă prea frecvent — asupra artistului, preocupat de redactarea unui program pictural sever controlat și nu de succesul monden ce se conturase. Șansa critică pare, acum, un corolar firesc și care a contribuit la propulsarea artistului în sfera de interes față de valorile contemporane ale picturii noastre. În realitate, cel care acordase girul de încredere era publicul, amatorii de artă și colecționarii, suficient de mulți comentatori ai fenomenului plastic manifestând reticente sau chiar nemulțumiri pentru simplul motiv că nu ei lansaseră un talent de o calitate aparte. Oricum, apariția lui Vasile Grigore nu trecuse neobservată și ea marca în acel moment afirmarea unui stil și voința autorului de a depăși stadiul ce pentru mulți alții ar fi fost suficient pentru tot restul vieții.

Astăzi, prin expoziția sa densă și tulă de fervoarea expresivității totale, pe bună dreptate adăpostită de „Muzeul de artă al R.S.R.”, Vasile Grigore are confirmarea efortului consecvent către stil și picturalitate. Evenimentul public, pentru că asistăm cu adevărat la unul autentic, este implicit și evenimentul autorului, discret asemenea întregului travaliu de atelier, dar fără îndoială emoționant din perspectivă subiectivă. Există, fără îndoială, în această pictură o senină bucurie a plenitudinii, o jubilație în fața naturii mărunte sau eroice, o explozie de vitalitate încorporată în formă și culoare ce cucerește, poate la început prin simplul senzoriu, cele mai diverse tipuri temperamentale. Aici, rezidă, paradoxal, șansa și neșansa artistului, pentru că fu-

rați de strălucirea cromatică și de incandescența fovă a gamelor, cei mai mulți exegeți, unii, într-adevăr scriitori sau intelectuali de rafinată subtilitate, au preferat variațiunile pe marginea operei, cu inerente efuziuni sau transferuri lirice, în locul analizei la obiect. Fieroste, nici un fel de retros nu poate fi schitat în acest caz, tehnica discursului și stilul fiind ele însele un argument și un elogiu, cu atât mai mult, cu cât provin dintr-o reală și superioară trăire afectivă a picturii. Dar s-a creat inerent falsa impresie că aprecierea decurge doar din entuziasmul amatorului de bună pictură și nu ca o consecință a profunde și exigente analize aplicate metodic și adecvat imaginii în sine. Eroare fundamentală, pentru că, privită și descompusă potrivit legilor obiective ale artei — ele există, se aplică și controlează sintagma finală, convertindu-se în valoare atunci când se întilnesc cu talentul — pictura lui Vasile Grigore ni se propune ca o permanentă obsesie a regulii ce temperează emoția, fără să o anuleze, ca un sir de probleme fundamentale meru reformulate și cu infinite răsunsuri.

O compoziție, un desen sau o guașă premergătoare definitivului, ele însele avind valoare de sine, stătătoare, solicită o lectură simultană din cel puțin două unghiuri, obiectiv conținute în imagine. Unul, cel mai accesibil și deschis ca o capcană în care cei mai mulți sînt atrași la simplul contact optic, este cel ce se deschide asupra formei-culoare, cu implicații afective și sinestezice capabile să funcționeze ca prim criteriu. Concluzia imediată se desprinde autoritară: artistul este un colorist. Punct în care, spre a elimina confuzii ce se proliferază nu numai la nivelul indivizilor ci tind să devină o prejudecată acreditată de voci suficiente și apodictice, trebuie să introducem corectivul aplicat de Pallady: se poate colora doar cu negru și alb, pentru că exuberanța sau sonoritatea sînt o chestiune de cantitate și nu de calitate. Confirmarea se află exemplar conținută în *Clepsidra gri*, sau în piesele concepute pe contraste de nenculoare, termen acceptat sub raport fizic, desigur, și nu pictural: albul și negrul.

Celălalt unghi, ceva mai dificil de abordat pentru că imaginea primului prevalează, este cel al logicii picturale severe. Formulare în care sînt cuprinse calitatea compoziției, raportul suprafețelor și relația geometrică activă, cantitatea și calitatea culorilor implicate în dialogul — sau conflictul — maselor esențiale. Nimic nu este lăsat la intimplare, cel puțin din perspectiva artistului subordonat unui program riguros, organizarea spațială, dinamica liniilor de forță și a cromaticii, compensația dintre axele imaginare ale compoziției, accidentul ce subliniază o intenție sau un efect interior, totul respectă sau tinde către o regulă. Simplitatea derutantă sau o subtilă, chiar sofisticată, alchimie, cu elementele ecuației suprafață-spațiu-culoare-sentiment, se degajă din pinze ce nu se dorește decît firești și, poate, incdite rezolvări ale unor obsesii al căror termen într-o serie infinită de artiști se dorește, cu modestie, Vasile Grigore. Pașajele tonale sau contrastele simultane, dialogul complementarelor sau ciocnirea expresivă a culorilor ce pînă atunci pă-

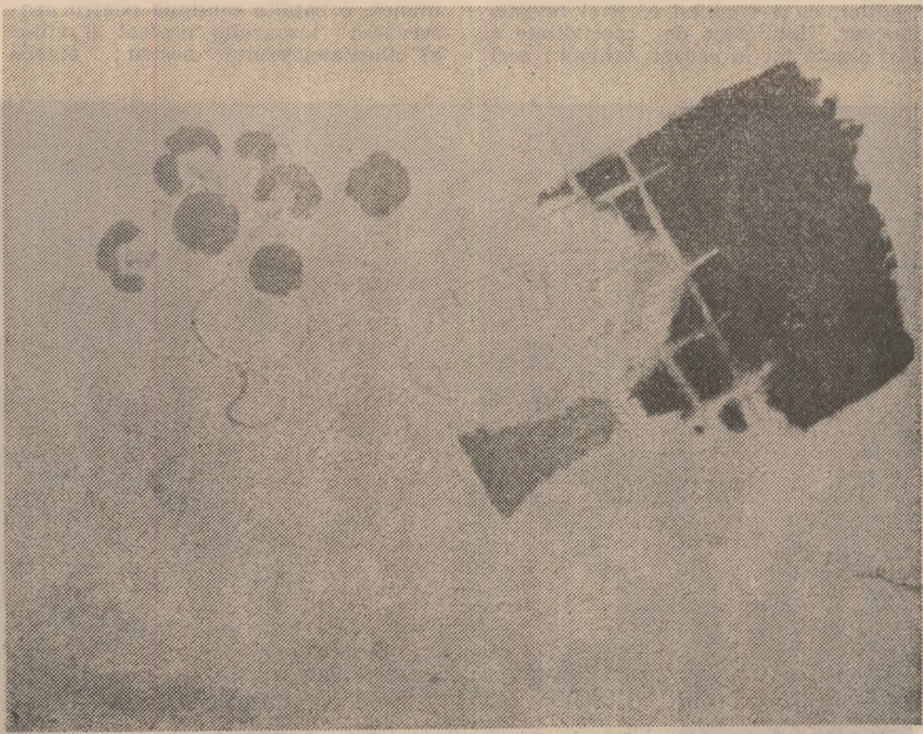
reau incompatibile, siguranța definirii prin contur lapidar ce ascunde îndelungi confruntări de atelier, toate participă cu firescul original, lipsit de complexe sau inhibiții, la sărbătoarea picturală. Mecanismul elaborării este derutant, el nu ascunde o rețetă, chiar dacă impune un stil. Fiecare compoziție este o problemă unică și distinctă, chiar dacă tematic gravitează în jurul aceluiași focar. Nișa cu lucrări pe tema *Arlecchinului* ni se pare paradigmatică, formele și concepția în sine evoluează de la restituire la abstractie, de la structura concretă la idee. Proces firesc, pentru că artistul însuși mărturisea că nu înțelege polemica abstract-figurativ și pasiunile artificiale pe care le dezlanțuie, întrucît ambele noțiuni se află în realitate, și se oferă și te solicită. Iată, o pată de culoare devine brusc o scoică, sau un tors, sau o ritmică alternanță de elemente decorative pre-existente. Trecerea de la sugestie la afirmare, de la supoziție la evidentă este dialectică și servește, într-un plan intim subtil, la triumful picturalului. De aici încep noi perspective, se deschid noi orizonturi interpretative în care orchestrația tonală și riguroasa construcția servesc drept puncte de sprijin conceptuale și formative.

Că în opera lui Vasile Grigore, desigur bogată pînă în acest moment și mărturisind șansa amplificării prin sinteză, se resimt ecourile marilor momente ale picturii europene, într-un fel atemporal, ni se pare firesc. Dar lecția unui Matisse, sau Pallady, a lui Klee sau Miró — citeva desene sau guașe au ceva din ludicul

inteligent și speculativ al acestora — a lui de Staël sau Ciucurencu nu se transformă ca atare, ci se metamorfozează prin contactul mijlocit de puternica și originala personalitate a pictorului nostru. Modernismul artei sale nu este programat, nici mimat și nici ostentativ, el decurge firesc din lucida analiză a locului, timpului și condiției sale în contextul actual, salvarea artei însemnînd regăsirea umanismului ei și a valorilor perene, raportate la un nou orizont spiritual. Ceea ce înseamnă senină implantare în existență, refuzul uritului moral și etic, programarea vitalității ca principiu, paralel cu recunoașterea primatului raționalii. Pentru că, utilizînd canalul de acces al vizualului cu ecou în afect, pictura lui Vasile Grigore se atestă din și îmbogățește, ca un posibil jalon, direcția prospec-tării metodice, neostentative și creatoare, a picturalității complexe și complete. Dau dovadă de aceasta toate lucrările expuse, în suita lor logică, articulate după un posibil plan pentru o lectură adecvată și specifică.

Un detaliu, cu multiple implicații, ușor de trecut cu vederea la un prim contact: toate piesele expuse, 167 la număr, sînt ale artistului și nu din colecții. Acest moment suficient prin el însuși pentru a releva clar calitatea efortului, seriozitatea și capacitatea de elaborare, în liniștea atelierului și în prezența talentului singular.

Virgil Mocanu

VASILE GRIGORE: Meditație

MUZICĂ

A învăța muzică

NU MAI este un fapt neobisnuit astăzi ca o instituție de învățămînt muzical să existe și ca instituție de concert. Mai mult, planificarea bine chibzuită, dispunerea în crescendo a materiei de învățat își găsește corespondent în structurarea stagiunii, în așa fel încît aceasta să cunoască momente variate, de minim și de maxim (de pildă, cu prilejul periodicelor festivaluri muzicale). Două motive principale stau la baza acestei pozitive stări de lucruri: mai întii, necesitatea de a lega învățămîntul cu practica, de a aplica nemijlocit noțiunile învățate spre validarea concretă a producției — este, se știe bine, o realitate a învățămîntului la scară națională. În al doilea rînd, specificitatea învățămîntului muzical integrează, ca parte componentă, contactul cu publicul, crearea treptată a acelei obișnuințe care face ca artiștii instrumentiști (și nu numai ei) să fie, prin definiție, oameni ai scenei.

La Conservatorul „G. Dima” din Cluj-Napoca există o stagiune cu un calendar pus la punct cu mult timp înainte, există programe și afise tipărite, distribuite în întreg orașul, există un public propriu (lucruri importante — public plătit), există colaboratori cu instituțiile de concert (se organizează periodic concerte la Filarmonică avînd ca soliști pe studenții cel mai înzestrați), există cicluri de concerte educative, invitați din țară și din străinătate, un sistem prompt de publi-

citate și presă, contacte fertile cu Radio-televiziunea, există o interesantă îmbinare a muncii studenților celor două facultăți (tinerii muzicologi scriu și fac prezentări de concert pentru colegii lor instrumentiști). Într-un cuvînt, există preocupare și foarte multă seriozitate.

Recent am putut asista la concertul oferit de Conservator participanților la un simpozion internațional organizat de Universitatea clujeană. Într-un prelungit concert de excepție, punctele principale au fost aparițiile orchestrei de cameră „Dinu Lipatti”, condusă de excelentul muzician care este Casiu Barbu, interpretînd cu savoare un *Diver-tisment* de Mozart și, mai ales, corul „Cappella Transilvanica”. Acest nucleu de cultură corală e format de neobositul dirijor Dorin Pop, om care îmbină exemplar plăcerea cu datoria de a promova valorile muzicale românești; desigur, educați în acest spirit, mulți dintre membrii formației sale vor deveni, la rîndul lor, profesori și animatori al altor formații corale. Formația „Collegium Musicum Academicum”, alcătuită din Aurel Marc, Ilse Herbert și Eugenia Botar (în program, *Sonata la minor* de Telemann), Trioul Victoria Nicolae, Ilse Herbert și Ninuca Oșanu-Pop interpretînd cu sensibilitate *Trioul în la bemol* major de Haydn, cvartetul alcătuit din studenții George Duda, Ovidiu Rusu, Marinela

Bobos, Lucia Truță (Beethoven — *Cvartetul op. 18 nr. 4*), flautistul Gavril Costea, violoncelistul Szabo Peter, baritonul Alexandru Agache au oferit reușite momente ce au precedat o interpretare de valoare: cea a *Sonatei a doua pentru vioară și pian* (partea I) de George Enescu în versiunea lui Andrei Agoston și Ferdinand Welcs, nume deja binecunoscute publicului meloman, confirmînd o consubstanțială înțelegere a capodoperei enesciene. (Trebuie adăugat, la această fugară cuprindere de interpreți și repertoriu, faptul că, poate mai mult decît orice altă instituție similară, Conservatorul „G. Dima” este „locul de rezidență” a numeroase și binecunoscute formații vocale și instrumentale: corurile „Cappella Transilvanica” și „Antifonia”, orchestra „Dinu Lipatti”, Ansamblul de percuție condus de Grigore Pop, orchestra „Pro musica”. Toate sînt formații avînd deja o tradiție, deosebindu-se astfel de multe și efemere alcătuiri aparent asemănătoare).

Conservatorul clujean e o instituție de cultură care primește oaspeți și este frecvent găzduit de alte instituții de cultură. Astfel, la Muzeul de Artă al R.S.R., am putut asculta, în cadrul „Primăverii culturale bucureștene”, un program Haydn susținut de trioul Victoria Nicolae, Ilse Herbert, Ninuca Oșanu-Pop, cadre didactice ale Conservatorului, moment punctînd fericit ciclul de manifestări consacrate aniversării nașterii marelui vienez. Calitatea

interpretării poartă marca seriozității, sensibilității, dovedind discernămint analitic în descifrarea sensului muzical, semn distinctiv pentru majoritatea interpretelor formați la școala clujeană. Ace-lasi lucru s-a desprins dintr-un concert susținut mai demult la Conservatorul „C. Porumbescu” de corul „Antifonia” și Ansamblul de percuție. Dar, Conservatorul „G. Dima” și-a asumat, îndeosebi, un rol important în viața muzicală a orașului Cluj-Napoca. Mulți dintre studenții și profesori sînt îndrumători ai unor cercuri de muzicieni amatori, la fel cum mulți se dedică creației muzicale (alt aspect de interes: la Conservator se organizează concerte cu lucrări ale colegilor de la secția compoziție). Mulți se dedică muzicologiei (se publică aici un periodic cuprinzînd studii de muzicologie), la fel cum, cu prilejul diferitelor sesiuni de comunicări științifice, Conservatorul este substanțial reprezentat. De asemenea, Conservatorul susține o microstagiune la Casa de cultură a municipiului Bistrița, înregistrează numeroase colaborări în cadrul „Serilor clujele” ale Muzeului de artă și Universității culturale științifice, organizează Concerte educative pentru elevii Palatului pionierilor și solmilor patriei sub denumirea „Întîlniri muzicale”. Trebuie remarcat că întreaga stagiune este organizată în cadrul celei de a patra editii a „Cîntării Româneli”. Exemplul devine astfel pozitiv nu numai ca valoare ci și ca remarcabilă diversitate de opțiune și împlinire profesională.

Viorel Crețu

„Scrieri literare inedite”

(II)

DIN al treilea autor antologat¹⁾ vel logofătul Costache Conachi (1778—1849), ni se dă o foarte interesantă scriere cu titlul **Privire politică asupra Evropii toată, din anul 1825**. Iscoditorul Paul Cornea l-a descoperit „izvorul” în lucrarea uitatului publicist și om politic francez Pierre d'Herbigny (4 decembrie 1772—13 martie 1846), contemporanul tălmăcitorului moldovean. Pamfletarul, preluând titlul falmoaselor diatribe pascalene contra ieiuitilor, **Nouvelles lettres provinciales** (1825), pleda pentru un regim constituțional, avind ca model sistemul politic englez. Paul Cornea remarcă adeziunea totală a lui Conachi la vederile acestea din cele 185 de note personale, care constituie de fapt „cului” traducerii. În mod surprinzător, marele boier se declară împotriva privilegiilor de castă, inclusiv acelea ale mazelilor, combatind „sistima boierască”. Aristocrația, în definiția lui, „este ală sistima cea scutită și înălțată peste norod”; aristocrația strasică este la noi, căci pină la mazi, este mūdular dobinditor „a drepturi ce nu are opștia norodului...”. Cine se aștepta să vadă în Conachi un democrat, dacă prin democrație înțelegem abolirea privilegiilor și acordarea drepturilor egale poporului, în acea vreme ținut departe de treburile publice și împovărat de biruri?

Situația din țările noastre e astfel caracterizată:

„În două să împart stările oamenilor opștești: o parte cari dobindeste folosuri, carile este partea scutită, adică partea aristocratică și o parte cari nu dobindeste nici unul din folosurile adunării, adică proștii lăcutori²⁾ care hojma³⁾ dau, dar nu lau⁴⁾.”

Si în Franța, pină la revoluția din 1789, singur poporul era imposabil, sau, cum se apunea: „corvéable et taillable”⁵⁾.

Or, Sfinta Alianță, organizată de Metternich după căderea lui Napoleon și în putere pină în 1848, restaurase oligarhia în Europa și punea stavilă tendințelor liberale și democratice ale maselor populare și ale unei mari părți a intelectualității. Această forță reacționară, sprijinită pe cenzură și pe poliția secretă, a fost combătută de d'Herbigny în termeni foarte aspri. Lipsa legilor e unul din leit-motivale notelor lui Conachi. Iată-l cum judeca atunci recentul Cod al lui Callimachi (1818):

„Așadar, praviliile făcute în zilele lui Calimah trebuia întemelte pe obiceiurile firii din hotărârile vechi a cărților de judecată, iar nu din cabinetul domnișii Marghiolii”.

Conachi denunță astfel camarila feminină și recomandă așa-zisul „drept natural” pe care-l vede în procedura justiției tradiționale, a dvanurilor (care, între noi fie zis, nu erau consemnate în scris, ca să constituie ceea ce se cheamă o jurisprudență și, mai sus, o doctrină, ca în justiția modernă, cind legile scrise nu prevăd cazul).

Conachi era adversarul monarhiei constituționale, al „legitimității”, care în Franța însemna succesiunea la tron a dinastiei Bourbon⁶⁾.

„Leghitimită este rindulala de a să păzi crăila tot dintr-o viță de niam, adică după partea feciorii⁷⁾ i proci⁸⁾. Oh, tare mă tem de o legitimită aici la noi”.

Conachi vedea promovările sociale pe criteriul meritelor personale, iar nu al nașterii:

„...destoinicia și vrednicia să dea rangurile și cinstirile în persoană, iar nu după niam”.

Și sub noua domnie pămînteană, rangurile obținindu-se prin hatir sau pe bani, Conachi își precizează poziția:

„câci dacă s-ar putea înălța din proști⁹⁾, atunci stăpînitorii ar avea mai mulți ajutoruri¹⁰⁾. Nu trebuie să înțelegim înălțarea proștilor pe hatiruri și bani ca la noi, ci cu totul de împotriva, pe singură fapta bună și vrednicie”.

Singurele erori ale lui Conachi sînt nu de gîndire politică, în care se revelează progresist, ci de natură informativă: marele bărbat de stat englez Robert Walpole (1678—1745), „whig” (liberal), e dat ca „un mari zurbagiu¹¹⁾” în Engliera catolică¹²⁾; de fapt, s-a ilustrat punind bazele regimului parlamentar modern. Nicl Bossuet (la el, Bosuet), nu e mai bine cunoscut:

¹⁾ În **Scrieri literare inedite** (1820—1845), alese, publicate, adnotate și comentate de Paul Cornea, Andrei Nestorescu și Petre Costinescu, colecția „Documente literare”, Editura Minerva, București, 1981.

²⁾ Proștimea, norodul.

³⁾ Mereu.

⁴⁾ Supus muncilor grele și impozitelor.

⁵⁾ Dinastia Bourbon a început cu Henric IV (1589—1610) și s-a sfîrșit cu Carol X (1824—1830).

⁶⁾ În linie bărbătească.

⁷⁾ Etcetera (slav.), scl.

⁸⁾ Din proștime, din popor.

⁹⁾ O bază socială largită.

¹⁰⁾ Revoluționar.

marele episcop galican și neasemuitul orator sacru e dat ca „un politic franțoz”.

Conachi e împotriva paliativelor:

„Adică nu mai pot fi amăgite noroadell acum cu pospăituri pe dinafară, ce adevarate așezăminturi de dreptul omului”.

Un Conachi al drepturilor omului este revelația **Scrierilor literare inedite**!

CONTEMPORANUL și colaboratorul lui Conachi, marele vornic Nicolae Dimachi (1776—1836), a scris poezii în tinerețe, înainte de căsătorie, pare-se, cind era îndrăgostit de o Lucsandra, căreia îi dedica acrostihuri. Ca și Conachi, el oftează și plînge de nepăsarea iubitei, dar nota nouă prin care ne apare ca un preromantic este contemplația lunii, — odată de pe dealul Copoului, — în trei din puținele lui poezii rămase. Într-una din ele, luna e identificată cu autoarea suspinelor lui și se încheie surprinzător:

„Noaptea nopții sfîrșit n-are”.

Poezia are acest curios titlu: „Alta, tot Dimachi, altă tragudii pre”¹⁾ nostimă”.

Dimachi cultivă intinmolător aliterafia: „Luna lumea luminează”

(în poezia intitulată după un alt manuscris decit cel consultat de colectivul antologiei, „Alta tot de Dimachi care săzind pe Copou la lună — s-au făcut aceste stihuri”).

Dimachi este, credem, primul „lunatic” dintre poeții noștri înțitul care stă de vorbă cu astrul nopții:

„Pentru ce strălucești, lună? / N-auzi frunzile cum sună / Și cu-a vîntului suflări / Răspund la a me intristări?”

Consonanța între lumina lunii și tristețea poetului e o notă nouă a preromanticilor:

„Lună, vîd a ta lumină / Către alții a fi lină / Și cu așa răvăsări / Dînd o mari volosari / Dar la mine ce străbăti / Cu cîmpiri mai înfocați / Și în loc de mîngîieri / Înmulțîști-a me dureri”.

Cu toate acestea, vocația lui reală este satirică. În „O adunare a tril cucoane”, ele vorbesc de mode, frește, de „fustanlic” și de cumpărături, apoi birfesc, privind la trecătorii de pe stradă, necrutîndu-l nici pe „Iordachi / Gogomanul lui Dimachi” — însuși fratele mai mic al autorului, care n-a strălucit în viața publică, dar de la care ne-au rămas cîteva frumoase scrisori către Nicolae (moldovește Neculai). Epietul „gogoman”, pentru calificarea celor neserioși, a fost apoi ilustrat de P.P. Carp, seful Junimii politice, disprețuitor față de unii proprii pariziani.

Lui Dimitrie Gusti îi datorează antologia cea descoperire a lui Paul Cornea, **Prozodia românească pentru jumimea moldo-română studind în clasele colegiale din Academia Mihăileană**. Așadar, un manual care va fi servit atunci, ca apoi să se piardă din memoria generațiilor următoare. Autorul cunoaște versificatia calitativă sau tonală, modernă, dar acordă atenție și celei cantitative, antice, cu silabe lungi și scurte. Nu se cunoaște izvorul acestui tratat, valoros nu atît în principii, cît în aplicațiile sale, autorul dînd pentru fiecare speță de versificație exemple din literatura noastră, pină la data de 1843.

Prozodia e și azi necunoscută unora dintre poeți, care dacă nu cultivă exclusiv versul liber sau simpla proză într-o iluzorie dispoziție grafică, fac iambi și trohei după ureche, fără să știe, așa cum Burghelul gentilom al lui Molière făcea fără să știe proză, cind îi cerea valetului papucii.

Principiile tratatului sînt cele clasice, — ale clasicismului antic și ale celui modern, — cu cezura binară și fără cunoașterea încălcării versului (fr. **enjambement**, **rejet**, **surjet**), practică recent de romantici. Totuși, autorul citează din poeții contemporani și în deosebi pe lamartineanul Grigore Alexandrescu:

„Salutare, locuri triste ce plîngînd v-am părăsit” pentru a ilustra frumosul cel nou: „o armonie mai plăcută și mai incîntătoare, precum-i în versul următor”²⁾.

Gusti dă și exemple de versuri albe, citînd din **Rapsodia 3-a din Eliada**³⁾ lui Om(îr) de C. Arista.

Rima masculină (cu accentul tonic pe ultima silabă) e numită lungă, iar cea feminină, scurtă. Numai că Gusti amestecă scările, numind rima lungă, **accentuată** și cea scurtă **neaccentuată**⁴⁾. La el rima scurtă e aceea în care accentul (tonic) cade pe penultima silabă, iar cea identică sau **inavuită**, în care antepenultima este aceeași. Asonanța e numită rima **indeajuns**, dar din cele două exemple, **minune-apune** și **ariniș-stins**, numai ultima corespunde noțiunii. Manualul lui Gusti a rămas neconsultat de toți cei ce au studiat versificația noastră. Gusti s-a aplecat, în-

¹⁾ Prea.

²⁾ Urmează de fapt 14 versuri din **Înțorcere**.

³⁾ Illada.

⁴⁾ Accentuată și neaccentuată.

Istoria Istoriei

(IV)

15. Printre imaginile care împodobesc *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, dîndu-i un farmec fără margini, transformînd-o, din tratat în feerie — cum însuși autorul avea să se exprime —, cîteva m-au atras în mod deosebit. Asupra lor m-am întors de multe ori, încercînd de fiecare dată — ca și atunci cînd, căutînd altceva, le descopeream din întîmplare — aceeași stare de spirit și aceleași sentimente.

16. Îscălitura Mitropolitului Varlaam, reproducă în facsimil, este prima dintre acestea, și m-am oprit asupra ei îndelung — n-am văzut, pentru cazul că ar exista, și ar fi interesant să existe, o istorie compoartă a îscăliturilor din diferite culturi și din toate timpurile —, căutînd să înțeleg o epocă și o mentalitate. Doamne, ce va fi fost în capul înaltului prelat?

17. Stau și o privesc, și mă cuprinde nu numai mirarea, ci și spaima: dacă a învățat carte ar fi însemnat să-ți ticluiești o asemenea semnătură, atunci aș fi rămas analfabet în veșii vecilor.

Un plan al Labirintului sau o radiografie cu izotopi radioactivi a nodului gordian n-ar dezvălui o mai uluitoare înclăcitură de linii.

18. Ce va fi vrînd să spună bizara construcție? Poate ocest lucru: că autorul ei avea o înaltă idee despre sine, despre faptul de a-și putea aduna numele în slove, ceea ce nu-i era dat oricui.

Semnătura mitropolitului îmi pare un semn de castă, urmînd să-l umple de respect și să-i țină la distanță pe neștiutorii de carte.

19. În primele săptămîni în care Cartea a ajuns în casa mea, mai mult am răsfoit-o. Cîteam, cel mult, paragrafele care priveau vreun autor, și iar o răsfoiam. Așa am dat, chiar de la început, peste fotografia lui Cilibi Moise. Așa a înclîțit în mine ideea că autorul acelei nemai-văzute lucrări este un om de geniu și un năzdrăvan. Așa am început să-l iubesc, cu o dragoste ale cărei vilvătăi n-au încetat să crească.

20. Spuneți-mi dacă nu este fapta unui om de geniu și a unui năzdrăvan, de a reproduce într-o atît de monumentală lucrare, în atît de ilustre tovrășii, fotografia unui negustor ambulant? Un negustor evreu — „geniu oral fără știință de carte, el își dicta aforismele de-a dreptul zețarului” — care cutreiera bilciurile cu marfa lui. Pe retina mea trecuseră, într-o frenetică horă, atîtea somptuoase imagini, dintre care nu lipsea Palatul Schönbrunn — Doamne, mi-a fulgerat prin minte, cu delectare totuși, ce va fi căutînd Palatul Schönbrunn în Istoria literaturii române? —, cînd am dat peste Cilibi Moise.

21. Bietul Cilibi Moise! Pare atît de umil și de cuviincios în reîndingota pe care o îmbrăcat-o, pentru acel eveniment important, cînd își immortaliza figura. Și iată că, în adevăr, și-a immortalizat-o. S-a gîsit un scriitor român — jumătate scriitor, jumătate iepure șchiop, fiindcă altul ca el nu s-a mai pomenit — care a socotit că modesta fotografie, făcută prin cine știe ce iarmaroc, poate sta alături de fotografiile domnilor Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu.

22. Spontan democratic, gestul lui G. Călinescu are în el ceva din splendoarea unui gest de zeu.

Geo Bogza

tr-un capitol special, și peste **Osăbite însușiri a versificației române**. Această lucrare rămasă în manuscris, ni se spune în nota introductivă, completează cunoscuta **Retică română pentru tinerime** (Iasi, 1852).

P UȚINE sînt ineditele rămase de la C. Negruzzi. Noua antologie descoperă din tezaurul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române, consultat și la autorii precedenți, o tălmăcire după **Noptile** lui Young și o schiță fragmentară, cu titlul **Duchesa Milanului**. Sînt și acestea din „păcatele tinerețelor” de la vîrsta de 18 ani. Prima ar fi fost tălmăcită curînd după moartea tatălui său mult iubit, care „înriuri mult asupra moralului său”.

Tălmăcirea nu e făcută direct din engleza, pe care Negruzzi nu o cunoștea, ci după traducerea foarte liberă a lui Le Tournour „care s-a bucurat în epocă de un succes considerabil”, adică reeditată de 21 de ori în interval de 60 de ani!

Fragmentele paralele, dintre proza lui Le Tournour și versurile lui Negruzzi, sînt ilustrative pentru ce poate realiza ca traducere o a doua traducere infidelă. Invocarea Somnului, în această **Noapte**, e interesantă ca mostră de relativă fluentă versificatoare, înainte de mintuitoarea cunoaștere a **Meditațiilor** lui Lamartine, care a contribuit hotărîtor la muzicalizarea versului nostru.

Un personaj foarte interesant și prea puțin cunoscut este balcanicul Gheorghe (Gheorghian) Hagi Toma Peșacov (alias Pedestrășescu), ale cărui date biografice au fost luminate de Constantin N. Veli-chi, care „afirmă că Peșacov era aromân după tată, român după mamă”. Autorul se recomandă însă „slaveanoroman”.

Peșacov a fost discipolul lui Alecu Văcărescu, căruia își propunea să-i publice scrierile și biografia.

Din destul de variată lui operă, antologia s-a fixat asupra poemului **Dezmierdarea poetică**, 1828, în băjenie, **Descrierea naturii prin preambularea unei inimi și suflet bolilor**, drept mîngîiere dedicat unui „lăitnant” Tudor de Stanislav din Hațeg. Sînt 206 catrene în versuri de 7 și 8 silabe, exprimînd în contrast izbitor frumusețile naturii de-a lungul anotimpurilor, față de nemîngîiatul său suflet, **leit-motiv** ușor variat, de acest tip: „Dar tu, ticălos¹⁾ mieu suflet, / Or unde nădăjduiești? / În ce loc, în care parte / Aștepti să te veselești?”

Autorul nu și-a dat seama că receptarea frumuseților naturii nu putea fi lucrarea unui suflet iremediabil trist și că,

¹⁾ Biet.

în consecință, pesimismul poetului ia caracterul unei atitudini programatice.

Peșacov vede roadele cîmpului cu ochi specializat, de agronom, dar și de plastician:

„Aici vezi semănătură / De griu dulce, hrănitor, // Cu spicuri îngălbenite / Aurit strălucitor / Acolo ovăz, săcară, / Vălu-rindu-se de vînt, / Cînd se-nalță, se-n-dreptează / Cînd se pleacă la pămînt, / Spic de spic că se lovește / De al vîntului suflat / Și într-o parte și în alta / S-incovoie minunat, / Curuzi²⁾ pă dă altă parte / Stau cu spicuri înălțați, / Cu frunzele verzi, lungi, late, / cu rodire încărcați”.

Plecarea spicelor sub bătaia vîntului prilejuiește autorului o strălucită bucată muzicală, a unei urechi exercitate.

Din Vasile Pogor-tatăl, antologia ne oferă o serie de tălmăciri, dar și o foarte interesantă și originală disecție a specificului feminin, sub titlul **Discocărla inimii unei cochete**, iar moldovenești **unii toline**. Cuvîntul e grav, în tălmăcirea lui August Scriban: „Est. Femeia groasă de obraz țopirlancă și fleoartă”. La Pogor, corectivul cochetăriei este iubirea, căreia evghenistul ridicat din răzeșime i-o dedică:

„Prin iubire tot să țină, fără dînsa nu-l nemică, / Fără dînsa tot să darmă, tot să sfarmă, tot să strică” ș.a.m.d.

Specificul masculin, după el, e ambițios, iar cel feminin „dorința să placă”.

Încheierea e optimistă privind „poliirea de năravuri... Învăpăierea simțirii, iscusința dezmiardării, / Aflaria închipulrii, dăscălia desfătării / A gustului ascuțime, a modilor nășloșire”³⁾ etc. Accentul final cade pe măiestria prozei lui Pogor într-o cadență fastuoasă, preromantică.

Finalul, dedicat lucrării **Elementuri de metafizică** de Eufrosin Poteca, după italianul Francesco Soave (1743—1806), ne arată rolul învățatului cleric în îmbogățirea limbajului filosofic național. O parte de contribuție personală nu lipsește, — ceea ce tălmăcitorul numește „din cugătările mele”.

Lucrarea e datată „București, în Școala Sfîntului Sava, 1826, iunie 14”.

Elevii cursului de „umanioare” au beneficiat desigur de această largă deschidere de orizont. Datorăm lui Paul Cornea și colaboratorilor săi o foarte „gustoasă” antologie, care l-ar fi încîntat și pe G. Călinescu.

Șerban Cioculescu

¹⁾ Cucuruzi, porumb!

²⁾ Tendință.

Deocamdată, doar prima, doar ultima seară (I)

PALMARES

PALME D'OR în unanimitate, ex-aequo: *Missing* de Costa Gavras și *Yol* de Yilmaz Güney
MARELE PREMIU SPECIAL AL JURIULUI: *Noaptea lui San Lorenzo* de Paolo și Vittorio Taviani
PREMIUL PENTRU REGIE: *Fitzcarraldo* de Werner Herzog
PREMIUL DE INTERPRETARE FEMININĂ: Jadwiga Jankowska Cieslak din *O altă privire* de Karoly Makk
PREMIUL DE INTERPRETARE MASCULINĂ: Jack Lemmon în *Missing* de Costa Gavras
PREMIUL PENTRU CEA MAI BUNĂ IMAGINE: Bruno Nuytten în *Invitation au voyage* de Peter Del Monte
PREMIUL PENTRU SCENARIU: Jerzy Skolimowski pentru *Moonlighting*

FESTIVALUL de la Cannes s-a aflat anul acesta la a 35-a ediție. Cifra nu-i chiar rotundă, dar e considerată aptă de sărbătorire, mai ales că aniversarea marchează și un fel de reeviem. Festivalul de anul acesta este ultimul adăpostit de Vechiul Palat. Organizatorii și invitații încarcă această despărțire de o nostalgie specială. Noul Palat trebuia să fie predat la cheie la 1 februarie 1982 punct. Clădirea lui pe terenul vechiului Casino a fost precedată de dispute și procese. Edili Cannes-ului nu voiau să-și dărime Cazinoul, devenit de-a lungul anilor o emblemă. Forța capitalului a fost însă și de data asta, mai puternică. Noul Palat se ridică, nu chiar atât de repede cum era prevăzut, dar se ridică sub formă de „plan cu coadă” zic localnicii. În orice caz, clădirea enormă va îngloba un număr impresionant de săli de proiectie și de conferințe. Săli de buzunar (e moda cinematograferilor diversificate) și săli pentru mari festivități. O singură cifră comparativă. Actualul palat (adăugit și el cu un „nou” palat) acoperă 18.800 m². Clădirea în care se va ține viitorul festival are o suprafață totală de 58.000 m².

Nostalgie la care mă refeream nu este de natură pur romantică. De vreo zece ani Cannes-ul a pierdut scara umană, relațiile s-au depersonalizat, fosta chermăză a devenit un mecanism gigant înăuntrul căruia foiesc suprasolicitați, extenuați 12.000 profesioniști conștienți că aici se aruncă zarurile și 2.500 ziariști (cotidiene, presa specializată, radio, televiziune) nevrozați de drama alegerii, de imposibilitatea de a vedea cîteva zeci de filme zilnic, pentru că, așa cum se știe, alături de programul filmelor în concurs, funcționează o serie de competiții paralele și complementare, socotite, uneori, mai importante decât însăși selecția oficială. După mulți, prea mulți ani de absență, două filme românești au fost, în sfîrșit, anul acesta invitate la festival: *O lacrimă de fată* (scenariu: Petre Sălcudeanu; regia: Iosif Demian), prezentat în programul „O anume privire”, și *Falansterul* (scenariu: Nicolae Dragoș, regia: Savel Stiopul), prezentat în programul „Chenzina realizatorilor”. Ambele filme s-au bucurat de interes și de comentarii scrise și orale deosebit de favorabile. Ne-a furat pana cu ale noastre, dar să lăsăm această discuție pentru mai târziu, după ce vom trece de descrierea cadrului general.

Va fi tot atît de bine?

IDEEA că festivalul, deja mamut, își va tripla în anul viitor proporțiile, aduce, cel puțin deocamdată, mai mult teamă decât mîndrie, cu toate că la deschidere, ministrul culturii, Jack Lang, a spus: „dumneavoastră”. Cannes-ul, constituit o conferință: nebunii filmului. Liniștiți-vă, nu vreau să vă lecuresc. Dimpotrivă, v-aș ura să molipsiți de această boală pe cit mai mulți. Cit de mulți? se întreabă și organizatorii și participanții care simt că densitatea cînefilă nu poate depăși o anumită margine fără a se transforma în altceva. În ce? Nimeni nu știe sau nu vrea sau se ferește să răspundă. Malvinele sînt departe, dar cînd au început ostilitățile, după momentul de stupoare, — mulți mai credeau că la mijloc e doar o operetă navală — o stare de angosă suplimenară s-a răspîndit pe Coasta de Azur. Cunoscuții nu se mai salutau cu „bonjour”, ci cu „nous sommes en guerre”. Veteranii, mai prăpăstioși, își aduceau aminte de prima ediție a festivalului care ar fi trebuit să aibă loc între 1 și 20 septembrie 1939. Juriul urma să fie prezidat de Louis Lumière, care avea presimțiri ferice. Filmul său, *Intrarea trenului în gară*, o peliculă norocoasă, fusese filmat pe Coastă, în apropierea Cannes-ului. „Va fi bine” — proorocea părintele cinema-ului. Din program făceau parte *Vrăjitorul din Oz*, *Cărța fantomă* al lui Duvivier și filmul cu titlu profetic *De mine, războiul*. La 1 septembrie, data uverturii, trupele hitleriste pătrundeau în Polonia. La 3 septembrie Franța intrase în război. Transatlanticul care adusese la Terrence pe Norma Shearer, George Raft, Tyrone Power, Gary Cooper, Mae West, Charles Boyer etc. a făcut urgent calea-ntoarsă. Stăruirile s-au risipit, Cannes-ul s-a golit brusc. Chiar și directorul publicității de la M.G.M. a trebuit să se dea bătut și să renunțe la proiectul de a-și propulsa filmul (*Notre-Dame de Paris*), reconstituind sub palmieri celebra catedrală. Azi machetele au căzut în desuetudine. De-a lungul Coastei, trei avioane publicitare fac reclamă pentru a nu știu cîte versiune a *Superman*-ului.

În ziare: „Malvine. Eșecul ultimei șanse. Spre tîrziu”. În program: *Micile războaie* (Liban), *Pe mine, la următorul*

război (Zivojin Pavlović), *Înainte de bătaie* (Belgia), *Inconștienții la marile manevre* (Raphaël Delpard), *Spionule, ridică-te* (Boisset) etc.

Premianții primei zile

În pofida psihozelor, amplificată de Malvine, în pofida celor două cuvinte care stau pe foarte multe buze: criză, război, război, criză, comandamentul olimpiadei cinematografice în frunte cu Gilles Jacob, critic de formație și timonier al festivalului, a încercat și a izbutit să marcheze aniversarea celor 35 de ani cannezi, cu un plus de amplexare, de fast, de elemente memorabile. Printre altele:

■ un colocviu internațional cu tema: *Cinema/Subiect/Publicuri* (la plural). Colocviul a fost condus de criticul Michel Ciment și de scriitorul Alain Robbe-Grillet;

■ afișul festivalului (un pachet imens, strălucitor, despicînd oceanul pe care mai plutesc încă — pînă cînd? — niște minuscule corăbii) conceput de Fellini;

■ o serie de expoziții (afișul festivalului de-a lungul a 35 de ani; decoruri și machete de film semnate de Georges Wakhevitch; expoziții „vivante” de fotografii de actori etc.);

■ un timbru special — în 8 milioane de exemplare;

■ un disc, „Palme d'or” compus în onoarea evenimentului de Frank Pourcel;

■ un premiu literar al criticii de film;

■ un pre-palmare, lansat la Gala de deschidere care a fost o gală omagială. În cadrul ei au fost acordate „trofee” unor cineaști „care prin filmele lor au contribuit la strălucirea festivalului și la dezvoltarea artei cinematografice”. Îi citez în ordine alfabetică: Antonioni, Boorman, Iancso, Kurosawa, Losey, Schlöndorff, Sembene, Ray, Tarkovski, Tati, Wilder. Kurosawa (72 ani) acapară de noul său film n-a putut fi de față și a trimis festivalului un mesaj; Tarkovski, mult mai june dar la fel de ocupat, a acceptat să vorbească din Roma cu Jean-Claude Brialy, prezentatorul serii. Legătura telefonică s-a făcut direct pe scenă. Fără să fie optimiști, absenții au avut un aer mai puțin deprimat decît cei prezenți. Îmbătrînit, dezabuzat, intristat de eșecul ultimului său film, tip „video”, producție tv — Antonioni și-a luat premiul spunînd: „poate că asta-i singura dovadă că viața mea nu a fost inutilă”. Tati nu parea mai vesel: „Filmele mele nu înregistrează niciodată succese comerciale. Fac parte dintr-o categorie nefericită”. Iancso a adresat, în mod patetic, spectatorilor rugămintea: „nu vă mai duceți să vedeți filmele”, iar Schlöndorff, cu statueta în mînă, a exclamat: „mă simt ca și mort... e ca și cum aș primi un titlu postum!”

Intoleranța, intoleranțe

FILMUL de deschidere a fost un film mut, de 2h 50 minute, turnat acum 65 de ani: *Intoleranța* de Griffith. Din multe puncte de vedere o asemenea uvertură trebuia să însemne o sfidare. Mai întîi o sfidare la adresa celor care acuză festivalul de spirit comercial. La premieră, filmul a înregistrat un mare eșec de casă (în timpul proiectiei Griffith, refugiat în cabina de proiectie, smulgea calupuri de celuloid și le arunca la coș). Reconstituirea operelor a fost făcută cu mari dificultăți și cu multe peripeții de un coleccionar american, Raymond Rohauer. Pentru ca spiritul epocii să fie respectat proiectoarele sălii au fost reglate la 18 imagini pe secundă, iar Stanley Kilburn, „pianist de cinema”, azi octogenar, a fost chemat de la Londra ca să improvizeze „ca pe vremuri” acompaniamentul muzical al unei pelicule scîldată, azi, succesiv în albastru electric, în roșu cardinal, în galben cadaveric. Experimentul a reușit pe toată linia. Griffith a accentuat o anume deschidere intelectuală, la care organizatorii încep să țină din ce în ce mai mult și a rezolvat amiabilitățile rivalității iscate întotdeauna de seara inaugurală. În ceea ce privește riscurile financiare, ele par nule după succesul înregistrat de Coppola cu relansarea filmului lui Gance, *Bonaparte*. Așa cum se știe, filmul lui Griffith conține patru povești despre Intoleranță plasate în epoci diferite: căderea Babilonului, procesul lui Isus Cristos, noaptea sfîntului Bartolomeu și un episod modern. E greu de înțeles cum în plin război Griffith a putut să dezvolte o asemenea temă, să construiască în jurul ei o mașinărie atât de uriașă. Cronicile cinematografice prevăd azi noi versiuni un răsunător succes. Chaplin îl prevăzuse cînd spusese că „Intoleranța” e filmul cel mai mare care s-a făcut pînă acum” (acum înseamnă 1922).

În ziare: „După 40 de zile, la Roma con-

Afișul conceput de Fellini pentru Cannes ediția a 35-a

tinuă procesul asasinilor lui Aldo Moro. El va continua, probabil, încă multe săptămîni. În cele 53 de zile de detenție, Aldo Moro n-a mărturisit nici un secret de stat. Asasinul lui Moro are 32 de ani, se numește Prospero Gallinari și face parte dintr-o rețea care... Așadar, pentru început, Intoleranța.

Mare'e premiu — în unanimitate

PREȘEDINTELE juriului, Giorgio Strehler, declară că a acceptat această funcție din trei motive: prietenia față de Jack Lang, înalta considerație față de festival și „dorința de a consolida Europa artistică și intelectuală”. Printre jurați, scriitorul Gabriel García Márquez, regizorii Sidney Lumet, Miral Sen și Jean-Jacques Annaud (*Războiul focului* — alt război!), actrița Geraldine Chaplin s.a.

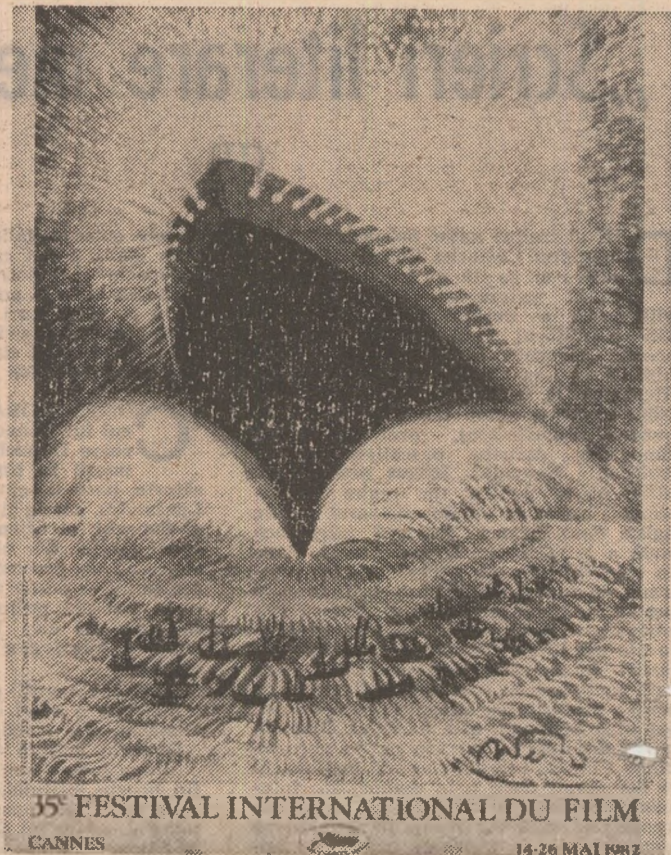
Palmaresul de anul acesta surprinde printr-o precizare care poate scăpa neînțităților. Marele premiu al festivalului, „Palme d'or”, a fost acordat în unanimitate. O unanimitate de care s-au bucurat două filme: *Missing* de Costa Gavras — S.U.A. și *Yol* de Yilmaz Güney — Turcia. Situație rarisimă. Marele premiu a fost întotdeauna obiect de dispute, de departajări, de retracții post-festum, uneori de retrageri din completul de judecată. Nici unul din palmaresurile de pînă acum nu cuprinde o asemenea specificație. Subliniind ideea de unanimitate, juriul a dorit să sugereze nu numai o recunoaștere cinematografică, ci și o stare de solidaritate și extra-artistică.

În ziare: „Banda lui Disney își dă pe față secretele”.

Docu-drama

MISSING (adică *Dat dispărut*) se înspîră dintr-un fapt real. Un tânăr ziarist american, instalat la Santiago și admirator al lui Salvador Allende, este dat dispărut în timpul loviturii de stat din 1973. Tatăl ziaristului e un om de afaceri, reprezentant tipic al establishmentului: circula cu Biblia în valiză și are oroare de idealismul unui fiu care colaborează la ziare obscure fără să primească onorarii. Drama personală îl aduce însă într-o capitală devastată. Străzile sînt pline de tancuri, troturele de cadavre. Diplomații naționali îl primesc cu maximă politețe („probabil că sînteți o persoană importantă”; cazul dumneavoastră a produs un adevărat bombardament de telexuri de la Washington). Tatăl pornește pe o pistă oficială, dar cercetările nu duc nicăieri sau duc numai la amînări consolatoare. Constrîns de împrejurări și constrîns și de o noră mult mai lucidă, americanul liniștit începe să ia drumuri ocolite, începe să afle adevăruri incredibile, începe să-și schimbe părerea despre un fiu pe care îl credea naiv, nepăsător, dar lată că naiv și nepăsător se dovedeste el, tatăl, care nu înțelege nimic, iar cînd înțelege, înțelege prea târziu, pentru că fiul său, dat dispărut, în realitate fusese executat de inamicii lui Allende, în complicitate cu agenții C.I.A. Tânărul jurnalist știa prea multe și cine știe multe, moare.

Faptul, cum ziceam, este real. Costa Gavras a lucrat filmul în stilul docu-dramei, iar la conferința de presă (ziariștii au așteptat o oră și patruzece de minute la o coadă interminabilă ca să poată intra în sală), alături de actorii Jack Lemmon-tatăl și de Sissy Spacek-noră, au apărut personaje reale, domnul Ed Horman, tatăl adevărat, și doamna Joyce Horman, văduva-adevărată. Actorii din film și actorii

din viață nu s-au văzut niciodată în timpul turnării (Ed Horman: „Costa nu ne-a lăsat să ne întîlnim de teamă că o prea mare apropiere ar putea să paralizeze imaginația actorilor”), dar acum, după ce o operă cinematografică a fost terminată, ei apar împreună ca să susțină „bătălia”. Contra cui? Contra naivității americanului „de milloc”. Contra dezinformării. În seara distribuiri premiiilor, Jack Lemmon, care are la activul lui un număr impresionant de diplome, trofee etc., a ținut să declare — cu gravitate, multă gravitate — că acest premiu (de interpretare masculină) reprezintă pentru el mai mult decît orice altă distincție obținută pînă în prezent. „Nu e vorba de persoana mea. E vorba de lupta pe care a declanșat-o acest film, luptă în care eu mă simt azi total implicat”.

În „Nice-Matin” pe prima pagină: „Sophia Loren în închisoare. Marea actriță a fost arestată pe aeroportul Fiumicino din cauza unei fraude fiscale (25.000 franci) comisă în 1970, din „zăpăceală”.

Inchisori și închisori

FILMUL *Yol*, marele premiu ex aequo, reia tema închisorii. Filmul începe într-o închisoare, descriind în culori dramatice regimul carceral. Filmul a fost conceput într-o închisoare. A fost filmat din închisoare. Yilmaz Güney este, după cum se spune, singurul cineașt din lume, care, datorită prietenilor lui, izbutește să turneze în stare de arest. Fiecare cadru e descris, desenat, mimat de autor, cu rigurozitate. Vechii lui colaboratori înregistrează și pun în practică. Cineașt a început prin a fi un actor de maximă popularitate. Între timp a devenit scenarist-regizor-productor și colecționarul unor pedepse privative de libertate care însumează 100 de ani. Totul a început în 1961, cînd a fost condamnat la doi ani de carceră din cauza unui poem acuzat de propagandă comunistă. Filmul *Yol* este drama unei familii kurde distrusă, printre altele, de prejudecățile unui sălbatic cod al onoarei. Alci e vorba de onoarea familiei. Socrul se războiește pe ginere din cauza unei greșeli fatale, ginerelui se răzbună pe soție. În prima parte a filmului, după o lungă absență, bărbatul se întoarce în sat ca să-și regăsească soția și fiul. O lungă, foarte lungă secvență. Călătoria prin munții acoperiți de zăpadă, bintuiți de viscol. Bărbatul e singur. Doar el și calul. Calul cade în mijlocul imensității înghețate. Omul se întoarce din drum și din milă trage un glonț. La întoarcere prin aceleași văieți, el — bărbatul, în față, copilul — la mijloc, la urmă — femeia. Femeia nu rezistă și cade în nămeți, adoarme pe troiene. Fiul nu vrea să o părăsească. Bărbatul se întoarce din drum. Și el și fiul încep a-o biclucă pe nevastă, pe mamă, așa cum în prima parte se biclucă calul. Un fragment de capodoperă. Bicluirea pare crudă, dar cruzimea nu este decît o formă a deznădejdi, un unic mijloc de salvare. Tot filmul e tipătul unei dureri pe cit de răscolitoare, pe atît de bizare în mijlocul acestor smokinguri, acestor Rolls-uri, acestor Palace-uri, străjuite de palmieri, de hortensii, de majordomi cu fireturi.

În *France-Soir*: „La Loren” își împarte nenumăratele buchete de flori primite în timpul week-end-ului cu celelalte detinute. Inchiisoarea „Caserta” i-a rezervat o cameră zugrăvită proaspăt în roz. Camera are baie și un televizor, din păcate nu în culori.”

Ecaterina Oproiu

TOATĂ după-amiază merse Lars Hård alături de prietenul său hoinar și nu putu să-și scoată din cap un vers din poezia lui Fröding — „Lipăie, lipăie și pleoscăie cind merg”. Era exact ce făceau oră după oră el și tovarășul său de drum la dreapta lui. Lipăiau și pleoscăiau, regulat și fără sfîrșit, la fiecare pas.

Hoinarul poetului apărea ca o figură întunecată, tragică, victimă a societății, lucru ce nu se putea spune despre tovarășul de drum din dreapta. El radia de mulțumit ce era cu viața și nu voia altceva. Îi disprețuia pe majoritatea oamenilor și în special pe muncitorii ce asudau pe ogoare în zilele pline de arșiță din timpul recoltei. Îi disprețuia și pe Lars Hård care era destul de tânăr și prost să ceară de lucru pe la oameni. Ehe, în ultima vreme își învățase el prietenul mai tânăr câteva lucruri. Să meargă în cite o curte și să acornească o poveste pentru gospodine, o minciună mișcătoare care le putea aduce câteva sandviciuri sau altceva comestibil, cu care se ospătau pe coasta vreunui deal împădurit.

Se apropia amlaza și hoinarul mai bătrîn și îi făcuse lui Lars Hård câteva propozitii. Zicea ceva că todeauna era mai bine înainte ca bărbatii să vină acasă la masa de prînz. Lars Hård se săturase de mersul lipăit al tovarășului de drum și se uita dintr-o parte la fața lui grasă și nebarbierită și începu să simtă cum îl cuprinde revolta. De ce trebuia numai el să-l îndoape în fiecare zi? Puteau foarte bine să facă cu schimbul. Ei, hai, bine și azi!

Înainte de a se întindea un sat locuit de mulți țărani. Din mai multe cuguri leșea fum; pregătutul mesei era în toi. Mai era puțin pînă în sat cînd zăriră o măgură ce se înălța din lanul de griu, acoperită de sălci și mesteceni. Din drum pornea un șant spre măgură și hoinarul mai bătrîn zise:

— „Eu mă așez aici și aștept. Tu poți să roșești istoria de ieri, nu mai pot născoci alta pe căldură. Aia cum că aproape ai orbit la fabrica de chibrituri. Bijibie drumul înaintea ta și mai spune și câteva cuvinte religioase. Todeauna ajută.”

După care, acest exemplar al euhmii creației, în zădărnici lui mirosind a murdărie, se duse de-a lungul santului printr-un griu și flori. Lars Hård se uită după el și hotărî ca drumurile lor să se despartă curînd. E adevărat că experiența hoinarului mai bătrîn îi dăduse hrană în fiecare zi, dar călătoria de unul singur era mai înșirată, deși mai grea.

Continuă să se gîndească la asta în timp ce mergea spre sat. Odată au primit niste îmbrăcăminte, haine și pantaloni destul de buni, dar prietenul a refuzat să devină mai elegant. A luat lucrurile și le-a vîndut la un magazin de haine vechi cînd au trecut printr-un oraș. Se spăla rareori și dacă cineva îi invita să se suie într-un camion sau căruță, refuza cu oarecare mindrie. Avea și de ce să fie mindru.

Dar de miine avea să-și cersească singur mîncarea. Recoltatul începuse, așa că puteai să stai unde voiai și să muncești pe-o lună înainte. Poate te și înșurui cu fiica proprietarului, ca în cărți. Satul se întindea înaintea lui roșu, măreț și mirosind a mîncare.

Hoinarul cel bătrîn se așeză în iarbă și peste față i se legănau năsturași și sinziene. Printre firele lungi, licioase de iarbă îl văzu pe Lars Hård intrînd în sat. Se întreba ce-o să fie la prînz. Bună idee cu băiatul ăsta care vedea de mîncare. Avea de învățat dacă voia să devină un adevărat vagabond și nu doar un hoinar care să muncească citeodată și să umble din loc în loc. Un vagabond care se respecta nu umbla niciodată așa. Și era cum nu se poate mai cîștit ca cel mai tînăr și fără experiență să se ocupe de munca mai bru-

Jan Fridegard:

TAVA

■ JAN FRIDEGÅRD (1897—1968), pe adevăratul său nume Johan Fridegard Johannesson, ar fi împlinit la 14 iunie anul acesta 85 de ani.

Fiu de țaran, Jan Fridegard n-a avut parte de învățătură. În 1925, alături de unul din primele manuscrise trimise unei edituri, anexa și următoarea notă: „N-am avut niciodată prilejul să învăț limba. Într-o școală primară cu 4 clase elementare, la țară, nimeni nu-și bate capul cu lucruri mărunte cum ar fi limba maternă”. A încercat mai multe meserii, dar le-a părăsit pe rînd, fără să vrea, în timpuri grele de mare șomaj, sau cu voie, ca semn de protest împotriva condițiilor grele de muncă. Seta de a învăța și a se perfecționa l-a îndemnat să meargă înainte. Biblioteca din Enköping a fost prima lui universitate, după cum mărturisește în povestirea cu același nume (Ett av mina universitet).

Locurile întîlnite cel mai adesea în poezia și proza lui Fridegard sînt cele din regiunea Uppland, la nord de Stockholm, cu centrul la Katri-nedal și cu calea ferată Stockholm — Enköping trecînd printr-o parte a tînutului.

Copilaria și adolescența au consti-

tuit sursa cea mai bogată de inspirație a creației sale, creație străbătută de un adînc sentiment de solidaritate și simpatie față de categoriile sociale nevoiase, față de oamenii săraci. — săraci cum au fost și părinții săi.

Creația literară a lui Fridegard cuprinde peste 30 de cărți, din care amintim romanele O noapte în iulie (En natt i juli, 1933), Onoarea și eroii (Äran o hjältarna, 1938), Feline din doivleac (Lyktgubbarna, 1955), Păsările migratoare (Flyttfåg-larna, 1956) și culegerea de nuvele Figuranții (Statiser, 1939).

Intr-un fel nedrept, nuvelele sale au fost umbrite, în critica literară, de romane. Pentru a le scoate la iveală adevărata valoare, Lars Furuland, finînd cont și de sugestiile autorului, a editat în 1965 o culegere — Noveller — cuprinzînd cele mai bune nuvele ale lui Jan Fridegard, care evidențiază unele din principalele trăsături ale stilului fridegardian: pregnanță laconică, profeșime și spontaneitate, umor trist. Tradiția povestirii populare este înălțată la rangul de artă. Am selecționat din culegerea menționată pe cea intitulată Tava.

tă, iar el, care era mai în vîrstă și cunos-cător, să răspundă de teorie.

Ei, acum trebuie să se întoarcă curînd. Cu greu ar putea greși într-un sat așa de mare. Toți trebuie să fie bine dispuși — nu puteau fi altfel cu așa o recoltă. Cît vedeai cu ochii, valuri galbene și dese. Dar cită trudă și sudoare pînă s-o vezi în hambare. Hoinarul simți un fior rece, în plin soare, cînd se gîndi la asta.

Acum ar putea să vină băiatul în orice clipă, se simtea de-a dreptul flămînd. Ei, iată-l că vine și are și ceva în mină...

În prima curte nici n-apucă Lars Hård să-și înceapă povestea lui că femeia îi și spuse că unul om așa de mare și puternic ca el ar putea foarte bine să-i fie rusine să meargă și să cersească pe zorul ăsta. Afară cu el!

NICI în a doua curte n-a mers mai bine. Gospodina de aici tot umbla între o mașină de gătit și masă în timp ce, furioasă, îl înștiința că atunci cînd ai în grijă 8 bărbai nu mai ai timp și de vagabonzi. Afară cu el pînă nu sosesc bărbaii, obosiți și flămînzii. Lars Hård tocmai ieșea cînd văzu o plăcintă mare, bine coaptă pusă la răcit pe scară. Îți lăsa gura apă cînd o vedeai și îi sim-teai mirosul. Înainte de a-și termina gin-dul se uită în jur o clipă, apucă tava, făcu-

cîțiva pași mari și ajunse după colț. Apoi, prin spatele curților, ajunse în afara satului.

Nu se dezmeticise încă. Niciodată înainte nu mai furase ceva. Putea fi neplăcut dacă oamenii anunțau poliția. Plăcinta nu făcea mulți bani, dar tava probabil că nu voiau s-o piardă. Trebuia să găsească un mod de a o da înapoi. Și atunci îi veni ideea. La distanță îl văzu pe tovarășul lui stînd ca o omidă în iarbă și își rise încet.

— Cu ce te muncești, întrebă hoinarul mai bătrîn și se ridică din iarbă în capul oaselor.

— Vezi prea bine — o tavă. Niciodată n-am întîlnit oameni mai de treabă.

— Dar ți-au dat și tava?

— Stai și-ai s-auzi. Am mers la femeie și i-am spus istoria care m-ai învățat. Am fost invitat să șed și ea, ascultîndu-mă, se văita mai rău ca mine. Mi-a dat cafea și cînd i-am spus că am un prieten, m-a întrebat dacă vede mai bine ca mine.

— Ce i-ai răspuns?

— I-am spus că poate vezi mai bine ca mine dar nu poți să muncești ca să te întreții. Atunci mi-a dat plăcinta asta s-o mîncăm împreună și mi-a spus ca să te duci cu tava înapoi să-ți dea și ție cafea.

— Ai făcut al dracului de bine, zise hoinarul cel bătrîn impresionat. Observ că mă mindresc cu tine. Scoase briceagul lui

cu miner alb, murdar și tăie plăcinta în două. O parte era mai mare.

— Ai mai primit ceva pe lingă cafea, în-trebă el.

— Desigur, piine bună de griu.

— Atunci lau eu bucată mare, zise bă-trînul. Nu poți fi prea flămînd după cafea.

Hoinarii stăteau fiecare cu imensa bu-cată de plăcintă în mîini, era caldă și bună, florile și iarba miroseau. Îi vedeai pe bărbai minînd caii în siruri lungi spre casă de pe ogoare și se făcu o tăcere ciu-dată după ce uruiul mașinilor încetase. Hoinarul cel bătrîn se uită cu dispreț după muncitori, murmură și zise ceva de idioți.

— N-ar strica deloc citeva cești de cafea, zise hoinarul și își linse grășmea de pe degete. Ar fi putut s-o trimită-ncoa muierea aia, n-aș mai fi mers pe căldura asta.

— Nu-nțelegi că vrea tava înapoi?

— Aa, așa e. Ai fi putut s-o duci tu în-dărăt, zise hoinarul și se ridică-n picioare. Luă tava neagră în mină și zise:

— Așteaptă aici și-o să ne odihnîm ci-teva ore înainte de a merge mai departe. Care casă zici că e?

— A doua la rînd, roșie, cu o scară de piatră. Trimite salutări și mulțumiri din partea mea.

— Oleit!

CIND hoinarul dispăru printre case, Lars Hård se furisă în grabă, cu capul lăsat, către un nilc de copaci, mai departe în lan. Era acolo un brad înalt și se cățăra repede în el. De-acolo vedea întreaga vecinătate.

Satul părea mort, toți ședeau la masă. Îi zări pe tovarășul lui care urcase scări-le de piatră și dispăru în bucătărie. Avea pași siguri și părea că radiază din tot corpul de așteptarea cafelei. Încordarea în virful bradului deveni aproape insuportabilă și Lars Hård trebui s-o destina-dă puțin îndreptîndu-și atenția spre un cuib vechi de ciori plin de țepi ce se afla la un metru sub el. Mai trecură două sau trei minute și tovarășul lui apără glont, pe scări. Trei bărbai erau în urma lui, iar cel care îl ajunse primul îi dădu o lovitură puternică acolo unde spatele își schimbă numele. L-au fugărit pînă în afara satului, în timp ce din toate părțile venea lume fugind după ei. Femeia stătea pe scări și-i încuraja cu strigăte ascuțite. Pînă în virful bradului auzea Lars Hård ce-i promiteau sătenii tovarășului său dacă se mai arăta o singură dată prin părțile acelea. În cele din urmă îi dădură drumul cu o lovitură de adio. Venea schiopătînd înapoi spre măgură. Pe marginea santului alergă cu rîvnă și murmură ceva pentru el. Apoi se opri descum-pănit lingă locul rămas gol unde mîncase-ră plăcinta.

— Vino-ncoa, dacă mai ești pe-aiel, strigă el în aer cu vocea lui de bas răgușită. Nu te bat.

„Nu, nu te cred, gîndi Lars Hård sus în virful bradului. Că nu poți. Lipăie singur, aici ne despărțim”.

HOINARUL mai rămase citeva clipe, timp în care se mai freca cu miinile la spate. În cele din urmă o luă pe o cărare, ce ocolea satul, în aceeași direcție din care veniseră. Cînd nu se mai văzu, Lars Hård se dădu jos din copac, se uită îm-prejur, se curăță de ace și o luă în direc-ție opusă. Pauza de masă se terminase, iar din sat venea un șir lung de cai și oa-meni, la muncă, pe ogoare.

Prezentare și traducere
Elena Florea

Volum omagial Lewis Carroll 150

IN Ianuarie 1982 s-au împlinit 150 de ani de la nașterea lui Charles Lutwidge Dodgson, cunoscut de către cititorii din lumea întreagă sub numele de Lewis Carroll. Cu această ocazie, la editura Clarkson N. Potter, New York, a apărut, sub îngrijirea lui Edward Guiliano, un sumptuos volum intitulat **Lewis Carroll: o celebrare**. Cartea reunește 15 eseuri scrise de cercetători contemporani din Statele Unite, dar și din Anglia, U.R.S.S., Franța, Singapore, despre varii aspecte ale creației și vieții unei personalități care continuă să intrige prin trăsăturile sale paradoxale. Într-adevăr, în plină eră victoriană, Lewis Carroll (1832—1898) serie o literatură ce surclasează canoanele timpului, anticipînd multe însușiri definitorii ale spiritului modern. Două dintre eseurile cuprinse în volum abordează direct „punțile” semnificative unînd, peste timp, creația lui Carroll și cea a secolului nostru: în **Lewis Carroll suprarrealistul**, Jeffrey Stern relevă următoarele afinități ce pot fi detectate la nivel ideatic între Carroll și suprarrealiști: „apelul la vis; uzitarea «automatismului» ca mod de creație; explorarea realității prin punerea sub semnul întrebării a statu quo-ului, prin provocarea lan-sată la adresa ideilor consacrate despre limbaj, logică, timp și spațiu; admirația față de copilărie și față de capacitatea copilului de a percepe noi relații între lucruri, precum și detalii ce scapă opticii adulte deformate; o convingere fundamentală pe care o împărtășea atît Carroll cît și suprarrealiștii era aceea că gîndurile, ideile și sentimentele nu trebuie să fie totalmente comprehensibile conștient, rațional sau logic, spre a fi comunicate”. La rîndul el, talentata cerce-

tătoare Ann McGarrity Bukl efectuează o incursiune în monumentalul și extrem de dificilul text al lui James Joyce **Finnegans Wake** (Veghea lui Finnegan), spre a evidenția influența indubitabilă exerci-tată de Carroll asupra scriitorului irlandez. Astfel, Joyce nu numai că include în cartea sa personaje din **Alice în țara minunilor** și **Prin ogîndă**, dar își mărturisește, de o manieră specifică (prin peri-fraze, jocuri de cuvinte, incifrări, paro-diere) înruditile structurale cu spiritul promovat de Carroll în literale engleze. Mai mult chiar: aproape fiecare personaj din **Finnegans Wake** reflectă anumite aspecte ale personalității și înfățișării lui Carroll însuși, iar cei doi autori vădesc concepții similare în privința funcțiilor visului, mecanismelor absurdului, reversi-bilității timpului la nivelul ficțiunii etc. Însăși atitudinea teoretică a lui Carroll o anunță pe cea joyceană: „cuvintele in-seamnă mai mult decît ne propunem să exprimăm cînd le folosim; astfel încît o întreagă carte trebuie să semnifice cu mult mai mult decît are de gînd scrii-torul”.

Ultimul citat face parte din una dintre cele peste 100.000 de scrisori a căror evi-dență a fost ținută (sub formă de rezu-mate!), timp de 50 de ani, de scriitor. Eșeu **Furie binecuvîntată: Lewis Carroll și căutarea modernă a ordinii** de Donald Rackin definește anumite resorturi psi-hologice ale unei opere pline de fantezie, prin excelență ludice, concepută ca exorcizare literară a unor anxietăți crescînde, de care meticulosul Carroll se simțea asaltat în epoca imediat următoare revela-țiilor darwiniste. Alte studii, datorate lui Morton N. Cohen, Michael Hancher, Richard Kelly, Janis Lull, Robert Dupree,

Coperta volumului Lewis Carroll: o celebrare

aruncă lumini noi asupra manifestărilor proteice ale lui Carroll alias Dodgson, afirmat nu numai ca scriitor, ci și ca ilu-strator, fotograf, logician și matematician. Raporturile sale cu actrița Ellen Terry sau cu Sir John Tenniel, ilustratorul aventurilor din ogîndă (continuarea celor „din țara minunilor”) sunt analizate prin prisma impactului lor asupra operei lite-rare, prilejuind cititorului și cunoașterea citorva delectabile materiale iconografice, din vremurile cînd textul era gîndit în strînsă corelație cu ilustrațiile, iar foto-grafia își demonstra primele virtuți ar-tistice.

Interpretări dintre cele mai nuanțate, din unghiul de vedere al criticii contem-porane, referitoare la opera literară a lui Lewis Carroll sunt conținute de următoa-rele eseuri-studii (în critica anglo-saxo-nă cei doi termeni manifestă o tendință vădită de a fi reversibili): **După inocen-ță: Alice în grădină** de Terry Otten, **Pen-**

tru o definire a genului literar al lui Alice de Nina Demurova, **Sbteranul na-rațiunilor lui Carroll: „modernism” și formă** de Roger B. Henkle, **Timp pentru umor: Lewis Carroll, ris și disperare și „The Hunting of the Snark”** de Edward Guiliano, **„Silvie și Bruno” sau interiorul și exteriorul** de Jean Gattégno, **Lewis Carroll, cărțile „Silvie și Bruno” și anii nouăzeci: tirania textualității** de Jan B. Gordon. Volumul se încheie cu o pre-zentare a lucrărilor matematico-politice ale lui Ch. L. Dodgson, datorată lui Fran-cine Abeles.

„Celebrarea” inițiată de Edward Guiliano depășește cu mult cadrele unui omagiu formal și devine o lucrare de referință, indispensabilă viitoarelor cercetări consacrate lui Lewis Carroll și perioadei în care el a trăit.

Virgil Mihai

Joyce, Burgess și Brâncuși

● De multă vreme pasionat de opera lui James Joyce, care l-a influențat puternic, Anthony Burgess, romancier și eseist englez, aflat acum la a 45-a sa carte, a scris despre scriitorul irlandez, de la a cărui naștere s-au împlinit anul acesta 100 de ani, un studiu apărut în Statele Unite cu titlul

Re Joyce și în Anglia sub cel de Here Comes Everybody. Burgess este de asemenea editorul unei serii de abreviate din Finnegans Wake. Muzician talentat, el a compus și o operă, Ulysses, the Blooms of Dublin, reprezentată cu prilejul sărbătoririi centenarului Joyce, la 2 februarie a.c. Recent, revista „Courrier”, editată de UNESCO, a publicat un eseu de Anthony Burgess, intitulat „Odiseea lui Joyce” și ilustrat, printre altele, și cu acest portret al scriitorului irlandez desenat de marele sculptor român Constantin Brâncuși. Se face precizarea că desenul provine din colecția de cărți rare de poezie a Bibliotecii Universității de stat din New York, Buffalo, S.U.A.

Picasso despre „Guernica”

● Despre uriașul tablou (349,3 x 777,6) realizat de Pablo Picasso în 1937 s-au scris multe și variate lucruri, mai mult sau mai puțin apropiate de adevăr, căci în jurul acestei lucrări, ca și a creatorului său, s-au născut fel de fel de legende. Odată cu apariția cărții lui Jacques Perry, „Yo Picasso” („Eu Picasso”, editura J.C. Lattès), ni se aduc teorii precizările necesare. Guvernul republican i-a solicitat o mare pictură care urma să alcătuiască principala decorare a pavilionului Spaniei la Expoziția universală de la Paris, ceea ce Picasso a acceptat. Dar, după cum mărturisește el însuși: „n-aș fi știut cum să-mi compun tabloul, dacă n-ar fi existat ferocitatea nazistă și prostia franchistă (sau viceversa)”. Într-adevăr, după cum se știe, la 26 aprilie 1937, o escadrilă de avioane germane a bombardat peste trei ore orașul basc Guernica, ce nu prezenta nici un interes strategic. Locuitorii care au încercat să fugă au fost mitraliați, raidul nazist provocând moartea a 1.654 de oameni și răni-

rea a 889. „La aflarea acestei vesti, spune Picasso, am reacționat cu cea mai mare violență. În citeva clipe, Franco și Hitler m-au invitat ce este dezgustul, adevărata ură. Prietenii mi-aduceau în fiecare ceas zărele relatând masacrul, primele fotografii ale orașului în flăcări, reportajele, descrierile supraviețuitorilor. Ei credeau că mi procură documente, dar eu nici nu-i mai ascultam, căci vedeam deja născându-se personajele mele, protagoniștii tabloului meu, și care nu puteau fi obținute: taurul, calul spintecat, fetița luminind scena „Minotauromachiei”. Astfel a pornit Picasso la realizarea tabloului său. „Tabloul a fost primit cu răceală, mărturisește Picasso, iar unii funcționari oficiali au fost consternați. N-au îndrăznit să-l refuze, deoarece presa a fost «bună». Ehrenburg m-a apărut împotriva gravei acuzații de non-realism. Pentru mine însă, Guernica este un mare tablou. Pentru Bergamin, era capodopera așteptată de Eugenio d'Ors”.

● Cea mai recentă premieră a Teatrului de Operă și Balet „S.M. Kirov” din Leningrad (vechiul „Mariinski”) este baletul Neapole sau Logodnica pescarului a căruia premieră absolută a avut loc în 1842 la Copenhaga. Autorul libretului și al coregrafiei este celebrul maestru de balet Auguste Bournonville (1805-1879) cu o activitate de aproape 50 de ani în Danemarca. Artă acestui balerin și coregraf s-a bucurat la vremea ei

Peter Weiss

● Presa din diverse țări ale lumii a relatat despre încetarea din viață, la Stockholm, a scriitorului de origine germană Peter Weiss (1916-1982), autor de proză concentrată sub formă autobiografică, de factură obiectivă, reflectând aspecte ale istoriei epocii relevate în conștiință, precum Umbra trupului vizitului, 1960, Rămas bun, părinți, 1961, Punct de fugă, 1962, Convertirea celor trei oameni în mers, 1963. Prin piesa Urmărirea și asasinarea lui Jean-Paul Marat..., 1964, Weiss devine celebru. Pe o linie care vine din teatrul lui Brecht, „tema istorică a căpătâtă transparentă contemporană; ea abordează totodată în mod parabolic tema trans-istorică a conflictului dintre activismul revoluționar, socialist umanitar, tinzând la schimbarea lumii (Marat) și un nihilism radical solipsist, care disprețuiește lumea și acțiunea (Sade) — ambele pe fundalul unei lumi a dementei, a absurdității fără ieșire, sub imperiul căreia istoria se învârtă într-un cerc de anarhie și nebunie”. Următoarea piesă, Ancheta,

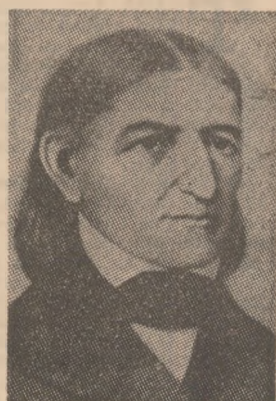
1965 dovedește o radicală schimbare stilistică: întoarcerea spre piesa documentară, luată din cea mai recentă istorie a epocii, Weiss relatând în formă dialogată fapte și mărturii aduse împotriva conducătorilor lagărului de la Auschwitz.

„Neapole sau Logodnica pescarului”

de unanime aprecieri în Franța, Italia, Austria, Suedia. În 1874, artistul a făcut o vizită la Petersburg. Ultimul balet creat de Bournonville, Din Siberia la Moscova, are la bază impresiile din călătoria făcută în Rusia. Actuala premieră de la Teatrul „S.M. Kirov” a fost realizată de o excelentă cunosătoare a operei lui A. Bournonville, coregrafa suedeză Else Marianne von Rosen (asistent de regie E.R. Vinogradova). Muzica, inspirată din melodii populare italiene și din opere, a fost semnată de patru autori: N. Hade, H. Lumby, O. Helsted, S. Pauli. Pentru a evita lipsa de unitate stilistică a partiturii, conducătorul muzical și dirijorul V.A. Fedotov a realizat o nouă orchestrare a muzicii. Printre interpreții noului spectacol se înfrumusețeau nume de prim rang al cehobului teatru: E. Evteva, T. Terehova, N. Kovmir, M. Dukaev, K. Zaklinski, V. Emeț. (În imagine, o scenă din spectacolul leningrădean).

Athanasios Hristopoulos

● La Salonic, sub egida Institutului de studii balcanice (Institute for Balkan Studies), a apărut recent volumul Athanasios Hristopoulos. Viața, opera literară și referirile sale la cultura română, semnat de neobositul cercetător al relațiilor culturale greco-române, Nestor Camariano. Autorul acestei lucrări docte prezintă cititorilor personalitatea complexă și opera cărurului grec, Athanasios Hristopoulos, scriitor, lingvist, istoric, considerat marele poet al generației sale. „un nou Anacreon”, care s-a născut în Kastoria — Grecia, în 1872, și care a activat și a trăit în cea mai mare parte a vieții sale la București, unde și moare în 1947. În lucrare sunt evidențiate contribuția lui Hristopoulos la dezvoltarea literaturii și culturii grecești, precum și confluențele cu literatura românească de la începutul secolului al XIX-lea.

Fröbel în roman

● Romanul istoric Spiele für Leben (Jocuri pentru viață) de Johanna Hoffmann, publicat de Reclam-Verlag din Leipzig cu prilejul bicentenarului morții lui Friedrich Fröbel (înscris în calendarul omagial UNESCO), este inspirat din viața și activitatea acestui mare cărturar umanist, supranumit „părintele pedagogiei”. Inițiatorul prețioasei forme de educație care este grădinița de copii, Friedrich Wilhelm August Fröbel (în imagine — un portret de epocă) apare și cu propria sa operă scrisă, adunată în trei mari volume sub titlul Kommt, lăst uns unsern Kindern Leben (Haideți să ne trăim împreună cu copiii noștri), în prestigioasa serie „Pädagogische Bibliothek” a editurii Volk und Wissen din Berlin, R.D.G.

Preferințe...

● Un sondaj în rândul spectatorilor francezi de film, efectuat recent, stabilește că preferințele de gen sunt, în ordine: comedie, apoi filmele politice și de aventuri. În ce-l privește pe actorii, clasamentul este următorul: Delon, Belmondo, Jean Gabin, Annie Girardot, Romy Schneider, Lino Ventura, Yves Montand, Charles Bronson, Catherine Deneuve, Marlène Jobert, Fernandel, Louis de Funès, Bourvil. Dintre regizorii, primii trei preferați sunt: Claude Lelouch, François Truffaut și Federico Fellini.

Jacob Glantz

● La Mexico City a încetat din viață, în vîrstă de 81 de ani, reputatul poet și critic Jacob Glantz. Stabilit în Mexic în anul 1920, Glantz s-a remarcat și ca artist plastic. Scrierile sale au fost distinse, în decursul anilor, cu mai multe premii literare în S.U.A., Mexic etc., fiind totodată traduse în engleză, spaniolă, franceză, germană etc.

Un eveniment teatral

● Astfel este considerat de specialiști ca și de public noua montare a piesei Unchiul Vanja de Cehov pe scena Teatrului Mare Academic de dramă „A. P. Cehov” din Leningrad, în regia lui Gheorghe Tovstonogov. Creații remarcabile în acest spectacol deosebit de sugestiv realizează Evgheni Lebodev (profesorul Serebriakov), Oleg Basilașevici (Ivan Petrovici Voinițki, în imagine) și mai ales Kirill Lavrov în rolul doctorului Astrov.

Am citit despre...

Patru și, cu ziarul lui, cinci

■ CARTEA este imensă. Traduse în românește, cele 770 de pagini mari, tipărite mărunt, ar deveni 1.500 de pagini de format obișnuit. Are vreo două mii de personaje. Autorul a stat de vorbă, în cei șapte ani pe care a ajuns să-i consacre exclusiv alcătuirii ei (proiectul inițial fusese mult mai modest), cu cel puțin cinci sute de gazetari și oameni politici implicați în evenimentele reconstituite, și a citit toate cărțile în directă sau indirectă legătură cu ele. Adevăratul roman-fluviu pe care l-a scris, conform cu realitatea până în cele mai neînsemnate amănunte și format de altfel — în asta și rezidă atractivitatea lui —, din mii și mii de incidente, dialoguri, instanțane, înfruntări și alte mai ample și mai mărunte întâmplări definitorii pentru fenomenele și personalitățile în discuție, este grandios ca o epopee, edificator ca un tratat de științe politico-sociale, un bloc de istorie contemporană concretă și totodată o scriere spirituală, captivantă, aproape jucăușă.

Numai un excelent reprezentant al gazetăriei deplin responsabile putea crea o asemenea operă. Talentele speciale, viziunea largă, deprinderile profesionale pe care le presupune sinttribute ce nu pot fi reunite fără disciplina de muncă specifică acestei meserii de elită. Distins cu Premiul Pulitzer pentru măsurătoarele sale corespondențe din Vietnam publicate în 1962 și 1963 în „The New York Times”, David Halberstam a scris Puterile în flintă ca o suită de biografii ale oamenilor care au făcut din cele mai influente organe ale presei americane ceea ce sint astăzi. A ales patru dintre ele: zărele „The Washington Post” și „The Los Angeles Times” (singurele cotidiene difuzate în întreaga țară afară de „The New York Times”, de care s-a ocupat doar în treacăt, întrucât „s-a scris atât de mult despre el mai înainte... și întrucât n-am vrut să scriu pe larg despre o instituție la care am lucrat și față de care sentimentele mele sint atât de personale și de ambivalente”), „Time” („pentru că între celelalte reviste de răspîndire națională reflectă un aspect special al caracterului american”) și rețeaua C.B.S. („deoarece a reprezentat, în mod tradițional, tot ce este mai bun în gazetăria radiotelevizată”).

Bibliografia de la sfîrșitul volumului stă mărturie

considerabile cantități de literatură monografică, biografică, autobiografică, memorialistică, anecdotică, critică, obiectivă, elogioasă sau contestatară critică, consacrată celor patru puteri cvasi-imperiale care au făcut și desfăcut neînchipuit de multe, și bune și rele, în America secolului 20. De o mie de ori de-ar fi fost spusă însă povestea, David Halberstam știe s-o spună altfel, să descopere amănunte pe care nu le-a valorificat nimeni înaintea lui, să ne facă să înțelegem cum, de ce, cu ce rezultate au acționat oamenii cumsecade sau imposibili, slabi de inger, cutezători, minaiți de dorința de a câștiga bani, de a exercita influență politică, de a înlesni comunicarea sau de a dezvălui adevăruri, impulsivi, raționali, nevrotici, placizi, maleabili, încăpăținați, conservatori sau liberali de mai multe nuanțe decît mi-aș fi imaginat că există, de care au depins destinele presei americane de anvergură republicană. Sint într-un tot de acord, de pildă, cu aprecierea pe care Richard Rovere de la „The New Yorker” (altminteri condescendent cum e orice rodactor al snoabei reviste față de muritorii de rînd de la celelalte publicații) a omis-o în cronica la cartea Puterile în flintă: relatarea lui Halberstam despre colaborarea dintre Woodward și Bernstein, în cazul Watergate, principalul titlu de glorie al lui „The Washington Post”, este „mai dramatică și mai instructivă și decît cartea pe care au scris-o cei doi reporteri, și decît filmul făcut după ea la Hollywood”.

La 22 octombrie 1963, noul editor al ziarului „The New York Times”, Arthur Ochs Sulzberger, s-a dus cu emoție la prima — și evident ultima — sa întâlnire cu președintele John Kennedy și a avut neplăcută surpriză de a fi întrebat cu reproș în glas: „Ce părere aveți despre băiatul vostru de la Saigon?” „Ne place destul de mult”, a răspuns, cam intimidat, editorul. „Nu credeți că se implică prea mult în ceea ce scrie? Nu v-ați gândit cumva să-l transferați la Paris sau la Roma?” „Nu, a răspuns Sulzberger, nu am asemenea intenții”. Tinărul avea 29 de ani și se numea David Halberstam. Îi urmăream, pe atunci, corespondențele, mai tîrziu am citit două din cărțile lui, Robert Kennedy — O odisee neterminată (1969) și Cei mai capabili și mai inteligenți (1972), ambele remarcabile, și le-am semnalat cu admirație la această rubrică. Chiar în raport cu scrierile precedente ale autorului, Puterile în flintă este o operă de excepție. Mă voi strădui să sugerez (de o demonstrație în acest spațiu nu poate fi vorba) prin ce.

Felicia Antip

O complicitate literară

● Nicicînd n-a fost scrisă o carte mai obiectivă, mai înțelegătoare, mai călduroasă despre un om adulat și nefericit care a făcut și va face încă multe generații de

copii și adulți să viseze. Este ceea ce scrie — un cronicar despre cartea Il était une fois... Andersen de Didier Decoin, publicată în colecția „Afinități literare” a editurii Ramsay. Colecția are ca principiu să pună față în față un scriitor de azi și un scriitor de ieri care, după părerea sa, l-a marcat personalitatea și opera. Pentru Didier Decoin partenerul de opțiune, mai mult chiar, complicele său literar declarat, este cel mai mare povestitor danez din toate timpurile, Andersen.

Festival

● La Geneva s-a desfășurat recent primul Festival internațional al „filmului sub-marin” la care au fost prezentate peste 40 de producții din cinci predece țări. Juriul a acordat premiile sale lui Jacques Dumas și Georges Chevalier. Primul, în calitate de realizator, a fost distins pentru filmul Aventuri în Oceanul Indian, un reportaj pe epava unei nave scufundate în secolul al XVII-lea, iar al doilea este autorul unui scurt metraj intitulat Poluare și distrugere în Mediterana.

Romanul de dragoste

● Statistici estimative citate de revista „Publisher's Weekly” avansează un număr de 20 de milioane de cititori constanți de romane de dragoste în Statele Unite. La New York a avut loc prima „Conferință a iubitorilor de romane de dragoste”, în cadrul căreia sute de autori aspiranți au participat la seminarii, conferințe și cenacuri pentru a învăța câte ceva despre arta scrisului de la cei care știu mai multe. Există și o revistă bi-lunară consacrată noutăților din domeniul acestei specii, care apare sub titlul „The Romantic Times”. În rubricile ei sînt recenzate cărți, dar se dau și rețete, printre care aceea de a confecționa romane de dragoste cu „anti-eroi” — bărbați scunzi, firavi, cu ochelari, grași sau pur și simplu neînțeleși, — precum și cu anti-eroine — care sînt semene cu „americanele medii”, dar să nu fie lipsite de atractivitate —, astfel încît publicul cititor să se poată identifica cu personajele cărților preferate.

Intilniri muzicale

● Director, între 1948 și 1967, al secției clasice a casei de discuri „Decca”, John Culshaw a scris o carte autobiografică, intitulată „Putting the Record Straight”, și apărută postum (autorul a murit anul trecut, în vîrstă de 55 de ani). Este o suită de intilniri profesionale cu dirijori ca Beecham, Solti, Karajan, cîntăreți de talia unor Birgit Nilsson, Joan Sutherland, Franco Corelli, Leontine Price, soliști instrumentiști precum Clifford Curzon, Arthur Rubinstein și compozitori de la Stravinski la Benjamin Britten. Nu mai puțin impresionante sînt „intilnirile” lui Culshaw cu muzica propriu-zisă, amintind de alte cărți ale sale și în special de cea intitulată „Ring Resounding”.

Un omagiu pentru Ghiorgios Seferis

● Împlinirea unui deceniu de la dispariția poetului grec Ghiorgios Seferis, laureat al premiului Nobel pentru literatură în 1963, a prilejuit mai multe manifestări omagiale și în capitala Frantei: o seară la „Théâtre des Bouffes parisiens” în care au fost programate lecturi din poemele sale însoțite de proiectii o seară cinematografică la Cinemateca franceză, în sfîrșit, două expoziții deschise între 3 și 10 mai.

Albert Béguin

● În primele zile ale lui mai s-a împlinit un sfert de veac de la moartea criticului și eselistului literar elvețian Albert Béguin (1901—1957), autor al celebrei cărți „Sufletul romantic și visul”, 1937, și al subtililor lucrări „Balzac vizionar”, 1946, „Întelepciunea lui Ramuz”, 1950.

Lidice — 40

● A zecea expoziție internațională de desene ale copiilor deschisă la Lidice este una dintre manifestările care marchează comemorarea a 40 de ani de la distrugerea de către naziști a localității cehoslovace devenită simbol al ororilor fascismului și războiului. Venite din 82 de țări, desenele, sculpturile și obiectele de artă realizate de băieți și fete între 5 și 15 ani alcătuiesc împreună un vibrant și incitant apel la pace și umanism.

Medalii

● Ziaristul sovietic Viktor Kabanov, posesorul unei colecții de peste o mie de medalii jubiliare (printre care se numără și aceasta din imagine, consacrată balerinei Maia Plisețkaia), a fost investit cu titlul de expert internațional în domeniul medaliilor.

Lirica naturii

● Die Sprache der schönen Natur (Limba naturii) este titlul cărții consacrate de Ursula Heukenkamp studiului poeziei inspirate de natură. Sînt tratate probleme ale reprezentării și interpretării literare, precum și ale efectului de comunicare a acestei specii poetice vaste. Structura volumului este axată pe „Poezia naturii la Goethe”, „Lirica secolelor XIX și XX” (Heine, Trakl, Brecht), „Poezia din prima jumătate a secolului XIX” (Morioka, Eichendorff, Müller), „Dezvoltarea poeziei naturii în literatura R.D.G. și tradițiile ei socialiste”.

În „țara linii de aur”

● Galerile naționale de la Grand Palais găzduiesc o expoziție cuprinzînd capodopere de orfevrerie și icoane provenind din R.S.S. Gruziană. Ținut pe care grecii antici îl numeau Colhida și unde ei au situat supliciu lui Prometeu, Gruzia este posesora unei culturi care datează din mileniul VII î.e.n. Splendidele exemplare expuse în capitala Franței constituie o mărturie elocventă, expoziția prilejuind apariția în presă a unor ample articole elogioase.

Muzeul Lumii Noi

● Orașul francez La Rochelle a trăit de curînd o atmosferă de sărbătoare: cu trei secole în urmă, Robert Cavellier de la Salle părăsea portul plecînd spre America și fonda acolo Louisiana. Tricentenarul a fost marcat prin crearea Muzeului Lumii Noi (în care există și acest desen intitulat „Incașii”, de Louis Edouard Roullet), printr-un festival de artă și muzică de jazz și prin plecarea unei curse transatlantice către New Orleans.

Lars Ardelius

● Noul președinte al Uniunii Scriitorilor din Suedia este Lars Ardelius (n. 1928). Autor consacrat de dramaturgie radiofonică și de scenarii pentru televiziune, el are la activul său și treisprezece volume de proză.

Tirgul de carte de la Varșovia

● La al 27-lea Tirg internațional de carte de la Varșovia (19—24 mai) au participat edituri din 19 țări.

Hemingway la Madrid

● Afectiunea lui Hemingway pentru poporul și pămîntul spaniol este binecunoscută, îndeosebi prin scrierile care le-a consacrat Spaniei contemporane. Acest fapt a determinat un grup de admiratori să comande un bust al lui Hemingway care să fie amplasat în Madrid, fapt care s-a și realizat luna aceasta. Bustul, executat de sculptorul Santiago de Santiago, în bronz, a fost dezvelit într-un han madrilen unde celebrul scriitor poposea în deseale lui vizite la Madrid.

Wilhelm Busch, poet, ilustrator și umorist

● Cărțile sale sînt devorate de copii, savurate și citate de adulți. Popularitatea operei sale a rămas nealterată, după cum a reieșit și cu prilejul aniversării a 150 de ani de la nașterea marelui desenator, pictor și umorist născut la Wiedensahl, lângă Hanovra. Casele comemorative, din

satului său natal și de la Mechtshausen, în Herz, unde a murit în 1908, precum și muzeele, și în primul rînd muzeul Wilhelm Busch din Hanovra, au marcat evenimentul prin expoziții dezvăluind larma receptare a operei lui Busch. Părintele lui Max și Moritz, și al multor altor cărți de poezie și proză, precum și autorul unei opere plastice originale și variate, maestrul neîntrecut al unor povești în imagini.

Strănepoata lui Wagner...

● „Daphné Wagner”, apare în serialul de televiziune despre Wagner (opt episoade a câte 40 de minute), serial dintr-o suită consacrată temei: „Compozitori celebri pe micile ecrane”. Rolul titular este, cum s-a mai scris, deținut de Richard Burton, iar printre ceilalți interpreți se numără, de asemenea, actorii de prim rang: Laurence Olivier, Vanessa Redgrave, Peter Ustinov, Marthe Keller.

Atlas istoric

● La Beijing a apărut recent Atlasul Istoric al Chinei, lucrare de referință în 8 volume. Atlasul conține peste 300 de hărți care prezintă, detaliat, pe baza documentelor și hărților celor mai vechi, China în diverse perioade, cu împărțirea administrativă și localitățile de reședință, precum și poziția unor localități cunoscute în istoria milenară a Chinei.

Premiu

● În cadrul Festivalului internațional Cervantes, desfășurat la Guanajuato, în Mexic, s-a anunțat că premiul „Ollin Yoliztli” pentru promovarea literaturii de limbă spaniolă a fost atribuit scriitorului spaniol Jorge Guillén. Laureatul anteriori sînt mexicanul Octavio Paz și argentinianul Jorge Luis Borges.

Luis ROSALES

Năvodul

TRAIESC FARA SA ȘTIU ȘI NU-MI EXPLIC CUM AM AJUNS IN ACEST ORAȘ și este sigur

că în însuși momentul nașterii începe neînțelegerea, și de fiecare dată-i mai distinctă mai penetrantă, mai ascuțită, pentru că cei vii ies din morți și eu nu știu de unde ies, nu știu de unde vin, deși nașterea este distinctă de o supurație, și un mort poate presupune un copil.

NU ȘTIU DIN CE MOTIV PRIVESC INTR-UN FEL INUTIL

parcă privirea s-ar termina în ochi și pot să văd realitatea numai de-o manieră nearticulată: mă-mpicde de lume și n-o văd. În cer, norii-s puncte suspensive iar strada este pustie și reținută ca o sentință care se prelungește. Numai timpul trece, Cît timp?

Ceea ce nu trece niciodată este neînțelegerea și nu pot să-mi amintesc cînd am sosit în acest oraș. Și nu știu nici ce-nseamnă cuvîntul cînd deși îmi seamănă puțin, aceeași incetăneală-n felul de-a merge și rămîne în aer ca un pas suspendat, un pas șovăielnic care atinge pămîntul doar cu un picior. A vorbi este un canal de scurgere iar-acum trebuie să vorbesc, am nevoie, nu-nțeleg ce am în fața ochilor deoarece văd numai pereți, pereții unui oraș ce pare de asemenea sosit recent,

un oraș pustiu, trimis, așteptînd să trăiască. Este posibil să trăiești în această părăsire? Îmi răspund ochii, și privindu-l văd singurătatea convertită-n așteptare.

NĂVODUL ESTE UN ORAȘ

un oraș din cinepă un oraș pustiu și submarin-acvatic cu o coadă lungă — poate de cîteva kilometri — ce se sprijină de țărîm și se ascunde-n mare. Menirea sa constă-n a orienta peștii către pieirea care-i formată din trei compartimente succesive: Fuiorul, furca și camera morții. Prin caracterul său de stație terminală-n călătoria fără întoarcere are forma unui labirint și de fapt trebuie să spun că năvodul este o moarte construită matematic.

MIȘCĂREA PORȚILOR SE FACE DIN NIȘTE BĂRCI FOARTE UȘOARE

care, pîndind intrarea peștilor, stau mereu în preajma năvodului iar închiderea porților va produce un fapt extraordinar, pentru că năvodul terminal, ultima plasă exercită-asupra peștilor, care se lovesc de ea, un fel de vrajă, o vrajă paralizantă: dacă s-ar lansa spre ea poate-ar scăpa, dar ei nu încearcă niciodată; cîteva zile par s-o observe cu atenție, muribunzi, uimiți, menținîndu-se mereu la patruzece de centimetri de plasă fără să poată parcurge această distanță magică: se mișcă-ncet și către-napoi, parcă-ar fi fermecați, și acesta-i misterul, pentru că propria uimire-i ține-n închisoare: Parcă ar fi oameni.

Poate din acest motiv este nevoie să adăugăm că purtarea lor este foarte puțin instinctivă,

deoarece nu iau nici o decizie, arătîndu-ne opțiunea inevitabilă: pieirea este o capcană și chiar dacă nu cazi întotdeauna-n ea la un pas greșit toți ne facem soarta noastră.

CREDEM ÎN VIS

și-n obscuritatea camerei aud o voce care spune: Libertatea ne unește, independența ne izolează, iar acum văd o curte, este curtea unui cortului la ora de pauză care seamănă cel mai mult cu libertatea care există-n lume, iar eu sînt în centrul miracolului: bucuria-l face pe copil să zboare, îl vezi?

Nu-i vezi că zboară și tot mai sus deoarece jucîndu-se ei cresc? Sar, se supără, o iau de la-nceput și nimic nu-i oprește, trec de timp dar nu se înșeală, pentru că un copil care se joacă este un călător în jurul lumii. Strălucesc, ard împreună, solidari, și pereți se retrag, se dărîmă, dispar în timp ce ei se joacă, în timp ce ei trăiesc, în timp ce ei aleargă cu șipătul în gură precum echilibristul ce ține-n mînă o umbrelă.

Par să se-aprindă unul de altul, iar lîngă ei, în altă constelație, fetele se scufundă în aer, și-ncep, deja, să-și trăiască profunzimea. Li privești jucîndu-se-mpreună și este clar că, deși au aceeași vîrstă, fetele sînt mereu mai mari.

In româneșta de Dorel Filipescu

Imperativul dezarmării

DINTRE toate aspectele negative care caracterizează lumea dificilă în care trăim, continuarea frenetică a cursei înarmărilor constituie fără îndoială fenomenul cel mai îngrijorător. Ea apasă din greu pe umerii popoarelor, fiind o amenințare tot mai mare pentru pacea și securitatea internațională, pentru dezvoltarea tuturor națiunilor, un factor major de menținere a neîncrederii între state, a focarelor de tensiune și de conflict. În ultimele două decenii, cursa mondială a înarmărilor a consumat mai bine de 4.000 miliarde de dolari, în timp ce cheltuielile anuale pentru înarmare în lume au depășit cu mult 500 miliarde de dolari. Această risipă enormă se produce într-o lume în care un miliard de oameni suferă de foame, peste 800 milioane de oameni sînt analfabeți, aproape trei miliarde de oameni nu au asigurată apa potabilă, un miliard nu au locuințe corespunzătoare, iar peste un miliard și jumătate nu pot beneficia de îngrijirea medicală necesară. Totalul cheltuielilor militare anuale este echivalent cu produsul național brut al tuturor țărilor din Africa, America Latină și Orientul Mijlociu. Cite din problemele fundamentale cu care omenirea este în prezent confruntată nu ar putea fi rezolvate dacă cursa înarmărilor ar fi oprită și dacă uriașele fonduri alocate în scopuri militare ar fi destinate unor acțiuni puse în slujba progresului social-economic al popoarelor! Datele care apar periodic în această privință sînt elocvente pentru a sublinia relația dintre dezarmare și dezvoltare: astfel, sumele cheltuite în lume pentru înarmări în mai puțin de o zi ar fi suficiente pentru vaccinarea tuturor copiilor de pe pămînt împotriva bolilor celor mai contagioase; două zile fără înarmări ar asigura fondurile necesare pentru ca întreaga populație a globului să aibă apă potabilă; cu cheltuielile militare pe șase zile s-ar putea procura resursele necesare pentru stîrpirea neștiinței de carte în lume; cu prețul unui singur avion de vînătoare s-ar putea înzestra 40.000 de farmacii; sumele cheltuite pentru un singur portavion cu propulsie nucleară ar fi egale cu fondurile necesare construirii a o sută de mii de apartamente... Și lista exemplelor este inepuizabilă.

În contextul global al cursei înarmărilor și al tensiunilor care persistă azi în lume, situația din Europa este deosebit de îngrijorătoare. Pe continentul nostru stau față în față cele două alianțe militare; aici s-au acumulat cele mai mari efective militare, armamentele cele mai perfecționate, inclusiv cele nucleare. În prezent, continentul european este regiunea cea mai aglomerată cu armament și forțe armate, de vreme ce cele două alianțe militare dispun de 95% din loviturile nucleare, efectuează 85% din cheltuielile militare de pe glob și au 80% din trupele staționate pe teritoriul altor state. Popoarele Europei trăiesc într-un adevărat arsenal. În ultima vreme, hotărîrea N.A.T.O. de amplasare, în 1983, a unor noi tipuri de rachete nucleare cu rază medie de acțiune, care vor fi așezate asupra țărilor de pe continent, nu face decât să agraveze starea de tensiune în Europa.

Iată de ce, astăzi mai mult decît oricînd, problema fundamentală care se pune omenirii este problema păcii sau a războiului, dilemă care, în era nucleară în care trăim, capătă semnificația unei opțiuni de viață sau de moarte pentru ansamblul umanității.

În fața politicii de înarmare și de agresiune, popoarele au luat și iau neîncetat poziție spunînd un NU categoric cosmosului atomic, cerînd prin acțiuni tot mai ample și mai hotărîte încetarea cursei înarmărilor și trecerea la măsuri efective de dezarmare, și în primul rînd de dezarmare nucleară. Marile demonstrații de pace care au brăzdat Europa și alte regiuni ale lumii din 1981 încoeaze au dat expresie acestei conștiințe sporite a maselor față de pericolul unui cataclism nuclear, voinței lor de a face totul pentru ca omenirea să nu se îndrepte spre război și să fie reluată politica de destindere, de pace și securitate.

România, președintele ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu, nu au încetat să militeze cu consecvență pentru oprirea cursei înarmărilor și trecerea efectivă la dezarmare, pentru relansarea politicii de destindere, de pace, securitate și independență națională, pentru repudierea politicii de forță și reglementarea tuturor diferendelor dintre state numai prin mijloace pașnice.

Sînt cunoscute inițiativele președintelui țării ca și afirmarea puternică a voinței poporului român, care-și găsește expresia în amplele demonstrații populare împotriva războiului, pentru consolidarea păcii și înfăptuirea dezarmării.

PE planul acțiunii politice și diplomatice, România și-a adus o contribuție de seamă la pregătirea și desfășurarea, în 1978, a primei sesiuni speciale a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării, prezentînd un amplu program de măsuri cuprinzînd propuneri concrete, precum înghețarea și reducerea bugetelor militare, reducerea unor tipuri de arme (nucleare, convenționale, chimice, biologice etc.), retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor state, desființarea bazelor militare străine, măsuri regionale de dezangajare militară și dezarmare, măsuri de garanție pentru statele nenucleare, reducerea treptată a activității blocurilor militare ca măsură tranzitorie spre desființarea lor concomitentă ș.a. Țara noastră a formulat totodată propuneri menite să amelioreze structurile de negocieri în domeniul dezarmării.

Inițiativa privind înghețarea și reducerea bugetelor militare, promovată de țara noastră în cadrul O.N.U. împreună cu Suedia și alte state membre, necesită unirea eforturilor comunității internaționale pentru crearea acelor condiții menite să sporească încrederea între state și să permită

trecerea la negocieri autentice în această privință. Principiile care trebuie să călăuzească asemenea negocieri ar trebui, în concepția țării noastre, să ducă la realizarea unui echilibru de forțe pe plan mondial sau regional la nivele tot mai scăzute ale forțelor militare și armamentelor; să nu afecteze în nici un fel dreptul statelor la securitate egală și să nu creeze avantaje unilaterale pentru nici un stat sau grup de state; măsurile convenite să înceapă cu statele cel mai puternic înarmate și să fie verificabile; în sfîrșit, resursele astfel eliberate să fie orientate către scopurile pașnice ale dezvoltării economice și sociale. Acest ansamblu de principii ar trebui încorporat într-o Declarație, elaborată și adoptată în cadrul O.N.U., care să le asigure valoarea politică corespunzătoare.

În cadrul procesului multilateral inițiat de Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, țara noastră a propus, alături de alte state participante la Reuniunea de la Madrid, convocarea unei conferințe de creștere a încrederii și dezarmare în Europa, care, abordînd problematica dezarmării de la simplu la complex, să elaboreze și să convină măsuri de creștere a încrederii, iar apoi măsuri de dezangajare militară și de dezarmare la scara continentului european.

Salutînd începerea negocierilor de la Geneva dintre U.R.S.S. și S.U.A. privind armamentul nuclear din Europa, România s-a pronunțat pentru oprirea amplasării de noi rachete nucleare cu rază medie de acțiune, pentru retragerea și distrugerea celor existente, pentru lichidarea în general a tuturor armelor nucleare de pe continent. Căci, în mod evident, prioritatea în domeniul dezarmării o are dezarmarea nucleară. Aici, în domeniul nuclear, au loc dezvoltările cele mai spectaculoase, armele nucleare dau omului, pentru prima dată în istoria sa, posibilitatea distrugerii totale a civilizației. Prin perfecționările calitative cărora le sînt supuse continuu, ca și prin doctrinele militare, armele nucleare nu pot însă asigura securitatea internațională și nici securitatea statelor care le posedă. Echilibrul de forțe este supus în permanență acțiunii factorilor de dezechilibru, de instabilitate și insecuritate. Astfel, nu prin înarmare se poate asigura securitatea internațională, ci numai prin realizarea unui echilibru de forțe la nivele tot mai joase, prin adoptarea unor măsuri efective de reducere a forțelor armate și armamentelor, în primul rînd a armamentelor nucleare. Iată de ce trebuie să se ajungă cît mai grabnic la un acord asupra rachetelor cu rază medie de acțiune și a altor armamente nucleare, acord care, fără să pună în pericol securitatea nimănui, să însemne un pas important pe calea dezarmării nucleare. Se impune mai mult decît oricînd ca țările europene să-și asume o răspundere mai mare și să participe, sub o formă sau alta, la reușita acestor negocieri, pentru înfăptuirea unei Europe fără arme nucleare.

România s-a pronunțat, de asemenea, cu consecvență pentru ca, la negocierile de la Viena privind reducerea forțelor armate și armamentelor în Europa centrală, acordul ce va fi încheiat să prevadă o reducere de trupe și armamente cît mai substanțială și să afecteze toate componentele forțelor armate și armamentelor, inclusiv cele nucleare; înțelegerea ce se vor conveni să nu ducă la diminuarea securității vreunui stat european sau a vreunei regiuni din Europa; în sfîrșit, procedurile de negocieri să ofere fiecărui stat participant posibilitatea de a-și prezenta punctele de vedere și de a-și susține interesele legitime. Deși negocierile de la Viena au un obiectiv limitat, România consideră că chiar rezultatele parțiale la care s-ar ajunge ar avea importanță pentru destinderea și securitatea în Europa și în lume, în măsura în care ar determina o creștere a încrederii și ar demonstra că este posibil să se ajungă la rezultate practice și în chestiuni de ordin militar.

România sprijină totodată crearea în Europa, ca și în alte regiuni ale lumii, a unor zone de pace și colaborare lipsite de arme nucleare. De mulți ani, țara noastră a propus transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii, a bunei vecinătăți și colaborării lipsită de arme nucleare, ca o parte integrantă a unei Europe denuclearizate. Întreținînd relații bune cu toate celelalte țări din zonă, România a acționat fără preget pentru dezvoltarea colaborării balcanice, pe plan bilateral și multilateral, în domeniile politic, economic, tehnico-stiințific, cultural etc., considerînd că pacea și colaborarea balcanică sînt, în mod evident, o parte integrantă și semnificativă a procesului de edificare a securității și dezvoltarea cooperării în Europa. Am luat astfel parte activă la reuniunile de cooperare economică în Balcani care au avut loc în ultimii ani (Athena, 1976; Ankara, 1979; Sofia, 1981) și vom găzdui peste cîteva zile la București o reuniune de cooperare în domeniul energiei și materiilor prime. Președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a propus, de asemenea, ca o nouă inițiativă de pace în spațiul european, realizarea unei întîlniri la nivel înalt a statelor din regiune pentru a discuta împreună căile depășirii problemelor existente, a întăririi încrederii, colaborării și păcii în Balcani. În actualele împrejurări, o asemenea întîlnire, care este posibilă, s-ar înscrie ca un act deosebit de pozitiv în viața continentului nostru.

IN TRE 7 iunie și 9 iulie, va avea loc cea de-a doua sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării. Cel mai reprezentativ forum politic internațional se pregătește, pe de o parte, să evalueze rezultatele obținute pe planul negocierilor de dezarmare de la prima sesiune specială din 1978, iar, pe de altă parte, să examineze și să convină căile și

modalitățile de urmat pentru a schimba radical situația în care se află negocierile de dezarmare.

În concepția țării noastre, sesiunea specială, care va începe peste cîteva zile la New York, trebuie să ducă la restabilirea încrederii că dezarmarea este posibilă și că pot fi adoptate măsuri de impulsinare a acțiunilor practice de trecere la negocieri efective de încetare a cursei înarmărilor și de dezarmare.

Sesiunea este chemată să cristalizeze idei clare de acțiune în această privință, prin elaborarea și convenirea, într-o viziune de perspectivă, a unui program global de dezarmare, care să dea expresie principalelor direcții și modalități de acțiune în anii ce vin. În conformitate cu mandatul pe care l-a primit din partea Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România, delegația țării noastre va acționa pentru ca sesiunea să deschidă calea adoptării unor măsuri efective de dezangajare militară și de dezarmare, pentru sporirea securității internaționale și consolidarea păcii în lume.

Documentele ce vor fi adoptate la sesiune vor trebui, în mod neîndoios, să stimuleze și să mobilizeze voința politică a statelor în vederea angajării lor pe linia opririi cursei înarmărilor și trecerii la măsuri practice de dezarmare, în special în domeniul nuclear.

Totodată, România consideră că sesiunea specială va trebui să marcheze un pas hotărît pe calea consolidării unei noi abordări, mai complexe, a problemelor dezarmării în interdependența lor cu alte probleme majore ale lumii contemporane. Astfel, relația dintre dezarmare și dezvoltare, împreună cu propunerile formulate de state în domeniul înghețării și reducerii bugetelor militare, vor trebui să ducă la formularea de politici noi care să aibă la bază ideea asocierii procesului dezarmării cu satisfacerea nevoilor economice și sociale ale maselor largi din toate țările, mai ales ca proclamarea, în paralel, a celui de-al doilea deceniu al dezarmării și a celui de-al treilea deceniu al O.N.U. pentru dezvoltare oferă cadrul adecvat pentru transpunerea în viață a concluziilor rezultate din studierea relației dezarmare — dezvoltare.

Sesiunea specială trebuie totodată să adopte măsuri menite să stimuleze interesul opiniei publice internaționale față de problemele dezarmării, a problemelor care se pun, a greutăților și obstacolelor care se ridică în această privință, astfel încît să crească mobilizarea forțelor politice și sociale celor mai largi, a popoarelor, a eforturilor îndreptate spre oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare. În acest scop, apare necesar ca Organizația Națiunilor Unite, instituțiile sale specializate, alte organizații guvernamentale și neguvernamentale, să-și intensifice activitățile de difuzare cît mai largă de informații și date în legătură cu situația înarmărilor și armamentelor, cu evoluția și rezultatele negocierilor de dezarmare.

În sfîrșit, sesiunea specială va trebui să examineze și să adopte măsuri menite să ducă la întărirea și democratizarea, în continuare, a cadrului de dezbateri și negocieri de dezarmare, la sporirea eficienței și la intensificarea ritmului de activitate al diverselor organisme de negociere. În acest fel, sesiunea specială este chemată să marcheze un nou pas pe calea întăririi rolului O.N.U. în domeniul dezarmării, potrivit răspunderilor care-i incumbă prin Cartă organizației mondiale pentru menținerea păcii și securității internaționale.

Sînt tot atîtea obiective grele și mari, pe care sesiunea specială a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării va trebui să le atingă pentru a putea contribui la frînarea cursului extrem de periculos spre care omenirea se îndreaptă în prezent. „Actuala situație internațională — arăta recent tovarășul Nicolae Ceaușescu — reclamă din partea tuturor factorilor — a guvernelor, a forțelor politice și sociale, a popoarelor — să acționeze cu cea mai înaltă responsabilitate pentru oprirea cursului primedios al încordării, a politicii de înarmări și confruntare, pentru intensificarea dialogului, a negocierilor și soluționarea pe cale politică a tuturor litigiilor dintre state, pentru reluarea și continuarea politicii de destindere, respect al independenței naționale, de pace, înțelegere și colaborare, pentru edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale, a unei lumi fără arme nucleare, fără războaie, în care popoarele să-și poată concentra în liniște și deplină securitate eforturile pentru asigurarea progresului economic și social, astfel încît fiecare om să se poată bucura de roadele muncii sale pașnice, de minunatele cuceriri ale spiritului uman, ale civilizației epocii noastre”.

Fie ca glasul României ca și al multor altor țări iubitoare de pace să fie auzit și ascultat la New York, astfel încît imperativul dezarmării să devină cît mai grabnic o realitate în acțiune.

Valentin Lipatti

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU

REDAȚIA : București, Piața Științei nr. 1, poarta B2-B3 telefon 17 60 10. ADMINISTRATIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA ȘTIINȚII”

5 lei